

Anna BAŢMANOVA

Miroslava METLEAEVA

PLATFORMA DE SPRIJIN

Privind împărtăşirea
experienţei acumulate
de Biblioteca „Itzik
Mangher” în activitatea
cu familiile de refugiaţi
din Ucraina

ПЛАТФОРМА ПІДТРИМКИ

З досвіду діяльності
Бібліотеки «Іцик
Мангер» із сім'ями
біженців з України

SUPPORT PLATFORM

To share the
experience gained
by the "Itzik Manger"
Library working
with refugee families
from Ukraine

Anna BAŢMANOVA

Miroslava METLEAEVA

PLATFORMA DE SPRIJIN

Privind împărtăşirea
experienţei acumulate
de Biblioteca „Itzik
Mangher” în activitatea
cu familiile de refugiaţi
din Ucraina

ПЛАТФОРМА ПІДТРИМКИ

З досвіду діяльності
Бібліотеки «Іцик
Мангер» із сім'ями
біженців з України

SUPPORT PLATFORM

To share the
experience gained
by the "Itzik Manger"
Library working
with refugee families
from Ukraine

Chişinău, 2024

UPR S 3MICT O T TS

PLATFORMA SPR

Privind împărtășirea experienței Biblioteca „Ițic Mangher”
în activitatea cu familiile de refugiați din Ucraina

ПЛАТФОРМА ПІДТРИМКИ

З досвіду діяльності Бібліотеки цик Мангер»
із сім'ями біженців з України

SUPPORT PLATFORM

T M "L
U

Biblioteca „Ițic Mangher”

A BAȚMANOVA M M TL A A

PLATFORMA SPR

Privind împărtășirea experienței acumulate

Biblioteca „Ițic Mangher”

cu familiile de refugiați U

CHIȘINĂU 2024

027.63(478-25)=135.1=111=161.2

B 37

Autori: Anna Bațmanova, Miroslava Metleaeva

Traducere din limba rusă în română Mariana Cocieru

Переклад з російської на українську мову Мирослави Метляєвої

Translation from Russian into English by Anastasiya Romanova

Publicația a fost realizată cu sprijinul BEARR Trus't, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, Asociația Obștească „Centrul Cultural al Comunității Evreiești”

Adnotare. Cartea-ghid „Platforma de sprijin” furnizează informații extinse despre activitatea complexă a Centrului Cultural – Biblioteca Evreiască „Ițic Mangher” în contextul unor situații sociale de urgență. Din februarie 2022, biblioteca a acumulat o experiență unică de lucru, oferind protecție temporară timp de doi ani prin intermediul diverselor programe și proiecte destinate copiilor din familiile care se refugiau din cauza războiului din Ucraina, inclusiv preșcolarilor și elevilor din clasele primare din familiile social-vulnerabile din Chișinău. Familiarizarea cu activitatea bibliotecii-centru cultural poate ajuta, în caz de necesitate, alte organizații în susținerea persoanelor afectate de evenimente sociale, ecologice și militare.

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Bațmanova, Anna.

Platforma de sprijin : Privind împărtășirea experienței acumulate de Biblioteca "Ițic Mangher" în activitatea cu familiile de refugiați din Ucraina / Anna Bațmanova, Miroslava Metleaeva ; traducere din limba rusă în română: Mariana Cocieru, în ucraineană: Мирослави Метляєвої, în engleză: Anastasiya Romanova ; Biblioteca Municipală "B. P. Hasdeu", Biblioteca "Ițic Mangher". – Chișinău : [S. n.], 2024 (Primex-Com). – 223, [1] p. : fot. color, tab.

Cerințe de sistem: PDF Reader.

Tit. pe cop., text paral.: lb. rom., engl., ucr. – Editat cu sprijinul BEARR Trust [et al.].

ISBN 978-9975-3578-9-0 (PDF).

027.63(478-25)=135.1=111=161.2

B 37

© Bațmanova A.

© Metleaeva M.

UPR S

Informații despre Biblioteca „Ițic Mangher”	6
INTRODUCERE.	
O scurtă incursiune în istoria dezvoltării platformei de sprijin pentru refugiați	11
ETAPA I de realizare a proiectului (martie 2022 – decembrie 2022).	
Bazele conceptuale ale proiectului „Spațiu sigur pentru mamă și copil. Casa care oferă căldură”	13
Perioada martie-iunie 2022.....	15
Perioada iulie-decembrie 2022.....	28
CHESTIONAR pentru părinții copiilor beneficiari ai proiectului.....	33
ETAPA A II-A. Modificări ale Platformei de sprijin pentru refugiați (ianuarie 2023 – decembrie 2023).	
Perioada ianuarie-iunie 2023	34
Perioada iulie-decembrie 2023.....	38
CONCLUZII	66
ITINERAR FOTO-INFORMAȚIONAL	201

INFORMAȚII DESPRE BIBLIOTECA „IȚIC MANGHER”

Deschiderea Bibliotecii Evreiești „Ițic Mangher” a devenit un proiect anticipativ în raport cu vremea, de o mare valoare socială, publică și culturală. De la început, în denumirea bibliotecii a fost inclusă sintagma „Centru Comunitar”, care reflecta esența activității acestei biblioteci – de a consolida, întări și dezvolta sentimentul de identitate națională a comunității evreiești din Chișinău. Biblioteca a realizat acest dorință comună prin intermediul dialogului cultural între generații, oferind servicii întregului spectru social-demografic și de vârstă al comunității evreiești - de la preșcolari la persoane în vârstă. Biblioteca și-a deschis ușile pentru toți cei interesați de căile culturale care duc spre istoria și contribuția evreilor basarabeni la dezvoltarea științei și culturii.

A devenit bastionul rețelei de biblioteci din Chișinău, demonstrând exemple de activitate inovatoare, bine organizată, folosind cele mai avansate metode și practici în sfera internațională a bibliotecilor. A fost și rămâne prima bibliotecă care și-a dezvoltat propria concepție de activitate. A devenit una dintre primele biblioteci din rețeaua Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” care a atras voluntari pentru crearea și furnizarea serviciilor necesare cititorilor.

Combinând împrumutul tradițional de cărți cu activități în sala de lectură și organizarea de evenimente de masă, angajații bibliotecii au trecut la oferirea unor servicii moderne, bine structurate, adresate diferitelor grupuri de utilizatori. O prioritate în activitatea bibliotecii este identificarea persoanelor care necesită servicii speciale, determinarea intereselor lor informaționale și oferirea unor forme speciale de servicii. La acest lucru a contribuit Asociația Obștească „Centrul Cultural al Comunității Evreiești (AO CCCE), fondată la 27 iulie 1999 pentru a sprijini biblioteca. Începând din acel moment, biblioteca a lucrat mai intens la proiecte și programe. Angajații participă la cursuri de formare profesională atât în Republica Moldova, cât și în străinătate.

Din anul 2000, Biblioteca Evreiască „Ițic Mangher”, în cadrul programului *Biblioteca Evreiască în Centrul de Zi*, furnizează servicii de bibliotecă și informaționale vizitatorilor centrului – persoane cu diverse

dizabilități locomotorii. Pentru acești vizitatori sunt susținute prelegeri, se efectuează recenzii bibliografice ale literaturii și discuții pe diverse teme, se organizează cursuri de alfabetizare digitală și altele.

Proiectul „Cartea și biblioteca în adaptarea spirituală a copiilor cu dizabilități” furnizează servicii bibliotecare și bibliografice copiilor din centrele de reabilitare, internate și oferă servicii de biblioterapie consumatorilor cu handicap. Scopul acestui proiect este de a ajuta copiii care se confruntă cu obstacole sociale și fizice să depășească complexe și să contribuie la reabilitarea lor prin implicarea în diferite forme de activități creative prin intermediul cărții și al bibliotecii. Angajații bibliotecii desfășoară această activitate în mod voluntar. Pentru acest proiect, angajații bibliotecii s-au adresat Centrului de Reabilitare Activă a Copiilor și Asociației „Motivație”, care au oferit ajutorul lor ca voluntari în lucrul cu copiii.

De atunci, centrul a devenit accesibil și pentru copiii cu diagnostic de paralizie cerebrală infantilă (PCI) și alte tulburări ale sistemului locomotor. Mulți dintre acești copii se deplasează cu ajutorul scaunului cu roțile sau al căruciorului. Unii dintre ei întârzie în dezvoltare, mulți au dificultăți în vorbire, nu știu să comunice, de multe ori citesc slab și nu pot reda texte.

Metodologia de lucru cu acești copii se bazează pe principiul învățării: *joacă - învață*. Folosind activități precum jocurile cognitive, „Ora povestirilor” sau „Ora poveștilor”, lectura comentată și discuțiile despre cărțile citite, bibliotecarii construiesc activitățile astfel încât copiii prezenți să devină participanți activi. Una dintre cele mai mari reușite în lucrul cu acești copii a fost crearea unei povești. Aceasta s-a dovedit a fi o sarcină dificilă la început. La fiecare ședință săptămânală, se adăugau doar câteva propoziții. Uneori, povestea era însoțită de desene realizate de unul dintre copii, care manifestau aptitudini artistice. Astfel, a rezultat o carte intitulată **„Lecțiile zânei”**. Povestea a fost tradusă în limba română și în limba engleză și, datorită sponsorilor, a fost publicată în trei limbi.

Implementarea proiectului „Cartea și biblioteca în adaptarea spirituală a copiilor cu dizabilități” și a altor proiecte și programe a demonstrat importanța pe care o are biblioteca publică pentru acești oameni în viața lor cotidiană.

Biblioteca a elaborat materiale pentru traininguri și seminare. Au fost redactate ghiduri metodologice pentru implementarea multor inițiative.

Programul „Ora poveștii” în bibliotecă a devenit un spectacol teatral: copiii, implicându-se în detalii și dezvoltându-și abilitățile creative, au devenit participanți activi la reprezentație. Angajații bibliotecii au elaborat un ghid metodologic pentru desfășurarea unor astfel de evenimente în alte instituții culturale, nu doar în Republica Moldova.

Biblioteca „Ițic Mangher” a fost prima filială din rețeaua Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” care și-a asumat voluntar angajamentul de a extrage beneficii științifice din arhivele personalităților cunoscute (de altădată și contemporane) prin cercetări bibliografice.

Biblioteca a fost printre primele care au organizat cursuri de limbi străine (1991) și cursuri de informatică (1993). Aici au fost deschise săli muzicale și culturale, ateliere de ceramică și dans; a fost înființat Clubul Pensionarilor (o programă socială și de informare interesantă: biblioteca a venit acasă la utilizatori!), programe pentru categoriile defavorizate ale populației, fitness pentru pensionari, tabără creativă de vară anuală pentru copii etc. De asemenea, a fost inaugurat și un teatru (1994) care a folosit dramaturgia pentru a prezenta propriile realizări, unde în calitate de actori au fost și angajații bibliotecii.

Biblioteca organizează anual Festivalul Cărții Evreiești, Zilele Bibliotecii, sărbători de familie, programe de divertisment, quest-uri, carnavale, expoziții și alte evenimente.

Este un veritabil laborator creativ, unde oamenii învață și își îmbunătățesc abilitățile prin experiența lor proprie, implicând voluntari, independent de apartenența lor etnică.

În special, **programele sociale destinate copiilor, adolescenților și tinerilor** au primit o dezvoltare considerabilă.

În anul 2008 a început proiectul de educație juridică pentru adolescenți „Legea pentru tine”, care viza distribuirea cunoștințelor juridice, creșterea culturii juridice și încrederea în sistemul legislativ printre adolescenți și părinții lor.

S-a stabilit o colaborare cu Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, în baza căreia au fost elaborate: *Planul de activități* care a condus la crearea unui lectorat juridic, ulterior a fost deschis un Centru de Informare Juridică pentru Copii și Adolescenți și părinții lor, precum și un Serviciu de

Suport Psihologic pentru copiii și adolescenții aflați în situații psihologice dificile (voluntari – studenți de la ULIM).

Tabăra creativă de vară este un proiect care funcționează din 1994.

Pe parcursul acestor ani, mai multe generații de copii au avut oportunitatea să-și dezvolte abilitățile creative, de a se familiariza cu literatura și cultura evreiască și mondială. Au avut ocazia să vadă și să cunoască țara noastră cu propriii ochi și prin intermediul cărților.

Începând cu vara anului 2009, taberele creative au devenit tabere itinerante – participanții taberei trebuie să facă obligatoriu călătorii conform programului „**Teritoriul valorilor veșnice**”.

În timpul desfășurării taberelor de vară, se acordă o atenție deosebită problemelor legate de protecția mediului înconjurător și a naturii vii. În fiecare an, copiii merg într-o excursie la o pepinieră situată la treizeci de kilometri de oraș, unde nu doar se familiarizează cu fauna și flora Republicii Moldova, ci și îi ajută pe paznici să curețe terenurile și teritoriul pepinierii.

Și, desigur, cartea este întotdeauna în centrul activităților taberelor creative de vară. Lecturile de vară, care au loc regulat în bibliotecă, fac parte integrantă din viața taberei.

Copiii care au participat măcar într-un sezon al taberei de vară rămân pentru totdeauna cititori și prieteni devotați ai bibliotecii. Pe măsură ce ajung la vârsta adultă, unii dintre ei se alătură rândurilor de voluntari-asistenți în organizarea evenimentelor pentru copii.

Ideea organizării unei săli de lectură pentru copiii din grupa de vârstă mică a apărut în urma unui sondaj sociologic al părinților, ai căror copii participă la programele bibliotecii.

Scopul proiectului este socializarea timpurie, dezvoltarea creativă și senzorială a copiilor, lucrul informațional cu părinții, ajutorul în obținerea „vaccinului cărții” pentru susținerea intelectuală ulterioară a copilului și dezvoltarea calităților sale personale. Principala categorie de participanți sunt copiii cu vârste cuprinse între un an și cinci ani, părinții, bunicii și bunicii lor.

În cadrul proiectului, colecția de cărți informative, jocuri intelectuale și jucării pentru copii este completată. Aceasta oferă oportunitatea de a aduce copiii cu vârste cuprinse între doi și cinci ani în bibliotecă, unde bibliotecarul, specialistul în educație preșcolară și psihologul desfășoară diverse activități: se joacă cu cei mici, desenează și modelează cu ei, le citesc în voce. Copiii

învață poezii, se familiarizează cu alfabetul și cifrele, li se arată și discută desenele animate. Părinții pot primi consultații de la psihologul pentru copii și logoped.

La baza proiectului „**Eu în lume**” stă dezvoltarea abilităților creative ale copiilor.

Toate programele sunt populare și sunt în continuare promovate.

În cadrul bibliotecii a fost creat *Teatrul de păpuși „Tărâmul poveștilor”* (*Теремок сказок*). Scopul acestui proiect a fost de a extinde orizontul de cunoștințe al copiilor, de a le dezvolta imaginația, memoria, de a le cultiva gustul artistic și de a le îmbogăți lumea lor spirituală prin implicarea lor în teatru.

Studioul de ceramică pentru copii, studiourile de muzică și dans îi ajută pe copii să-și dezvolte abilitățile creative și să-și organizeze corect timpul liber. Sunt deschise noi programe educaționale și ateliere pentru copii și adolescenți.

Tot ce are în prezent biblioteca este un spațiu social creat prin munca și talentul angajaților săi și al voluntarilor activi. Au fost create condiții necesare pentru desfășurarea timpului liber atât pentru copii, cât și pentru adulți, astfel încât fiecare oră petrecută în zona de lectură să fie o experiență plăcută.

În cei peste 33 de ani de existență a bibliotecii au avut loc multe evenimente. Ea a devenit un factor de prestigiu social și de sănătate morală.

Bibliotecile au o datorie publică – de a distribui cunoștințe ample tuturor, iar acest lucru este deosebit de evident în timpurile dificile.

Experiența acumulată a devenit o premisă pentru posibilitatea de a elabora și implementa în anul 2022 a proiectului de acordare a protecției temporare pentru copiii din familiile refugiaților, care se salvează de războiul din Ucraina, incluzând preșcolari și școlari din familii locale defavorizate.

Familiarizarea cu activitățile unei organizații concrete într-o situație de urgență, cu demonstrarea unei conștientizări a circumstanțelor, a unei pregătiri sporite, a unei reacții eficiente și a unor acțiuni concrete în cazul unui aflux sporit de refugiați, poate ajuta, în caz de necesitate, alte centre culturale și organizații non-guvernamentale să ofere sprijinul necesar persoanelor strămutate, afectate de consecințele crizelor sociale, ecologice și militare.

TRO U R

O SCURTĂ INCURSIUNE ÎN ISTORIA DEZVOLTĂRII PLATFORMEI DE SPRIJIN PENTRU REFUGIAȚI

Acțiunile militare din Ucraina au provocat cea mai mare criză de refugiați în Europa de la cel de-al Doilea Război Mondial și consecințele acestuia. Prima criză de acest tip din Europa a fost observată începând cu războaiele din fosta Iugoslavie din anii 1990, iar acum, în secolul al XXI-lea, aceasta are loc în Ucraina. O majoritate copleșitoare a refugiaților ucraineni au fost femei și copii. Conform datelor UNICEF, până la 24 martie 2022, mai mult de jumătate din toți copiii din Ucraina (aproximativ 7,5 milioane) au fost nevoiți să-și părăsească casele, dintre aceștia aproximativ 1,8 milioane de copii au devenit refugiați în alte țări.

Pentru prima dată în istoria sa, Uniunea Europeană a pus în aplicare o Directivă privind protecția temporară, care a fost aprobată de Consiliul European la 4 martie 2022 prin adoptarea unei decizii de a acorda protecție temporară persoanelor care se refugiază din cauza războiului din Ucraina. Pentru a asigura dispozițiile Directivei privind protecția temporară, a fost creată o Platformă de solidaritate. Prin intermediul Platformei de solidaritate, Comisia Europeană interacționează în mod regulat atât cu autoritățile statale, cât și cu organizațiile societății civile.

La fel ca și alte țări vecine cu Ucraina, Moldova a primit primii refugiați încă din primele zile ale războiului. În țară a fost creat un Centru de gestionare a situațiilor de criză pentru coordonarea fluxurilor de migranți, organizarea casării și a asistenței sociale. Până pe 9 martie 2022, aproximativ 250 mii de refugiați ucraineni au intrat în Moldova, deși peste 60% dintre aceștia s-au mutat ulterior în alte țări. Majoritatea familiilor de refugiați s-au îndreptat către România, Polonia și alte țări europene. Potrivit ONU, până pe 23 august 2022, 584 614 refugiați ucraineni au trecut frontiera cu Moldova. Din aceștia, aproximativ 100 mii de persoane (90 785) se află în prezent în țară. Fiind una dintre cele mai sărace țări din regiunea europeană, Moldova a primit cel mai mare număr de ucraineni în raport cu populația sa.

Centrul de Cultură Evreiască – Biblioteca „Ițic Mangher” din Chișinău și-a început activitatea încă din primele zile ale acțiunilor militare din Ucraina și a valului de refugiați din februarie-martie 2022 în Moldova. Colaborarea voluntarilor Centrului cu structurile guvernamentale și civice ale țării în acordarea ajutorului necesar refugiaților a unit oamenii într-o situație socială excepțională. Toți angajații bibliotecii și membrii asociației obștești – Centrul de Cultură al Comunității Evreiești (AO CCCE), împreună cu voluntarii orașului, au ajutat încă din primele zile ale acțiunilor militare din Ucraina la Centrul de triere MoldExpo (complexul expozițional) – un centru important din Chișinău pentru primirea refugiaților, precum și la Centrul de pe str. Creangă, la Biblioteca „Codru” și altele. Cei care puteau primeau oamenii la ei acasă. Fiecare, în măsura posibilităților, se implica în susținerea umanitară: se evaluau nevoile refugiaților, se distribuiau articole de primă necesitate, se organizau colecte de fonduri, îmbrăcăminte, alimente, produse de igienă etc. Un anumit număr de refugiați a rămas pe teritoriul Moldovei pentru o perioadă lungă de timp pe baza unui număr de identificare de stat (IDNP), obținut la traversarea frontierei moldo-ucrainene. Printre ei, majoritatea covârșitoare sunt femeii cu copii. În special, această categorie a atras atenția AO CCCE, a Centrului Cultural – Biblioteca „Ițic Mangher”, ca fiind cea mai vulnerabilă, inclusiv faptul că pentru a se angaja în muncă adulților le trebuia timp pentru a merge la instituții, iar pentru copii în acest interval era nevoie de un spațiu sigur cu posibilități de organizare a vieții de zi cu zi. Munca comună a voluntarilor Centrului cu structurile guvernamentale și civice, cu Fundația WJR, cu biblioteca în acordarea ajutorului necesar refugiaților a permis elaborarea proiectului „Safe space for mother and child. Home that gives warmth”, un proiect pentru crearea unui spațiu sigur pentru copii și familiile lor.

Scopul proiectului „Spațiu sigur pentru mamă și copil. Casa care oferă căldură” a fost organizarea vieții de zi cu zi a copiilor cu complexe socio-psihologice rezultate din conflictele armate din Ucraina și adaptarea lor la condițiile de viață neobișnuite prin implicarea în diferite activități educaționale și creative în Centrul de Zi „Spațiu Sigur pentru Mamă și Copil” pentru refugiații din Ucraina.

**TAPĂRIALĂ PRO TULU
MART 2022 – M R 2022
AL O PTUAL AL PRO TULU
„SPAȚIU SIGUR PENTRU MAMĂ ȘI COPIL. CASA CARE OFERĂ CĂLDURĂ”**

Proiectul a început cu pregătirea spațiului (renovarea unei părți a bibliotecii, achiziționarea cărților și jocurilor în limba ucraineană, a mobilierului necesar). Totuși, trebuie remarcat faptul că activitatea de acordare a ajutorului pentru refugiați a fost realizată de AO CCCE încă din primele zile ale acțiunilor militare din această regiune a Europei de Est.

În regim urgent, a fost elaborat un program de lucru dedicat copiilor, mamelor, rudelor și apropiaților acestora. La sfârșitul lunii februarie – începutul lunii martie, angajații centrului s-au întâlnit cu reprezentanții Fundației WJR, care au susținut proiectul. Elaborarea și implementarea proiectului au fost realizate în patru direcții:

- *analitică*, cu efectuarea sondajelor;
- *organizatorică*, cu pregătirea spațiului pentru desfășurarea activităților planificate;
- *de resurse umane*, cu implicarea profesioniștilor și a voluntarilor pentru lucrul cu copiii din familiile de refugiați și din familiile locale defavorizate;
- *practică*, cu selecția grupurilor de beneficiari, planificarea și implementarea programelor de activitate.

Pentru a lucra în mod eficient cu refugiații, au fost luate în considerare standardele umanitare:

a) prin intermediul Fondului WJR și BEARR Trust, a fost efectuată renovarea a peste 100 de metri pătrați din spațiul bibliotecii pentru Centrul de Zi, destinat refugiaților din Ucraina;

- a fost achiziționat mobilierul necesar;

- toate programele proiectului „Spațiu sigur pentru mamă și copil” au fost echipate cu rechizitele necesare.

b) **securitatea proiectului** a fost asigurată de un sector special al proiectului, care s-a ocupat de următoarele aspecte:

- instruirea angajaților în toate domeniile securității;

- instalarea camerelor de supraveghere în interiorul și în exteriorul clădirii, de-a lungul străzii;

- montarea rulourilor la ferestre pentru protejarea spațiilor;

- verificarea spațiilor seara, după încheierea programului, și dimineața, înainte de începerea programului;

- instruirea înainte de excursii;

- monitorizarea stării de sănătate a personalului și a beneficiarilor proiectului.

c) **selectarea personalului pentru activitatea în cadrul proiectului** s-a realizat pe baza calităților profesionale, inclusiv a nivelului de educație și a experienței în domeniu.

Toată experiența anterioară a permis organizarea lucrului în cadrul proiectului la un nivel corespunzător.

Proiectul a fost realizat cu sprijinul Primăriei municipiului Chișinău, al WJR, al Comunității Evreiești din Republica Moldova, al voluntarilor de la Centrul Republican de Tineret, al programelor Bibliotecii „Ițic Mangher” cu furnizarea serviciilor informaționale – bloguri, site-uri web, publicații proprii, studiouri de ceramică, terapie fizică, arte vizuale etc.

P R O A A M A R T U 2022

Sarcinile proiectului au inclus: a) identificarea grupului de persoane care necesită servicii speciale; b) determinarea nevoilor și intereselor lor intelectuale și de altă natură; c) propunerea unor forme speciale de servicii.

Pentru identificarea persoanelor care necesitau servicii speciale, s-a desfășurat o amplă campanie publicitară:

- au fost distribuite anunțuri, afișe și pliante în centrele urbane de adăpost pentru refugiați, în hoteluri, cămine și pe rețelele de socializare;

- informațiile au fost postate pe blogurile: Ebraika, Ajutor ucraineni în Moldova / SOS Українці Молдова, Moldova Ucraina HELP / Молдова Україна HELP, Prietenii Bibliotecii „Ițik Mangher”, Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu”, Comunitatea Evreiască din Moldova și altele. Au fost publicate două numere ale ziarului electronic „Dimineața capitalei/ Утро столицы” despre activitatea cu refugiații. În nr. 2 a fost inclus un articol intitulat „Solidaritate. Nu putem sta deoparte”, care a prezentat programul de lucru al cercurilor și atelierelor creative, precum și reclame pentru serviciile destinate refugiaților din Ucraina. În nr. 3 a fost publicat un articol intitulat „Proiectul care creează un spațiu sigur”, care a prezentat Proiectul „Casa care oferă căldură”, despre colaborarea cu WJR, despre deschiderea Centrului de Zi pentru copii și adulți din Ucraina și descrierea activităților proiectului;

- la rândul lor, beneficiarii înșiși au contribuit la transmiterea informațiilor despre asistența acordată de Centrul de Zi în furnizarea serviciilor pentru refugiați.

Mărturiile beneficiarilor proiectului au contribuit semnificativ la socializarea asistenței acordate.

Relatarea Elenei Belidiaghina, refugiată din Odesa începând cu primăvara anului 2022:

„Bombardamentele asupra orașului ne țineau familia într-o stare de frică constantă pentru viață. După ce un alt atac aerian a distrus clădirea căminului de lângă noi, am început să ne ascundem în adăpostul antiaerian din subsolul casei împreună cu cei doi copii: Sofia (7 ani) și Vania, de opt luni. Acum, fetița are 9 ani, iar băiețelul are 2 ani și trei luni. Sofia a suferit de stres:

plângea mereu și se temea că nu îi va mai vedea niciodată pe bunica, bunicul și tatăl. Verișoara mea ne-a invitat la ea la Chișinău, în Moldova. Am decis să renunț la tot și să fug din Odesa, deoarece îmi era frică pentru copii.

Odată ajunși în Chișinău, fiind cu verișoara mea în centrul orașului, lângă Biblioteca «Ițic Mangher», am observat un anunț la intrare și am intrat. Am întrebat dacă ne putem înscrie la programele destinate copiilor din Ucraina. Ne-au atras atenția activitățile pentru preșcolari, care se desfășurau în limba ucraineană, precum și cursurile de engleză și alte materii, fără să mai vorbim despre desen, modelaj și alte activități interesante. Fiica mea s-a adaptat treptat la noile condiții. În momentul sosirii aici, ea era fricoasă să comunice cu străinii și avea probleme cu somnul. Frecventarea grupului de activitate cu copiii refugiați din Ucraina a fost o mare susținere pentru noi. Fetita s-a recuperat rapid. Când veneam să o iau de la cursuri, ea mă trăgea de mână să-mi arate pe îndrumătorii ei spunând: «Iată învățătoarea mea preferată, și aceea este învățătoarea mea preferată, și aceasta...!!!». Toți sunt preferații ei. Sonia cere să o aducem aici pe bunica să locuiască.

Cu băiețelul este mai dificil: el este încă foarte mic și, probabil, pare să fi fost afectat de bombardamente. El este foarte agitat, neascultător și adesea plânge, se trezește noaptea strigând. M-am gândit să cer ajutorul unui psiholog care ajută refugiații în cadrul programului proiectului local. În plus, condițiile în care trăim acum nu sunt cele mai bune: locuim într-o cameră mică la hotelul din apropiere (se numește «Zarea» [Заря]), dar în centru. Ni s-a oferit un alt spațiu în alt cartier al orașului. Dar aici sunteți dumneavoastră aproape, fetița mea poate primi pregătire în limba ucraineană, poate juca în teatrul pentru copii, poate desena... Ea a primit aici și pregătirea generală pentru școală. Acum învață la distanță în școală ucraineană. Sper că ne vom putea îmbunătăți condițiile de locuit aproape de voi. Doar ca războiul să se încheie mai repede. Cred în victoria noastră și în faptul că ne vom întoarce curând acasă. Vom fi mereu recunoscători pentru ajutorul dumneavoastră acordat familiei noastre”.

Relatarea Olgăi Goidenko, or. Odesa, 29.10.2023:

„De la începutul acțiunilor militare, am realizat că rămânerea în Odesa pentru o perioadă îndelungată este periculoasă. Începând cu 5 martie 2022, eu și fiica mea, Nastia, în vârstă de patru ani (acum are puțin peste șase ani), am plecat în Moldova, la Chișinău, la rudele îndepărtate ale soțului meu, care ne-au găsit o locuință decentă la cunoștințele lor. Dumnealor au înțeles

situația noastră: plătim doar pentru utilități. Proprietarii locuinței participă și ei la un program pentru refugiați.

Prin intermediul aplicației «Viber», am contactat un grup de ajutor reciproc, unde am primit un feedback pozitiv despre activitatea Bibliotecii «Ițic Mangher» și o recomandare de a mă adresa acolo, astfel că am sunat la acest număr.

A fost exact ceea ce ne trebuia. S-a dovedit că aici există ajutor pentru pregătirea preșcolarilor pentru școală, precum și posibilitatea de sprijin psihologic pentru copiii aflați în situații post-stres. Fiica mea era foarte îngrijorată. Ea era mai preocupată de mine decât de ea însăși. Ea prelua frica mea și starea mea nervoasă. I-am spus că este război și că trebuie să stăm aici până când se va termina. Ea era foarte îngrijorată pentru tatăl ei. Nu a mers la grădiniță, deoarece era foarte atașată de mine. Mereu îți făcea griji, ce va fi cu ea dacă mi s-ar întâmpla ceva rău.

Procesul de adaptare a durat aproximativ o jumătate de an. Ea nu voia să se joace cu copiii, să intre în contact. Un rol imens în progresul pozitiv l-au avut educatorii implicați în proiect și Dașa, o tânără psiholog care a ajutat-o să se implice în activitățile comune, precum și în programele creative – dansuri, desen. Nastia s-a adaptat treptat, zi de zi comunicarea se întărea. Nu îmi vine să cred că acum, când vin să o iau, ea se miră: «Deja e timpul să mergem acasă, atât de repede?»".

Relatarea Victoriei Karagan, or. Yuzhne, regiunea Odesa, 25.10.2023:

„Noi suntem în Chișinău începând cu data de 8 martie 2022. Pentru noi, tot ce s-a întâmplat a fost o traumă. Alarmerile aeriene frecvente ne forțau să fugim în adăpost, fie ziua, fie noaptea. Manecika noastră avea atunci patru ani și jumătate. Această fugă în diferite momente ale zilei i-a afectat psihicul. În adăpost se adunau multe persoane, mulți copii. Această imprevizibilitate a bombardamentelor, această aglomerație de oameni într-o încăpere subterană și întreaga atmosferă de panică și frică nu puteau să nu aibă un impact asupra copilului. Ea plângea mereu. Noi eram disperați. Am fost ajutați de către rudele noastre. Inițial am ajuns în Belgorod-Dnestrovsk și de acolo ne-am îndreptat către Moldova, la Chișinău. Ne-au ajutat să închiriem un apartament, plătind din economiile lor. În patria noastră, Ucraina, lucram ca expeditor maritim și câștigam bine. În Chișinău, începând cu primăvara anului 2022, am mers la grădiniță, aproape un an întreg. Am aflat despre centrul

dumneavoastră de la rudele noastre. Am decis să venim doar aici, și a fost o alegere corectă: aici se oferea pregătire școlară în limba ucraineană. Acum, Manecika are șase ani. Nu pot spune că totul a fost ușor cu ea. Și la grădiniță mergea cu reticență. În primele zile i-a fost greu să se obișnuiască cu proiectul, dar apoi, în fiecare zi, a devenit mai ușor să se adapteze. Consultația psihologului Diana a fost de mare ajutor în procesul de socializare. Un impact special asupra fetei a avut-o profesoara de limba ucraineană, Cristina Vitalievna. Lecțiile de citire, matematică sunt interesante pentru ea. Dar să învețe să scrie literele a fost mai dificil. Cu toate acestea, învățătoarea a găsit o modalitate de a se apropia de ea, așa că sper că la școală totul va fi bine. În ceea ce privește dansul și desenul – acestea sunt activitățile ei preferate. Nu regret nicio clipă că am adus-o aici pe Manecika".

În total, de la începutul activității zilnice a centrului nostru (cu excepția zilei de sâmbătă), de la ora 10:00 la 18:00, din aprilie până în iunie, s-au înscris 433 de persoane: 271 copii și 162 adulți; numărul total de vizite a fost de 16 893 de persoane.

A fost elaborat un plan detaliat al evenimentelor propuse, care a fost ajustat în funcție de modificările în componența beneficiarilor, legate de:

- a) creșterea numărului acestora;
- b) deplasarea lor ulterioară în alte regiuni.

Numărul beneficiarilor proiectului și numărul vizitelor generale au variat în funcție de schimbările circumstanțelor militare.

Din rândul adulților refugiați – părinți și apropiați ai copiilor din Ucraina – au fost implicați pedagogi, medici, educatori din instituțiile preșcolare și alții, care au muncit în mod activ alături de pedagogii locali, educatori, bibliotecari și voluntari. Pentru ei, acest lucru a reprezentat unul dintre factorii psihologici importanți în depășirea stresului și adaptarea la noua realitate.

Mulți sufereau de depresie, tulburări de somn. Adaptarea socială era dificilă, se observa o stare psihologică instabilă, o incertitudine cu privire la ziua de mâine și o teamă pentru viitorul copiilor. S-a acordat sprijin psihologic specializat pentru adaptarea copiilor și părinților lor la viața de zi cu zi, pentru reabilitare psihologică și socială în noile condiții.

Pentru persoanele care necesitau servicii speciale, s-a efectuat testarea, ceea ce a permis identificarea nevoilor și intereselor lor, precum și

dezvoltarea unor forme speciale de furnizare a serviciilor. Astfel, în cadrul proiectului a fost inclusă o **direcție psihosocială, cu participarea unui psiholog și a unui medic logoped.**

Ca urmare, activitatea a început să se desfășoare în **trei direcții principale**, fiecare cu propriile sale sarcini specifice:

a) **Direcția cognitiv-educativă** a inclus diverse programe:

- studiul limbilor străine (engleză, germană);
- discuții cognitive;
- ore de povestire;
- ore de povești;
- concursuri, jocuri intelectuale;
- excursii virtuale și tradiționale.

Majoritatea excursiilor tradiționale au avut loc în luna iunie:

- Muzeul de Istorie;
- Castelul Manuc Bey;
- Biblioteca „Hristo Botev” și Partea de jos a orașului (izvorul Chișinăului);
- Orheiul Vechi și Orhei Land;
- Biblioteca Municipală „Bogdan Petriceicu Hasdeu” și Selfie Muzeum;
- Grădina Zoologică;
- SPARTA (Clubul sportiv de hipism).

PROGRAMUL DE LUCRU AL CERCURILOR ȘI STUDIOURILOR CREATIVE

LUNI

10.00 – 17.00	Acces liber la calculatoare
10.00 – 17.00	Proiecții în sala de cinema a bibliotecii
11.30 – 12.30	Ora povestirilor
11.00 – 13.00	Discuții cognitive
14.00 – 15.00	Lecții de limbi străine: germană, engleză
14.00 – 16.00	Atelier de desen

MARTI

10.00 – 17.00	Acces liber la calculatoare
10.00 – 17.00	Proiecții în sala de cinema a bibliotecii
11.00 – 14.00	Ora poveștilor
11.00 – 12.00 (zile pare)	Modelaj în lut
11.00 – 13.00	Discuții cognitive
14.00 – 15.00	Lecții de limbi străine: germană, engleză

MIERCURI

10.00 – 17.00	Acces liber la calculatoare
10.00 – 17.00	Proiecții în sala de cinema a bibliotecii
11.00 – 12.00 (zile impare)	Atelier de modelaj
11.00 – 13.00	Discuții cognitive
11.30 – 12.30	Ora povestirilor
11.30 – 15.30	Prezentare video
14.00 – 15.00	Lecții de limbi străine: germană, engleză

14.00 – 16.00	Atelier de desen
15.00 – 15.30	Activități sportive și de întreținere

JOI

09.00 – 18.00	Acces liber la calculatoare
10.00 – 18.00	Proiecții în sala de cinema a bibliotecii
11.00 – 14.00	Ora poveștilor
11.00 – 13.00	Discuții cognitive
14.00 – 15.00	Lecții de limbi străine: germană, engleză

VINERI

09.00 – 18.00	Acces liber la calculatoare
10.00 – 18.00	Proiecții în sala de cinema a bibliotecii
15.00 – 15.30	Activități sportive și de întreținere

DUMINICĂ

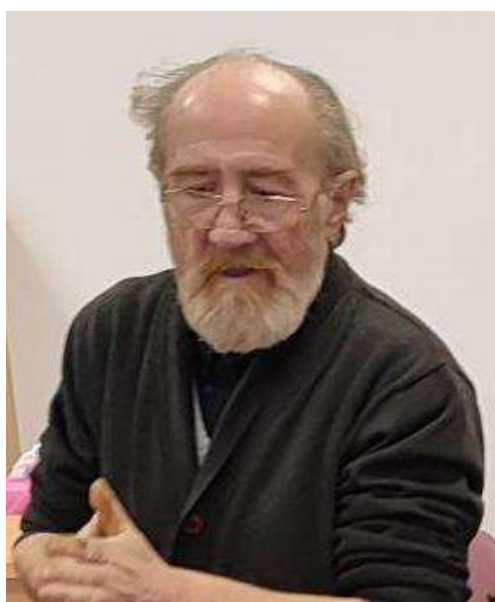
09.00 – 18.00	Acces liber la calculatoare
10.00 – 18.00	Proiecții în sala de cinema a bibliotecii
10.00 – 11.00	Training psihologic
10.00 – 12.00	Atelier de desen
10.00 – 12.00	Atelier de creație
11.00 – 14.00	Atelier de modelaj
11.30 – 15.30	Prezentare video
12.00 – 12.30	Dansuri
12.30 – 13.30	Șah
14.00 – 15.00	Lecții de limbi străine: germană, engleză

La cererea părinților, au fost introduse cursuri de limba engleză și germană, având în vedere planurile ulterioare și sigure de călătorie ale familiilor în țările din UE.

Începând cu luna mai 2022, Centrul a participat la Proiectul Internațional „Citim Împreună Fără Frontiere”, organizat de Asociația Progress din România. În cadrul acestui proiect s-au desfășurat sesiuni de lectură cu voce tare cu copiii. Au fost organizate în total șapte întâlniri, la care au participat 96 de copii de vârstă preșcolară.

În aceeași categorie s-au încadrat și programele sportive și de divertisment, care includeau șah, dame, jocuri sportive și activități fizice în aer liber.

b) **Direcția culturală și creativă** a avut un impact semnificativ de art-terapie asupra stării intelectuale și psihologice a beneficiarilor proiectului. Aceasta a inclus diverse forme de activități: vizionări de film, cercuri creative și ateliere precum atelierul de ceramică, atelierul de pictură, ateliere de modelaj, dans și animație.

Comentariile lui Iacov Picher, meșter popular în domeniul ceramicii și al olăritului:

„Iată cum decurg activitățile. Ați observat cum se comportă copiii. Toți merg în grupa pregătitoare pentru școală. Este o grupă mixtă: aici sunt copii din Ucraina, din familii de refugiați, și ai noștri, localnici, din familii social-vulnerabile. Copiii sunt copii. Uneori sunt gălăgioși. Cu toate acestea, nu tot zgomotul este la fel. La noi este un zgomot de lucru. Îi învăț bazele lucrului cu lutul. Mâinile lor au încă o motricitate fină slab dezvoltată. Și

lucrul cu lutul, cu plastilina, sunt acele exerciții pe care puține activități le pot înlocui. Pe lângă faptul că copiilor le sunt dezvoltați mușchii degetelor, ai mâinilor, ei își dezvoltă și percepția spațială, iar împreună cu aceasta, și gândirea, și simțul frumuseții, și capacitatea de a transmite această frumusețe prin propriul lor lucru.

Comparând copiii veniți din Ucraina cu cei locali, desigur, la început majoritatea se afla într-o stare de tensiune, de șoc, așa spune. Cum se manifesta asta? Ei bine, în primul rând, unii erau retrași, în timp ce alții erau agitați. Își pierdeau cumpătul, la fel ca niște chibrituri, dacă erau iritați de un alt copil. Dacă agresivitatea era pronunțată, psihologul nostru lucra cu ei. În cazul dificultăților, îi sfătuiam pe părinți să se adreseze unei instituții medicale specializate. Dar astfel de cazuri au fost foarte puține. În general, toate acestea treceau în câteva săptămâni: munca în echipă și abordarea individuală a fiecărui copil și-au făcut efectul. Toți erau captivați de muncă, de posibilitatea de a-și transforma imaginația sau sarcina mea într-o creație pe care o pot atinge cu mâinile și pe care o pot arăta părinților și prietenilor.

În al doilea rând, – și acest lucru diferenția clar copiii din zona de conflict armat de ai noștri, – era obsesia lor pentru tema războiului, în special a băieților. La început, în timpul activităților de creație liberă, ei modelau diferite arme: gloanțe, tancuri, soldați, avioane. Totul, desigur, la un nivel foarte primitiv, dar cu ce emoții! Fascinați, se jucau singuri în război, fără să observe pe cei din jur. Eu, treptat, fără a le interzice, am eliminat această temă, punând accentul pe abilitatea de a reda detaliile obiectelor care îi înconjoară pe copii, gradual complicând sarcinile prin desenarea animalelor, plantelor, oamenilor, extinzând astfel percepția copiilor despre lume.

Probabil ați observat că la lecțiile mele uneori participă și părinții, care se implică și ei în activitate. Un rol important în apariția anxietății îl joacă informațiile pe care copiii le primesc prin intermediul telefoanelor mobile, tabletelor, al televizorului. Totul depinde de mediul necontrolat, care acționează adesea negativ asupra copiilor. Și rolul părinților aici trebuie să fie unul special: lumea copilăriei trebuie să fie protejată de inconștiența adulților. Acesta este principiul meu. Educarea contracarării răului trebuie efectuată în funcție de vârstă. Metoda încercării și erorii nu este potrivită aici”.

Numărul de evenimente pe lună:

programe	aprilie	mai	iunie	în total, după tipuri
educaționale	43	57	63	163
creative	27	39	42	108
sportive	10	14	16	40

c) **Direcția psihosocială** includea consultația **psihologului** și a **logopedului** pentru continuarea activității de proiect cu beneficiarii și restabilirea comunicării între copii și adulți în circumstanțele schimbate, simultan cu organizarea unor traininguri psihologice pentru părinți; programe sportive de sănătate și recreere. O atenție specială a fost acordată organizării de activități recreative bazate pe terapie prin lectură.

Datele privind desfășurarea consultațiilor și a trainingurilor psihologice:

	aprilie		mai		iunie	
Specialiștii medicali	Numărul de consultații	Numărul de persoane	Numărul de consultații	Numărul de persoane	Numărul de consultații	Numărul de persoane
psiholog	28	73	32	62	37	106
logoped	25	11	9	7	18	12

În total pentru trei luni:

- numărul de consultații și traininguri psihologice – **97**;
- numărul de beneficiari – **241**.

Istoria fiecărui beneficiar al proiectului merită atenție, deoarece viața lor a fost brusc și brutal afectată de război. Cele mai tipice cazuri de impact al operațiunilor militare asupra populației civile, strămutarea de acasă în regiuni străine și condițiile de stres asociate au fost observate în rândul beneficiarilor care au solicitat ajutor psihologic. Este demn de menționat că toți cei care s-au adresat psihologului și logopedului-defectolog nu au avut obiecții împotriva aducerii în discuție a faptelor legate de familiile lor, însă au cerut să nu li se dezvăluie numele reale.

Exemplele Simonei Teșler, psiholog cu o experiență de peste 30 de ani:

„**Exemplul nr. 1.** Din Odesa, fugind de război, a venit jumătatea feminină a familiei băiatului de zece ani, L.: mama cu sora lui de doi ani, două bunici (din partea mamei și a tatălui) și, de asemenea, mătușa cu fratele său vitreg. Tatăl a rămas în Ucraina ca militar. Cunoașterea lui L. a început după ce mătușa lui s-a adresat la mine și mi-a cerut să-l văd pe nepotul ei, care s-a schimbat foarte mult din cauza evenimentelor petrecute și a plecării forțate din orașul natal. El devenise foarte excitabil și aproape de necontrolat. Am văzut un copil în pragul adolescenței. Din conversația cu el, am înțeles că îi este dor foarte mult de tatăl său și că a început să fie iritat de sfaturile mamei și ale bunicilor, precum și de certurile dintre ei în legătură cu comportamentul său. Din conversațiile cu mama și soacra, care a fost întotdeauna blândă cu copiii, am observat contradicțiile apărute între ele, deoarece mama, în noile condiții, a decis să fie mai strictă cu fiul ei și a ajuns să strige la el. Acest lucru îl scotea din fire pe băiatul agitat de rude: își sfâșia hainele (ceva obișnuit în perioada de tranziție). Încă naiv, mi-a spus imediat totul despre dorul de tată, despre certurile din familie, care îl făceau să dorească să plece undeva. În același timp, îi tremura bărbia și îi zvâcneau mâinile. Am realizat că va trebui să lucrez cu întreaga familie de refugiați, al cărei echilibru mental a fost afectat de situația de război și de schimbarea modului lor obișnuit de viață.

Munca mea s-a axat pe mai multe direcții:

- Activități cu băiatul pentru a-i crește stima de sine. Trebuia să-l conving că în familie el este singurul bărbat și trebuie să fie răbdător cu «femeile slabe». Din fericire, el a acceptat rapid toate aspectele pozitive, nu era gelos pe sora sa mai mică și împreună cu ea o ajuta pe mama.
- Am fost nevoită să desfășor mai multe discuții și exerciții scurte de reducere a stresului cu mama lui (activitățile de autoinstruire necesare ei, care implicau mai mult timp, erau încă inaccesibile).

- Au fost purtate conversații și antrenamente de normalizare a respirației cu bunica din partea mamei. Rezultatele nu au întârziat să apară: chiar și fizic a început să se simtă mai bine, fapt remarcat și de cei apropiați.

- Au avut loc apoi două întâlniri cu bunica băiatului din partea tatălui. Ea, de asemenea, avea nevoie de o atenție delicată. Pentru ea, care a trăit o viață dificilă, conversațiile sufletești și compasiunea au avut un efect mai mare.

Am constatat schimbări pozitive semnificative în familia numeroasă, ceea ce a avut un impact pozitiv asupra stării băiatului.

L-au ajutat și activitățile interesante desfășurate de specialiștii bărbați, care într-o anumită măsură au compensat lipsa tatălui, precum și faptul că, ajutând familia, o parte din responsabilitățile privind petrecerea timpului liber și hrana copiilor a fost preluată de către angajații Centrului de Zi”.

„Exemplul nr. 2. O familie incompletă din Nikolaev (tatăl, care a fost înrolat în armată, a rămas în Ucraina), formată dintr-o mamă tânără și fiica ei de cinci ani, a prezentat, de asemenea, o situație tipică pentru timpurile actuale. Mama m-a rugat să verific cum au afectat-o bombardamentele pe fiica ei, în care au fost implicate. Conversația cu fetița și testul de desen nu au arătat niciun sentiment sau amintire negativă. Mama a fost surprinsă că micuța nu a avut nicio reticență în privința mutării de acasă aici, la Chișinău, deoarece îi plăcea mult și aici.

În timpul conversației ulterioare, s-a constatat că mama fetei se afla într-o stare de șoc: cu o expresie facială imobilă, abia răspundea la întrebări, se temea să-și amintească ceva și îi era frică de ajutorul oferit. După ce am convins-o să-și exprime temerile și i-am oferit sfaturi despre cum să scape de ele, a ascultat și a părut că a aruncat de pe umerii săi umbra fricilor trăite. După câteva zile, a revenit pentru a doua ședință, exprimând dorința de a scăpa definitiv de traumele trăite. Acest lucru i-a eliberat sufletul pentru a trăi aieva în noul mediu și pentru a comunica normal cu fiica ei”.

„Exemplul nr. 3. Este interesant cazul lui S., un băiat de 9 ani din Odesa. Pomenindu-se într-un mediu necunoscut, el încerca să atragă atenția asupra sa, intrând în conflicte cu alți băieți din Centru, în același timp ignorând observațiile educatorilor. Anume aceștia m-au rugat să îi acord atenție. S-a arătat foarte surprins când i-am cerut să aibă grijă să nu fie nimeni rănit, deoarece este inteligent și puternic. Și, într-adevăr, această sarcină a început să-i schimbe comportamentul. Într-un concurs blitz între băieți și fete, l-am

numit arbitru și mă consultam cu el. Băiatul era evident fericit, devenind mai prietenos cu ceilalți, iar participanților la concurs chiar le adăuga puncte.

Prin urmare, traumele psihologice cauzate de frica de bombardamente, separarea de cei dragi și de viața obișnuită sunt experimentate de copii în diferite grade de severitate, în funcție de vârsta lor, caracteristicile individuale și relațiile din familie.

În funcție de fiecare situație specifică, s-au aplicat diverse forme de asistență psihologică pentru copii și adolescenți, precum și pentru membrii adulți ai familiilor lor”.

Relatarea Elenei Danilov, logoped-defectolog cu 14 ani de experiență generală de specialitate:

„În perioada 18.04.2022 – 30.06.2022, am desfășurat o activitate logopedică diversificată cu copiii refugiați din Ucraina (din Odesa, Vinnitsa, Kiev, Harkov):

- inițierea vorbirii la copiii non-vorbitori – 5 persoane cu dezvoltare tipică, cu vârste cuprinse între 2 și 4 ani; 3 persoane cu tulburări din spectrul autist: doi băieți de 3 și 4 ani, un

băiat de 6 ani;

- corectarea disgrafiei – 1 persoană (fetiță, 11 ani);
- corectarea pronunției sunetelor – 2 persoane (băieți de 5 și 7 ani);
- inițierea vorbirii la copiii cu deficit intelectual – 1 persoană (băiat, 8 ani);
- consultări ocazionale fără activitate ulterioară – 9 persoane (vârsta copiilor între 3 și 9 ani).

Unii copii au beneficiat de servicii logopedice în țara lor de origine înainte de invazia trupelor rusești în Ucraina. Pauza în ședințele cu ei nu ar fi putut să nu afecteze eficacitatea procesului. Cu alți copii, a fost necesar să începem de la zero munca pentru eliminarea defectelor de vorbire.

Un aspect pozitiv a fost posibilitatea de a beneficia de consultații și diagnosticarea tulburărilor de vorbire la copii, precum și corectarea acestora, în cadrul Centrului de Zi «Spațiu sigur pentru mamă și copil» pentru refugiații din Ucraina”.

În perioada de desfășurare a proiectului, din aprilie și până în iunie, s-a efectuat monitorizarea, evaluarea și raportarea asupra tuturor programelor proiectului. A fost format un grup de monitorizare a proiectului format din trei persoane. Printre responsabilitățile lor se numărau: înregistrarea și evidențierea participanților la proiect; monitorizarea și controlul implementării proiectului pe teren; verificarea completării jurnalelor de lucru în grup și individual; colectarea materialelor foto și video; înregistrarea feedback-ului de la copii și părinți; pregătirea datelor operative pentru întâlnirile analitice săptămânale planificate cu angajații proiectului, precum și a rapoartelor lunare.

Pentru îndeplinirea obiectivelor și sarcinilor proiectului, care acoperă un spectru larg de programe planificate, voluntariatul a jucat un rol semnificativ. Alături de angajații proiectului și colaboratorii Bibliotecii „Ițic Mangher” au muncit în mod activ și voluntarii locali, și voluntarii specialiști din Ucraina. Aceștia erau pedagogi, medici, educatori din instituțiile preșcolare etc. Ei au jucat un rol important pentru toate domeniile de activitate ale proiectului. Și pentru ei, acest lucru a fost unul dintre momentele psihologice importante în adaptarea lor la noua realitate. Comunitatea Evreiască din Moldova, Municipality, Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu”, Asociația Bibliotecarilor din Moldova, UNICEF ș.a. au oferit, de asemenea, un sprijin activ. Componenta voluntarilor se schimba periodic în funcție de circumstanțele specifice, inclusiv:

- plecarea participanților anteriori;
- includerea de noi persoane;
- apariția necesității de noi servicii;
- reducerea cererii pentru serviciile anterioare etc.

În cadrul proiectului, au fost luate în considerare toate feedback-urile beneficiarilor și vizitatorilor referitoare la programele proiectului. A fost introdus o **Condică de feedback și sugestii**, unde toți cei interesați puteau adăuga observații, propuneri și cuvinte de mulțumire.

La finalul fiecărei săptămâni, în colectivul personalului proiectului, s-au desfășurat discuții despre activitatea proiectului. Au fost analizate toate aspectele implementării programelor în scopul îmbunătățirii și ajustării lor, dictate de diverse circumstanțe, predominante dintre acestea fiind condițiile legate de acțiunile militare din Ucraina. S-a acordat atenție înregistrărilor din

Condica de feedback și sugestii, precum și observațiilor verbale. În general, toate neînțelegerile minore au fost rezolvate în mod operativ. În cazurile mai complexe, a fost solicitată asistența unui psiholog.

Trebuie să menționăm că încă de la începutul activității Centrului de Zi „Spațiu sigur pentru mamă și copil” pentru refugiații din Ucraina, ne-au sprijinit în această nobilă misiune organizațiile JCI Chișinău (Junior Chamber International), The BEARR Trust. Centrul a atras atenția organizațiilor nonguvernamentale locale, a organizației internaționale IsraAID, a Direcției Generale de Cultură și Patrimoniu Cultural a Consiliului Municipal Chișinău etc. La începutul lunii iunie, reprezentanții organizației de caritate HIAS au vizitat centrul împreună cu conducerea Comunității Evreiești din Moldova. De mulți ani, HIAS oferă ajutor refugiaților din diferite țări. Comunitatea Evreiască a început să sprijine centrul începând cu luna iunie. Au fost achitate cheltuielile de transport pentru excursiile prin Republica Moldova, la grădină zoologică, au fost aduse sucuri și biscuiți, produse de igienă.

În urma celor trei luni de activitate a proiectului:

- s-a efectuat o analiză a eficacității programelor și s-au efectuat teste cu beneficiarii, ceea ce a permis ajustarea corespunzătoare a planurilor de lucru pentru crearea condițiilor adecvate pentru îndeplinirea obiectivelor stabilite.

- au fost atinse sarcinile proiectului – organizarea vieții de zi cu zi a copiilor cu complexe socio-psihologice cauzate de acțiunile militare din Ucraina și facilitarea adaptării beneficiarilor la condiții neobișnuite.

- au fost testate cu succes diverse tipuri de activități educaționale și creative în cadrul Centrului de Zi „Spațiu Sigur pentru Mamă și Copil” pentru refugiații din Ucraina.

În perioada iulie-august, centrul s-a concentrat în mod prioritar pe activități recreative – programe distractive, creative și parțial educative. În această perioadă, centrul a găzduit expoziții, excursii în oraș, concerte de totalizare pentru părinți, concursuri de talente, quiz-uri săptămânale și producții teatrale.

Munca desfășurată a provocat interes nu doar pentru participanții la proiect, ci și în rândul publicului și reprezentanților administrației orașului. Acest fapt a creat premisele pentru ideea de îmbunătățire a proiectului prin extinderea numărului său de participanți, atrăgând copiii locali din grupurile social-vulnerabile, ceea ce ar promova o comunicare interetnică pozitivă.

P R O A A U L – M R 2022

Începând cu luna iulie și până la sfârșitul anului 2022, munca a fost concentrată pe organizarea și activizarea grupurilor pentru a sprijini procesul educațional al copiilor care nu au posibilitatea să frecventeze grădinița, precum și pentru furnizarea de activități educaționale, sportive, recreative și creative suplimentare pentru dezvoltarea copiilor de vârstă preșcolară, școlară și adolescentină.

În general, următoarea etapă a activității AO CCCE a corespuns în mare parte aceluiași program de lucru ca și în lunile anterioare, cu excepția faptului că o parte din activități a fost planificată pentru perioada mai lungă a vacanțelor de vară, cu accent pe programele sportive și de recreere în lunile iulie și august. Componenta beneficiarilor s-a schimbat ușor din cauza plecării unor participanți dincolo de granițele Moldovei și a includerii unor noi beneficiari din Ucraina și din rândul locuitorilor locali în programe, ceea ce înseamnă că criteriile de selecție s-au extins către un număr mai mare de participanți:

- o parte semnificativă (130) din beneficiarii centrului au fost refugiați din teritoriul Ucrainei, în timp ce un număr mai mic (36) au fost locuitori locali din grupurile vulnerabile ale populației. Cu toate acestea, numărul beneficiarilor pe grupe de vârstă a scăzut. Principalii beneficiari ai proiectului au fost copiii de 5-7 și 8-12 ani.

În legătură cu aceasta, au apărut anumite dificultăți legate de:

- găsirea voluntarilor și a profesorilor;
- atragerea de noi participanți;
- lipsa materialelor didactice și vizuale;
- toți beneficiarii – atât copiii, cât și părinții – au avut nevoie de sprijin și asistență psihologică.

Pentru a depăși dificultățile întâmpinate, au fost întreprinse următoarele acțiuni:

- au fost postate anunțuri pentru recrutarea voluntarilor pentru bibliotecă pe panoul de anunțuri din Centrul de Zi și pe rețelele sociale;
- s-a apelat la ajutorul părinților;
- s-a cerut sprijinul Comunității Evreiești din Moldova;

- din luna iulie, a fost invitat un al doilea psiholog pentru a oferi asistență oportună și de calitate beneficiarilor centrului.

În calitate de **exemplu de succes** în domeniul acordării serviciilor psihologice, putem menționa un caz caracteristic pentru copiii-participanți la proiect, prezentat de noul psiholog **Daria Barinov**:

„Familia Lenei, în vârstă de cinci ani, este formată din trei persoane: mama, tata și fiica. Ei sunt refugiați din Ucraina, din Odesa. Tatăl, Serghei, lucra ca șofer de camion în Ucraina (pe bază de rotație), frecvent pleca în curse. Mama, Anna, este casnică. În prezent, familia locuiește în Chișinău. În Ucraina, fetița mergea la grădiniță, dar în prezent nu are posibilitatea să frecventeze o instituție preșcolară. Ea participă la programele educaționale ale centrului.

Părinții au solicitat ajutor din următoarele motive:

- dificultăți în adaptarea copilului la noile condiții;
- gelozie din partea copilului față de tată. Conform spuselor tatălui, fiica este geloasă pe el în legătură cu mama, manifestă agresivitate față de mamă și o lovește. Ea suferă în mod special din cauza absenței tatălui lângă ea. Dorește să doarmă împreună cu tatăl în același pat.
- lipsa motivației pentru învățare. Refuză să frecventeze cursurile de pregătire pentru școală care au loc în centru. Fuge în lacrimi când pedagogul o invită la lecții: «vreau să mă joc, doar să mă joc».
- instabilitate emoțională, hipersensibilitate.

Totodată, în timpul discuției inițiale, au fost identificate următoarele dificultăți ale mamei:

- nivel avansat de anxietate;
- atacuri de panică;
- sentiment de vinovăție pentru supraviețuire;
- dificultăți de adaptare.

După consultarea inițială cu părinții, au fost stabilite obiectivele inițiale de corecție pentru fiică și numărul de întâlniri.

În timpul lucrului cu fetița, au fost utilizate metode proiective pentru diagnosticarea stării copilului («Familia mea»); metode pentru diagnosticarea nivelului de motivație pentru învățare.

După diagnosticare, a fost elaborat un plan ulterior de lucru cu copilul. Au fost selectate două obiective de lucru: gelozia și motivația. Pentru a lucra cu gelozia, s-au folosit metode de art-terapie și terapie prin povești.

În timpul diagnosticării motivației pentru învățare, s-a constatat că sarcinile pentru fetiță sunt dificile din cauza unui nivel scăzut de cunoștințe pentru vârsta ei, ceea ce o făcea să se teamă că va fi mai slabă decât ceilalți copii și să refuze să lucreze. Au fost elaborate recomandări pentru părinți și profesori. De asemenea, a fost dezvoltat un program de corecție neurologică luând în considerare punctele forte și punctele slabe ale copilului.

După aplicarea recomandărilor elaborate pentru profesor și părinți, precum și desfășurarea ședințelor de corecție neurologică, fetița a început să meargă cu bucurie la pregătirea pentru școală. Învățătura a devenit interesantă pentru ea. După ședințele de art-terapie, părinții au observat că nivelul de agresiune a scăzut. Fetița a început să petreacă mai mult timp cu mama și să se despartă mai ușor de tată. După aproximativ o lună și jumătate de la începerea intervenției, nivelul de anxietate al copilului s-a redus, crizele de isterie au încetat, iar fetița a devenit mai zâmbitoare și mai veselă. Ea interacționează mult mai lejer cu ceilalți. Din cele relatate de părinți, fetița este acum mai calmă. Potrivit cuvintelor mamei, «acum pot vorbi cu ea, mă îmbrățișează ca înainte, nu mă respinge sau nu mă lovește. Zâmbește mai des și vrea să socializeze cu alți copii».

La sfârșitul lunii octombrie, a fost realizat un sondaj al părinților, cu care se desfășoară în mod regulat întâlniri individuale și în grup pentru îmbunătățirea activității Centrului.

În acest interval de activitate, au fost ajustate criteriile organizaționale pentru furnizarea de asistență refugiaților din Ucraina și participanților locali la proiect, aflați într-o situație socială dificilă.

Un criteriu determinant a devenit vârsta beneficiarilor:

- **copiii de vârstă preșcolară, 5-7 ani**, care, din motive speciale, nu au avut oportunitatea să frecventeze instituțiile de învățământ preșcolar, ceea ce i-a plasat într-o situație social-vulnerabilă;

- **elevii claselor primare și copiii de vârstă preadolescentă: 7/8 – 11/12 ani**. Această grupă include copiii care frecventează instituțiile de învățământ și au nevoie de ajutor și suport suplimentar.

Este important să remarcăm că acum accentul a fost pus pe **participarea constantă** a copiilor la lecțiile planificate de științe exacte și umaniste (matematică, scriere, citire), iar celelalte obiecte – desen, modelaj și muzică – au fost atent motivate ca fiind necesare, oferind exemple privind influența lor asupra dinamicii dezvoltării pozitive. De asemenea, s-a luat în considerare dinamica, adică exemplele concrete: cum era și cum s-au schimbat lucrurile.

Numărul total al participanților a fost împărțit în două categorii: **a) beneficiari permanenți și b) cei care vin să petreacă timpul liber**, în funcție de situație și de dorința copiilor și a părinților (aceștia puteau fi câți mai mult posibil, și la aceste activități puteau participa suplimentar, la dorință, copiii din prima categorie).

Până la sfârșitul anului 2022, în funcție de domeniile disciplinare, au fost formate și funcționau următoarele grupuri educaționale și creative:

- pregătirea pentru școală (limba ucraineană, matematica, scrierea pentru grupul de refugiați);
- școala de șah;
- educația fizică și sportivă;
- desenul;
- dezvoltarea muzicală;
- limba engleză;
- ceramica;
- ora de poveste.

Munca de furnizare a serviciilor psihologice a devenit mai sistematică și mai reușită. Acest lucru s-a obținut în urma eforturilor comune ale educatorilor și psihologilor din cadrul proiectului pentru reducerea anxietății și dezvoltarea abilităților sociale necesare. Pentru aceasta, copiii care necesitau atenție specială participau la ședințe regulate cu un psiholog pentru copii, iar părinții erau consiliați cu privire la modalitățile de sprijin și corectare a comportamentului.

Întâlnirile aveau loc de două ori pe săptămână timp de o lună. Pentru rezolvarea dificultăților întâmpinate, au fost folosite metode precum: art-terapia, terapia cu nisip, terapia prin povești și trainingul de dezvoltare a abilităților sociale.

Trainingul de dezvoltare a abilităților sociale a fost folosit pentru a forma abilități sociale complexe, cum ar fi: inițierea și menținerea unei conversații, cererea și oferirea ajutorului, refuzul și reacția la refuz, rezolvarea conflictelor și altele.

Pentru părinți, au fost elaborate recomandări privind sprijinul pentru inițierea contactelor sociale în afara centrului, precum și recomandări pentru reducerea nivelului de anxietate, cum ar fi: experimentarea ludică cu jucării a diferitor situații acasă, cutia senzorială cu jucării pentru reducerea anxietății, igiena somnului etc.

În grupurile permanente, numărul copiilor a crescut semnificativ, motiv pentru care a fost invitat încă un specialist cu experiență în psihopedagogie, care s-a bazat pe criteriile de lucru cu copiii din organizațiile sociale și, în primul rând, pe socializarea copiilor în situații post-stres și pregătirea lor pentru procesul educațional. A fost analizată dinamica impactului activității proiectului asupra stării a peste 50 de copii și au fost prezentate rezultatele muncii pe parcursul a două luni.

În plus, fiecare pedagog a efectuat o analiză a propriilor rezultate la discipline, demonstrând dinamica procesului educațional prin exemple concrete.

În urma activităților desfășurate, nivelul de anxietate al copiilor care necesitau o atenție specială și al altor beneficiari a scăzut semnificativ, în consecință aceștia au devenit mai pro-activi în interacțiunile lor cu colegii, au învățat regulile comunicării și cum să mențină o conversație. Prin intermediul programului „Ora poveștilor”, au fost explorate diferite variante de desfășurare a evenimentelor, ceea ce a contribuit la reducerea nivelului de anxietate și consolidarea încrederii în sine.

Trainingul de dezvoltare a abilităților sociale a contribuit la formarea abilităților sociale de bază, cum ar fi capacitatea de a saluta corect o altă persoană, de a se prezenta și de a-i prezenta pe ceilalți.

Pentru a evalua eficacitatea activităților desfășurate, a fost elaborat un scurt test.

ST O AR

pentru părinții copi

1. Numele și vârsta copilului.
2. Numele, prenumele și patronimicul mamei/ tatălui copilului.
3. Informații sumare despre familie: familie completă/ incompletă; locuință: permanentă/ temporară; situație financiară: scăzută/ mediocră/ înaltă; condiții de locuit: locuință proprie/ închiriată (de subliniat poziția care se potrivește).
4. Ce v-a determinat să vă înscrieți copilul la cursurile de matematică, limba engleză, desen, șah, modelaj, dans (de subliniat poziția care se potrivește) în cadrul proiectului? Aceasta a fost: pregătirea copilului pentru școală, cultivarea dorinței de a învăța, dezvoltarea vorbirii, cultivarea răbdării, atenției, disciplinei, regulilor de comunicare, dezvoltarea abilităților creative (de subliniat poziția care se potrivește).
5. Alegerea copilului a contat?
6. Impresiile inițiale despre primele lecții:
 - interesul copilului pentru participarea la lecții;
 - perceperea noului;
 - dorința de a participa la lecții;
 - interacțiunea cu alți copii.
7. Așteptările dumneavoastră au fost îndeplinite integral/ parțial? Ce anume? Copilul dvs. s-a apropiat de ceea ce ați așteptat de la el? Care este avantajul acestui tip de pregătire a copiilor în comparație cu alte tipuri de pregătire, cum ar fi: acasă, cu ajutorul unui preparator, în instituții private de pregătire? Considerați că această abordare contribuie la dezvoltarea intelectuală, fizică, psihică a copilului, la învățarea regulilor de comportament, de comunicare, la capacitatea de a lucra independent și în grup, la dezvoltarea abilităților creative (de subliniat poziția care se potrivește).
8. Componenta material-financiară joacă vreun rol?
9. Cum apreciați succesul copilului dvs. și al proiectului în general?
10. Ați dori ca și în viitor copilul dvs. să participe la astfel de proiecte?

Toți părinții au remarcat că au obținut mai mult timp liber, deoarece acum copiii lor nu mai necesită ajutorul și sprijinul lor constant. Condica anterioară de feedback-uri și sugestii a proiectului „Spațiu sigur pentru mamă și copil” s-a completat cu 54 de mulțumiri din luna iulie până la sfârșitul anului, și nu a fost înregistrată nicio plângere.

TAPA A A MODIFICĂRI ALE PLATFORMEI DE SPRIJIN PENTRU REFUGIAȚI A UAR 202 – M R 202 P R OA A A UAR – U 202

Începând cu primul trimestru al anului 2023 (ianuarie – februarie – martie), activitatea Proiectului „Spațiu sigur pentru mamă și copil” cu genericul **„Casa care oferă căldură”** s-a desfășurat în conformitate cu scopurile și obiectivele sale generale, pe baza unei abordări analitice a rezultatelor anterioare. Având în vedere transformările socio-economice survenite în contextul continuării conflictului militar în Ucraina, activitatea executorilor proiectului cu beneficiarii s-a desfășurat prin utilizarea experienței acumulate și a noilor sarcini, orientate către dezvoltarea armonioasă a copiilor de vârstă preșcolară și școlară, cu respectarea normelor de vârstă și a caracteristicilor individuale în condițiile social-economice tot mai complicate. La fel ca înainte, în proiect au participat copii din familii locale cu venituri mici.

Accentul general a fost pus pe dobândirea de către copii a unei adaptări stabile la condițiile existente, cu o orientare pozitivă către învățare și activități colective. Pedagogii și educatoarele în programele lor s-au străduit să dezvolte interesul copiilor, sprijinind capacitatea competitivă a fiecăruia de a obține abilitățile, cunoștințele și deprinderile necesare în viață, și cultivând regulile comportamentale de comunicare.

Activitatea s-a desfășurat în conformitate cu principalele sale direcții:

- cognitiv-educativă;
- socio-psihologică;
- cultural-creativă.

Pregătirea pentru școală, învățarea în clasele primare, inclusiv activitățile de grup, au fost completate cu lecțiile desfășurate în Școala duminicală pentru copii cu nevoi speciale. Predarea în toate grupurile s-a desfășurat folosind metode speciale, care au inclus activități interactive,

legături interdisciplinare și tehnologii digitale moderne. La această activitate au fost implicați specialiști în domeniul educației preșcolare și școlare din rândul refugiaților din Ucraina.

O importanță semnificativă în atingerea obiectivelor și sarcinilor stabilite în dezvoltarea intelectuală și fizică a copiilor, precum și în dezvoltarea abilităților motorii fine au avut-o activitățile culturale și creative în diferite grupuri – ceramică, dans, desen, muzică, șah, teatru, lectură cu voce tare. S-a intensificat colaborarea dintre profesori și psihologi în rezolvarea problemelor socio-psihologice.

Psihologul, la rândul său, a determinat disponibilitatea motivațională a copiilor din cele două grupuri-țintă pentru pregătirea pentru școală și pentru învățarea într-o instituție de învățământ cu ajutorul metodelor moderne, și a monitorizat evoluția stării de spirit și comportamentul copiilor cu nevoi speciale, identificând problemele și modalitățile de rezolvare a acestora. Au fost efectuate teste psihologice individuale pentru copii și pentru părinții/rudele lor; consultări individuale pentru copii și adulți; consultări de grup cu psihologul, precum și traininguri pentru copii cu nevoi speciale (autism, deficiențe de vedere etc.).

**PROGRAMUL DE ACTIVITATE A CENTRULUI „Casa care oferă căldură”
(I semestru al anului 2023)**

Luni	Marti	Miercuri	Joi	Vineri	Duminică
Studioul dramatic „Arlechino”	Lecții în grupul „Copii speciali”	Studioul dramatic „Arlechino”	Lecții în grupul „Copii speciali”	Studioul dramatic „Arlechino”	Școala duminicală
Consultația psihologului	Consultația psihologului	Consultația psihologului	Consultația psihologului	Prezentare a generală a literaturii pentru copii	Consultația psihologului
Prezentarea generală a literaturii pentru copii	Prezentarea generală a literaturii pentru copii	Prezentarea generală a literaturii pentru copii	Prezentarea generală a literaturii pentru copii	Pregătirea pentru școală în limba ucraineană	Ora de muzică
Pregătirea pentru școală în limba ucraineană	Modelaj în lut	Pregătirea pentru școală în limba ucraineană	Ora de muzică	Întâlniri în ateliere de creației	Limba germană
Limba germană	Limba germană	Limba germană	Limba germană	Meșteșuguri	Limba engleză (7-11 ani)
Studio de arte vizuale	Limba engleză (5-7)	Cinemateca (materiale video cognitive)	Limba engleză (5-7 лет)		Modelaj în lut
	Ora povestirii		Meșteșuguri		Școala de șah
	Cultura fizică medicală		Ora povestirii		Studio de arte vizuale

	Lecții în grupul „Copii speciali”		Cultura fizică medicală		Cultura fizică medicală
			Lecții în grupul „Copii speciali”		

Trebuie de menționat că, la cererea părinților, au început să se desfășoare lecții individuale de limba română în scopul unei adaptări mai bune a beneficiarilor proiectului la situația actuală.

P R O A A U L M R 202

Începând din iulie 2023, Asociația Obștească „Centrul Cultural al Comunității Evreiești” (AO CCCE) și-a actualizat conceptul de activitate în ceea ce privește furnizarea de asistență copiilor în condițiile unor situații socio-politice excepționale.

A doua parte a activității desfășurate – „Centrul Cognitiv-Educativ pentru Copiii din Familii de Refugiați, cu includerea copiilor locali în proiectul «Vreau să devin primul»” – a fost implementată în continuare în conformitate cu cele trei direcții, însă accentul a fost pus pe programele educative și cognitive, precum și pe cele psihosociale. Anumite modificări în statutul persoanelor care au părăsit Ucraina ca rezultat al conflictului armat, începând cu mai 2023, au impus proiectului sarcini de pregătire mai operativă și mai bine direcționată pentru școală a copiilor beneficiari din grupurile permanente și însușirea programelor școlare ale claselor primare din instituțiile de învățământ general. S-a pus un accent mai mare pe disciplinele umaniste (studierea limbilor ucraineană, română și engleză), precum și pe matematică. Aspectele psihologice ale adaptării copiilor la condițiile lor actuale de viață în Republica Moldova au fost luate în considerare în munca cadrelor didactice la diferite discipline, utilizând metode de activitate colectivă a copiilor în grupuri cu accent pe aplicarea cunoștințelor, abilităților și competențelor dobândite în țara de origine, precum și în țara gazdă. Crearea unui grup de copii cu nevoi speciale sub îndrumarea unui psiholog profesionist a demonstrat eficacitatea acestei inovații în cadrul proiectului.

S-a simțit în mod deosebit rolul de susținere a programelor creative în socializarea beneficiarilor tuturor grupurilor.

Experiența acumulată a arătat necesitatea contactelor interetnice în socializarea psiho-emoțională a copiilor de vârstă preșcolară, școlară și preadolescentă. Numărul total de copii asistați a fost de 292, dintre care 253 erau din Ucraina, iar 59 – localnici.

Astfel, esența actualizării programelor pentru copii „Vreau să devin primul” a constatat în orientarea către integrarea copiilor din Ucraina, precum și a copiilor preșcolari și ai claselor primare locali din municipiul Chișinău, în condițiile actuale ale Republicii Moldova, în vederea adaptării și socializării

continue în perioada imediat următoare, în contextul circumstanțelor economice și socio-politice anterioare și actuale.

Starea copiilor a continuat să fie afectată negativ de următoarele aspecte:

- a) consecințele pandemiei COVID-19 și acțiunile militare din Ucraina;
- b) educația online în timpul pandemiei;
- c) prioritizarea gadget-urilor în detrimentul cărții, cunoscută sub numele de conflict *ecran – carte*.

În plus, condițiile pentru refugiații din Republica Moldova s-au schimbat: începând cu 15 mai 2023, cetățenii ucraineni care nu au primit statut legal – protecție temporară, permis de ședere sau statut de refugiat, se află în Moldova în calitate de turiști. În legătură cu aceasta, s-a modificat și direcția principală a proiectului implementat, deoarece protecția temporară pentru persoanele strămutate din Ucraina a fost acordată în Republica Moldova pentru o perioadă de 1 an.

În același timp, noul statut asigura drepturi de bază pentru refugiații din Ucraina, garantându-le dreptul de a nu fi returnați în țara lor de origine, precum și stabilirea clară a dreptului la locuință, servicii sociale, medicale și educaționale, precum și asigurarea protecției împotriva abuzurilor, exploatarei și discriminării.

Relatarea Arinei Osipova, or. Odesa, 18.09.2023:

„Sunt bunica a doi copii: nepoata Arina (care a primit la naștere numele meu) în vârstă de 6 ani și nepotul Dani, în vârstă de un an și jumătate. El s-a născut la cinci zile după ce am ajuns în Chișinău. Am ajuns aici pe 24 februarie 2022, imediat ce a început războiul. Le-am spus părinților copiilor că nu voi aștepta bombardamentele și trebuie să salvez nepoții. Din ziua deschiderii Centrului vostru și până în iunie, l-am vizitat în mod regulat. Am plecat acasă, la Odesa, pentru că ni s-a părut că acolo lucrurile s-au calmat. Dar a fost o iluzie. Ne-am întors în Moldova, la Chișinău, când au început bombardamentele intense asupra Odesei. Desigur, am revenit aici, la Centru, pentru a continua participarea la programele voastre. Felul în care vă tratați vizitatorii, sprijinul pe care îl oferiți familiilor de refugiați, nu poate să nu atragă oamenii aflați în exil forțat din țara natală.

Când am venit aici pentru prima dată, situația stresantă a fost provocată de despărțirea de cei dragi, dar aici era mai sigur. A doua oară a fost mult mai îngrijorător: Arina a început să aibă convulsii de tip epileptic din cauza fricii de

atacurile avioanelor bombardiere. Medicii de la centrul epileptic din Odesa ne-au recomandat să părăsim orașul și să ne întoarcem la Chișinău.

Fetița s-a întors într-un mediu deja cunoscut, dar consecințele fricilor trăite în Odesa au afectat starea ei psiho-emoțională. Mulțumim tuturor celor implicați în implementarea programelor. Arina participă la programul ucrainean, care se desfășoară în conformitate cu sistemul de învățământ din Ucraina. În plus, ea participă la lecțiile de limba română pentru a se adapta mai ușor la noile condiții.

Cea mai benefică influență asupra ei a fost exercitată de programele creative, care includ art-terapie, modelaj, desen și dans. Nu mai vorbesc despre abordarea individuală din partea psihologului, educatorilor, voluntarilor, angajaților bibliotecii și a tuturor participanților la programele Centrului de sprijinire a copiilor din familiile de refugiați.

Eu însumi sunt psiholog de profesie și nu pot să nu remarc atmosfera specială, climatul psihologic al Centrului. Aici simți un spațiu liber: nu există autoritate, constrângeri excesive, supraveghere excesivă, și, în același timp, există o încredere în siguranța mediului înconjurător. Cândva (mulți, inclusiv copiii noștri, își amintesc), în curțile orașului erau adevărate «comunități de curte» ale copiilor sub supravegherea specială a adulților (în special, a bunicilor). Așadar, atmosfera de aici amintește de aura copilăriei care domina acolo. În centrul vostru, Arina, precum și alți copii, și-au creat noi legături (prieteni, profesori), ceea ce este atât de important pentru fiecare copil.

Și, fără îndoială, inestimabil pentru noi, părinții și rudele beneficiarilor programelor voastre, este faptul că nu am fost excluși din procesul educațional: pregătirea pentru școală ocupă un loc important în activitatea Centrului”.

„Vreau să devin primul” – acesta a fost numele noului program al Centrului Cognitiv-educativ pentru Copii, al cărui scop a fost integrarea copiilor refugiați din Ucraina și a părinților lor în societatea moldovenească prin adaptare informațională, psihologică, culturală, lingvistică și educațională, prin intermediul unor programe cognitive și creative comune, cu implicarea copiilor locali din municipiul Chișinău. Perfecționarea programelor a fost realizată având în vedere:

- a) bunăstarea emoțională;
- b) dezvoltarea psihologică;
- c) socializarea activă cu dobândirea abilităților necesare în mediul actual de viață.

Principala problemă cu care ne-am confruntat și pe care am reușit să o depășim în acest interval de timp a fost percepția proiectului ca fiind o instituție educațională preșcolară – grădiniță. Centrul pentru Copii, în majoritatea cazurilor, a fost perceput de către părinți ca un loc unde își pot „lăsa” copiii atunci când au nevoie să fie fără ei, și nu ca un centru de dezvoltare, creativitate și socializare.

În timpul implementării proiectelor anterioare, susținute de WJR – „World Jewish Relief”, s-a constatat necesitatea unei clarificări a sarcinilor și responsabilităților între beneficiarii proiectului și Centru, și anume:

- printre responsabilitățile părinților beneficiarilor se numără îngrijirea sănătății, alimentației, îmbrăcăminte, condițiilor de trai și asigurarea accesului la serviciile Centrului.

- Centrul, pe de altă parte, își asumă responsabilitatea de a oferi programe cognitive, creative și socio-psihologice variate, de a menține baza metodologică și tehnică necesară pentru procesul educativ, de a furniza diverse servicii de informare și consiliere care contribuie la îndeplinirea obiectivelor și sarcinilor proiectului AO CCCE „Centrul Cognitiv-educativ pentru Copii «Vreau să fiu primul»”, cu participarea beneficiarilor din Ucraina și din municipiul Chișinău, pentru a activa procesele de integrare în societatea moldovenească la etapa actuală.

Pentru informarea cu privire la obiectivele și sarcinile viitoarei activități, s-au întreprins următoarele măsuri:

- au fost publicate anunțuri în chatul părinților despre regulile principale ale activității programelor proiectului în incinta bibliotecii, în special despre rolul părinților, unde s-a specificat că copiii cu vârsta sub 6 ani trebuie să fie prezenți în incinta centrului sub supravegherea unuia dintre părinți, deoarece proiectul nu prevede „educatori”;

- o problemă la fel de importantă a fost selectarea pedagogilor calificați, care să dețină abilități profesionale pentru adaptarea programului educațional pentru copiii preșcolari;

- au fost organizate întâlniri cu părinții, deoarece s-a constatat o problemă de natură psihologică la copiii beneficiari care au o funcționare psihică deosebită. În astfel de cazuri, psihologul îndruma copilul la un medic psihiatru pentru a clarifica prezența unei probleme psihice și pentru a oferi recomandări părinților. A fost creat un grup separat de beneficiari care necesitau o abordare specială.

Încă de la începutul programelor anterioare, s-a creat o rețea primară de oameni cu aceleași viziuni pentru împărtășirea bunelor practici: organizații evreiești locale și internaționale și, în primul rând, Comunitatea Evreiască din Moldova, Primăria Chișinău, Biblioteca Centrală a orașului, Asociația Bibliotecarilor din Republica Moldova și voluntari ai organizațiilor de tineret și alte organizații. Începând cu a doua jumătate a anului 2023, a fost luată în considerare experiența anterioară referitoare la:

- selecția atentă a beneficiarilor conform criteriilor de conformitate cu obiectivele și sarcinile proiectului;
- cerințele clare pentru membrii adulți din familiile beneficiarilor în ceea ce privește îngrijirea sănătății, alimentației, îmbrăcăminte, condițiilor de trai și asigurarea accesului copiilor la serviciile centrului;
- consolidarea bazei metodologice a serviciilor socio-psihologice.

Toate aceste aspecte au concentrat atenția executanților și a voluntarilor proiectului asupra aprofundării și extinderii calităților lor profesionale și îmbunătățirii programelor în domeniul abilităților de comunicare pentru socializarea copiilor în condițiile neobișnuite ale migrației într-un spațiu geografic și etnic diferit și pentru găsirea unei comunități pozitive în noul mediu.

În a doua jumătate a anului, a crescut intensitatea implementării programelor de lucru cu copiii.

În graficul de activitate pentru a doua jumătate a anului 2023, sunt enumerate lunar toate tipurile de lucrări și cantitățile lor desfășurate în Centru:

Iulie.

Ateliere cognitiv-creative – 20 (de ecologie, artă plastică, ceramică, teatru, dans); **stil de viață sănătos (SVS)** – 4; **sărbători comune** – 8 (Sărbătoarea iepurașilor de soare, Ziua jucăriei Yo-Yo, Ziua internațională a prietenilor etc.); **excursii** – 4; **traininguri psihologice** – 12.

August.

Pregătirea pentru școală în grupurile preșcolare, școlare și preadolescente:

- **traininguri** cu profesorii **la disciplinele școlare** (limba engleză, limba română, limba ucraineană) – 12;
- **stil de viață sănătos (SVS)** – 4;
- **traininguri social-psihologice** – 12;
- **atelier creative** (de artă plastică, ceramică, teatru, dans, șah, de ecologie) – 20;
- **sălă de cinema** – 4.

Septembrie.

Activități cognitive și de informare pentru preșcolari – 21;

Activități cognitive și de informare pentru elevii claselor primare și preadolescenți (limba engleză, limba română, limba ucraineană) – 16;

Ateliere creative (de artă plastică, ceramică, teatru, dans, șah, ecologie) – 16;

Traininguri socio-psihologice de grup și individuale cu beneficiarii proiectului – 12;

Lucrul cu copiii cu nevoi speciale:

- la disciplinele școlare – 6;
- consultații psihologice – 8.

Octombrie.

Activități cognitive și de informare pentru preșcolari – 16;

Activități cognitive și de informare pentru elevii claselor primare și preadolescenți (limba engleză, limba română, limba ucraineană) – 16;

Ateliere creative (de artă plastică, ceramică, teatru, dans, șah, ecologie) – 16;

Traininguri sociale și psihologice de grup și individuale cu beneficiarii proiectului – 12.

Lucrul cu copiii cu nevoi speciale:

- la disciplinele școlare – 6;
- consultații psihologice – 8.

Noiembrie.

Activități cognitive și de informare pentru preșcolari – 16;

Activități cognitive și de informare pentru elevii claselor primare și preadolescenți (limba engleză, limba română, limba ucraineană) – 16;

Ateliere creative (de artă plastică, ceramică, teatru, dans, șah, ecologie) – 16;

Traininguri sociale și psihologice de grup și individuale cu beneficiarii proiectului – 12.

Lucrul cu copiii cu nevoi speciale:

- la disciplinele școlare – 6;

- consultații psihologice – 8.

Decembrie.

Activități cognitive și de informare pentru copiii preșcolari – 16;

Activități cognitive și de informare pentru elevii din clasele mici și preadolescenți (limba engleză, limba română, limba ucraineană) – 16;

Ateliere creative (de artă plastică, ceramică, teatru, dans, șah, ecologie) – 16;

Traininguri sociale și psihologice de grup și individuale cu beneficiarii proiectului – 12;

Lucrul cu copiii cu nevoi speciale:

- la disciplinele școlare – 6;

- consultații psihologice – 8.

Pregătirea și organizarea sărbătorilor de iarnă.

După cum se poate observa din descriere, în cadrul proiectului au avut loc anumite schimbări, având în vedere rezultatele obținute în lunile anterioare (iulie, august, septembrie): conform anumitor modificări, activitatea s-a desfășurat în grupe permanente pentru **două** categorii de vârstă: **5-7 ani; 8-10 ani**, compuse din beneficiari din Ucraina și Republica Moldova, ceea ce a favorizat comunicarea interetnică și procesul integrativ adaptativ.

Accentele s-au schimbat ușor în ceea ce privește principalele direcții de lucru cu utilizatorii serviciilor programelor, ceea ce a fost legat atât de intensificarea perioadei de învățământ, cât și de schimbările în componența beneficiarilor în grupurile de lucru:

- **Direcția cognitiv-educativă** în grupa pregătitoare preșcolară și în grupa elevilor claselor primare în această perioadă se caracterizează prin accentul pus pe pregătirea intensivă pentru studierea limbilor ucraineană, română și engleză, precum și a matematicii, conform metodelor moderne aplicate și a legăturilor interdisciplinare și a tehnologiilor digitale în sistemele de învățământ adoptate atât în Republica Moldova, cât și în Ucraina (discipline academice, diverse domenii de inginerie și IT). O parte dintre copiii din grupa elevilor claselor primare au participat anterior la proiect și au fost incluși în programele ulterioare pentru consolidarea abilităților deja dobândite în învățarea programelor școlare. Disciplinile umaniste și matematica s-au desfășurat conform orarului stabilit de fiecare pedagog.

Este important să subliniem că la insistența părinților s-a format **o grupă permanentă de studiere a limbii române**. Având în vedere condițiile socio-economice și politice ale refugiaților din Moldova, Ministerul Muncii a constatat că necunoașterea limbii române împiedică angajarea refugiaților ucraineni în Moldova.

Menționăm că: „Din 1 martie curent [2023], persoanele refugiate din cauza conflictului armat din Ucraina pot primi protecție temporară în Republica Moldova pentru o perioadă de un an. Beneficiarii de protecție temporară au acces la măsuri și servicii de asistență socială, finanțate de organizații internaționale și, de asemenea, beneficiază de mai multe drepturi, printre care accesul la studii și educație, încadrarea în câmpul muncii fără necesitatea de a obține permisul de ședere provizorie în scop de muncă, accesul la asistență medicală primară și de urgență ș.a.”
[\(https://social.gov.md/comunicare/comunicate/din-1-martie-persoanele-refugiate-din-ucraina-pot-beneficia-de-protectiei-temporara/;](https://social.gov.md/comunicare/comunicate/din-1-martie-persoanele-refugiate-din-ucraina-pot-beneficia-de-protectiei-temporara/) a se vedea: [https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=135260&lang=ro\).](https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=135260&lang=ro)

În cadrul proiectului, inițial, se planificase învățarea limbii române pe bază individuală, adică la dorința beneficiarilor. Acum, însă, a fost organizată o grupă **permanentă** de copii pentru această disciplină.

- **Activitatea psihosocială** s-a schimbat semnificativ. Trebuie remarcat faptul că **direcția socio-psihologică** în grupele permanente, spre deosebire de programele anterioare, se bazează pe activitatea profesorilor de obiecte de bază, care au și pregătire psihologică, cu implicarea psihologului (după necesitate) și a părinților. Pedagogii identifică pregătirea motivațională a copiilor din grupurile-

țință pentru școală și pentru studiere în instituțiile de învățământ, precum și monitorizează dinamica stării și comportamentului copiilor, identifică problemele și căile de rezolvare a acestora, înregistrate în jurnalul de activitate cu copiii.

Este demn de remarcat exemplul colaborării dintre pedagogi, psihologi și părinți în cadrul grupelor permanente.

Comentariile Dianei Ivanov, psiholog:

„Băiatul V., de 6 ani. Originar din Ucraina, locuiește în orașul Chișinău din septembrie 2023. Dezvoltarea psihosocială are loc în cadrul familiei. În prezent, este crescut de mama sa. Pedagogii din grupele permanente m-au apelat, observând la copil un comportament hiperactiv în timpul activităților, dorința de a-i distra pe ceilalți participanți ai grupului de la îndeplinirea sarcinii. Totodată, aceștia au remarcat fenomenul fricii de eșec, refuzul de a îndeplini sarcini dificile, după părerea copilului. În relațiile cu colegii de aceeași vârstă, s-a observat dorința de a domina, de a subestima interesele celorlalți și, de asemenea, percepția sa în calitate de «victimă» atunci când nu reușește să-și realizeze isprava concepută împotriva colegilor săi

Observând comportamentul nervos al copilului de vârstă preșcolară, care se manifesta, în special, în timpul desfășurării activităților, se putea presupune că acesta se opune activităților educaționale și creative. Am combinat observațiile mele cu o discuție personală cu copilul și am descoperit că băiatul se consideră un «învingător» și că «nu va reuși niciodată». A devenit evident că teama de eșec îl determina să refuze să participe la îndeplinirea sarcinilor propuse de pedagogi, păstrând totuși motivația pentru activitățile de tip joc.

Am stabilit următoarele direcții:

- investigarea cauzelor care au influențat această atitudine cognitivă a copilului;
- realizarea unei consultații psihologice cu părinții privind problemele de educație a copilului;

- includerea în programul «Dezvoltarea personalității»;
- aplicarea tehnicilor de relaxare și altele.

După un timp, copilul a început să-și dorească să îndeplinească sarcinile independent, indiferent de dificultatea acestora. Frazele precum «nu voi reuși niciodată» au fost înlocuite cu fraze precum «măcar am încercat». Copilul a început să fie atras de cărți, manifestând dorința de a-și îmbunătăți abilitățile de citire (în special i-a plăcut tema creaturilor marine). Datorită eforturilor depuse de către pedagogi, acest beneficiar a devenit mai inițiativ la lecții, ridicând mâna și cerând «pot să adaug ceva?» sau împărtășind celorlalți gândurile sale, ceea ce se consideră a fi un progres semnificativ.

Părinții au remarcat imediat beneficiul metodelor propuse de mine în cadrul programului psihologic «Dezvoltarea personală»:

- *«Dezvoltarea personală» va fi astăzi? Ne-am grăbit atât de mult, ne era teamă să nu o ratam.*

- *Știți, copilul nostru a început să se gândească mai mult la relațiile dintre oameni. Ne întreabă mereu despre subiecte despre care nu discutam mai înainte: «Mamă, te-ai gândit vreodată ce este dragostea?».*

- *Vai, copilul nostru toată seara își amintea de desenul animat despre care ați discutat în cadrul programului de dezvoltare personală și a cerut să-l punem, dar nu știam ce să căutăm.*

Pot remarca că și la alți copii, care anterior manifestau o atitudine negativă față de colegii lor, părinții au început să observe schimbări favorabile:

- *Știți, am fost la locul de joacă din parc și fiul meu s-a dus singur la copii și i-a rugat să-l ia în joc. Am fost atât de fericită: acest lucru nu era specific comportamentului lui obișnuit.*

- *Fiica mea mi-a spus de dimineață că trebuie să mergem urgent la Centru, probabil că prietena ei a ajuns deja acolo.*

Copiii au învățat să împartă și să empatizeze unul cu altul.

- *Fratele meu mai mic mă lovește mereu cu jucăriile lui – a împărtășit un băiat experiențele sale.*

- *Eu te voi apăra!* – a spus imediat celălalt băiat.

- *Am aruncat un dinte pe acoperiș, dar Zâna Dintilor așa și nu a venit la mine – s-a plâns o fetiță.*

- *Probabil că data viitoare va veni cu siguranță,* a spus a doua.

- *Nu plânge, mi s-a întâmplat și mie odată*, a spus băiatul care stătea alături.

Părinții remarcă importanța Centrului «Casa care oferă căldură» pentru ei și pentru copiii lor, pentru prieteni: «Dacă nu erai voi, iubirea și sprijinul vostru, nu știm cum ar fi fost acum!».

Spre deosebire de direcția anterioară a activității proiectului, s-a acordat o **atenție aparte grupului de copii cu nevoi speciale**, formarea căruia s-a încheiat la sfârșitul lunii septembrie și care are un număr de 18 copii cu vârste cuprinse între 3 și 10 ani. Activitatea psihologului profesionist se diferențiază de lucrul cu copiii obișnuiți. Prioritatea principală este orientată spre corecție, unde utilizarea anumitor metode, menite să corecteze tulburările psihologice și comportamentale, prin intermediul unor tehnici speciale de intervenție psihologică, este esențială. Dată fiind varietatea de vârste, a fost făcută o ajustare în cadrul grupului. Acesta a fost împărțit, pe măsură ce obiectivele și sarcinile au fost înțelese, în 3 subgrupe, în funcție de vârstă și caracteristicile psihocognitive ale copiilor.

În această sferă de activitate a proiectului, **implicarea părinților beneficiarilor proiectului** în implementarea programelor, precum și în organizarea alimentației cu ajutorul lor în cadrul proiectului, are o importanță deosebită.

- **Direcția creativă** a căpătat un caracter complementar. Cu toate acestea, ea a jucat și joacă un rol special în socializarea beneficiarilor din toate grupurile și este susținută la insistența părinților, care remarcă influența sa benefică asupra dezvoltării cognitive și psihologice a copiilor. Aceasta a inclus activități de cultură fizică medicală, arte vizuale, ceramică, cursuri de teatru și muzică, precum și șah.

Testarea pentru evaluarea însușirii programelor pe materii a fost realizată prin intermediul unor teste orale interne efectuate de fiecare cadru didactic la începutul celui de-al patrulea trimestru (în octombrie) și la încheierea acestuia (în decembrie) 2023.

I. Grupa de pregătire pentru școală (în limba ucraineană). Instruirea grupei de pregătire pentru școală reprezintă o etapă importantă în dezvoltarea copiilor, deoarece este destinată pregătirii preșcolarilor pentru

viitorul proces educațional. Iată câteva aspecte speciale care sunt importante în lucrul cu grupa de pregătire pentru școală (cu vârsta între 5 și 7 ani) și sunt incluse în testare la începutul și la sfârșitul trimestrului:

- a) determinarea concentrației atenției;
- b) stimularea și dezvoltarea vorbirii și abilităților lingvistice: extinderea vocabularului, capacitatea de a formula propriul gând;
- c) starea motricității: capacitatea de a reproduce propriile gânduri pe hârtie;
- d) dezvoltarea abilităților cognitive;
- e) demonstrația abilităților sociale;
- f) dezvoltarea fizică și abilitățile motorii.

Printre realizările acestei grupe de copii din Ucraina pot fi incluse dezvoltarea abilităților sociale (stabilirea interacțiunilor reciproce); a abilităților fizice (dezvoltarea motricității, a abilităților motrice fine, a activității fizice generale); îmbunătățirea capacităților cognitive (dezvoltarea vorbirii și a abilităților lingvistice, familiarizarea cu elementele lecturii și ale scrierii, cunoștințe matematice). În programul educațional s-au inclus sarcini care au contribuit la dezvoltarea gândirii logice, a atenției și a memoriei.

Pe durata participării la proiect, copiii au învățat să citească, să scrie, să-și dezvolte abilitățile matematice și logice, datorită metodelor de predare aplicate cu un accent individualizat pentru fiecare copil. S-a folosit o abordare combinată pentru lecțiile pregătitoare pentru școală, care includ atât metode tradiționale, cât și inovatoare: activități interactive sub formă de jocuri, organizarea lecțiilor cu elemente de lucru în grup, utilizarea tehnologiilor moderne (software educațional), includerea sarcinilor creative, lucrări de proiect (aplicarea cunoștințelor în practică, încurajarea creării de obiecte personale etc.).

Comentariile Kristinei Pastușenko, profesor în grupa ucraineană de copii, voluntar din Odesa, 25 noiembrie 2023:

„Am o grupă stabilă, sau mai bine zis, o grupă cu un număr constant de copii. Așa ar fi corect. Copiii au fost mulți, dar unii plecau din grupă din cauza situațiilor familiale imprevizibile ale refugiaților; alții noi – soseau. Plecau din diferite motive, de exemplu, șapte copii s-au întors în Ucraina, doi copii cu familiile lor au plecat în alte țări; patru au mers în clasa întâi într-o școală ucraineană din Chișinău, însă numărul lor în grupă a fost între 22 și 25 de persoane.

Inițial, aceștia erau preșcolari cu vârste cuprinse între cinci și șapte ani. Noii veniți erau și puțin mai mari. Cei care soseau din Ucraina, desigur, se aflau sub stres și erau nervoși, și acest lucru se manifesta în diferite moduri: unii erau timizi și plângăcioși, alții erau agitați, hiperactivi, ajungând până la agresivitate. Așa arată această grupă. Arina (6 ani), de exemplu, plângea mereu și se temea să rămână singură. Vica (5,5 ani), de asemenea, izbucnea în lacrimi din cele mai mici motive. Am înțeles că copiilor le trebuie reguli stabilite împreună cu ei: să nu se certe și să nu se bată. Prefer să nu abordez subiecte legate de război și să mă concentrez mai mult pe ceea ce le va fi de folos acasă, în țara lor natală: să cunoască limba maternă, să învețe bazele matematicii, să-și însușească abilități sociale și de comunicare, și multe altele.

Principalele obiecte sunt cititul, scrierea și matematica. Programa noastră este bazată pe cea adoptată în Ucraina. Ședințele au loc de trei ori pe săptămână: luni, miercuri și vineri. Durata este de trei ore. Am început de la «zero». Voi da exemplul Lerei, o fetiță ucraineană de cinci ani. Copilul este sociabil, dar nu își exprimă întotdeauna corect gândurile. Copilul nu are abilități de bază privind scrierea, citirea și matematica. Nu se orientează în caiet. Nu înțelege sarcinile date. Nu cunoaște literele, cifrele și noțiunile de *rând* și *celulă*.

Scopul meu este să învăț copilul să se orienteze pe foaie, să înțeleagă conceptele de *rând* și *celulă*, *dreapta* și *stânga*, să distingă vizual literele. De

asemenea, să îmbunătățim capacitatea de concentrare, atenția, să dezvoltăm logica și memoria. Să formuleze corect propoziții, să-și exprime gândurile coerent. Am desfășurat o serie de lecții de pregătire pentru școală folosind metode interactive de predare, situații de joc și o abordare individualizată.

În timpul lecțiilor de pregătire pentru școală, fetița a învățat să distingă *dreapta* de *stânga*, să înțeleagă noțiunea de *caiet*, să se orienteze pe foaie, să vadă marginea *rândului* și a *celulei*, să înțeleagă unde este *rândul de lucru*. A făcut cunoștință cu literele, știe ce este alfabetul, a învățat să distingă vocalele și consoanele auzindu-le, să împartă cuvintele în silabe cu ajutorul învățătorului. A învățat să deseneze linii drepte și linii oblice. A învățat să citească literele: a, o, u, e, l, m și silabele cu ele, să formuleze propoziții, să răspundă coerent la întrebări. A învățat să numere în ordine crescătoare până la 10, să rezolve sarcini grafice și logice ușoare cu ajutorul învățătorului. Înțelege ce înseamnă timpul de odihnă și de muncă. În timpul jocului a învățat să asculte alți copii, să participe în jocuri de rol.

În plus, încerc să diversific metodologia pregătirii pentru școală, luând în considerare nu numai caracteristicile de vârstă ale copiilor, ci și situația în care se află familiile lor. Deoarece nu este întotdeauna ușor să le atrag atenția în funcție de tema lecției, cum ar fi învățarea literelor, atunci recurg la cântec – cântece tematice despre litere, poezii scurte, dansuri, videoclipuri. Situațiile de joc sunt foarte eficiente. Copiii pur și simplu le adoră.

Am avut un caz interesant pentru mine cu Carolina, în vârstă de cinci ani, din Odesa, care refuza să învețe să scrie. «Vreau doar să mă joc – și atât!» – striga ea. Știam că îi place să deseneze. Așa că am început să conturăm literele cu ea (și cu alții, de asemenea). Succesele au apărut după o lună de lecții. Dinamica succesului este prezentată în secțiunea de informații fotografice.

Actualmente în programele școlare nu se acordă prea multă atenție caligrafiei, iar acest lucru este regretabil. Nu voi menționa faptul că aceasta dezvoltă motricitatea fină și, odată cu aceasta, capacitățile intelectuale ale copiilor. Din practică pot afirma că caligrafia nu numai că îmbunătățește scrierea de mână, ci și dezvoltă simțul estetic, al proporției și, de asemenea, disciplinează copiii.

Este foarte important să acord o atenție deosebită obișnuirii copiilor cu lectura. Elevii mai mici, care au avut ocazia să studieze cu noi mai devreme și,

conform părerii părinților, îi depășesc pe colegii lor de clasă, vin aici ca să participe la ore suplimentare și să îi ajute pe cei care abia încep să citească.

Și acest lucru se referă la relațiile dintre copii în grup. Nu sunt un susținător al cedării în fața capriciilor copiilor, care apar adesea din cauza excesului de grijă și empatie. Acest lucru adesea consolidează la ei stările nevrotice de diverse origini. Prin urmare, accentul principal este pus pe ajutorul reciproc de diferite niveluri: copiii mai mari ajută pe cei mai mici, iar uneori se întâmplă și invers”.

II. Grupele constante de școlari mici.

1) La disciplina **limba română**, pentru atingerea obiectivelor SMART la început și la sfârșit, s-a utilizat un test oral care includea următoarele puncte:

- a) motivația pentru învățarea unei limbi străine;
- b) primele concepte și lexicul;
- c) deschiderea către percepție;
- d) specificitatea articulării;
- e) caracteristicile cognitive.

În grupa de studiere a **limbii române**, format din 25 de participanți, pe parcursul perioadei petrecute în cadrul proiectului s-au observat progrese semnificative în asimilarea limbii române, printre care se numără utilizarea dialogului în situații familiare de comunicare, capacitatea de a descrie obiecte și personaje conform indicațiilor date. Copiii aplică regulile etichetei verbale etc. Astfel, au fost create premisele pentru însușirea abilităților lingvistice de comunicare orală în limba română. La aceasta au contribuit metodele comunicative și emoțional-semantică, cu utilizarea jocurilor de rol, a situațiilor tematice, a improvizației, unde implicarea emoțională joacă un rol deosebit.

Comentariile Innei Șaitan, profesor de limbă română la Liceul Teoretic „Evrîca” din Chișinău, 27 octombrie 2023.

„Voi începe prin a spune că limba română a fost inclusă în programul de lucru al bibliotecii ca o necesitate vitală. A fost o inițiativă comună atât din partea programelor bibliotecii, cât și din partea rudelor copiilor ucraineni și a locuitorilor locali care nu o cunosc. Au fost adunați 25 de băieți și fete, iar eu le-am predat de trei ori pe săptămână, de la 11:00 la 12:00.

Grupa cu care lucrez începând cu 1 august 2023 este formată din preșcolari și elevi ai claselor primare, deci este unul cu vârste diferite – între 6 și 10 ani. O parte dintre copii s-au adaptat deja la noile condiții, dar periodic se alăturau grupului și copii noi. Părinții îi aduceau, stând lângă ei în primele zile, deoarece copiii simțeau un disconfort din cauza schimbării condițiilor anterioare de viață și aveau un sentiment de frică. Părinții manifestau interes și ulterior: veneau când aveau timp, ascultau. Diferența de vârstă între copii este mică, dar totuși se simte. Elementul de consolidare a acestora era necunoașterea limbii române. Și aici vreau să subliniez un aspect interesant: toți erau în aceleași condiții și, prin urmare, s-a dezvoltat o bună comunicare, principala trăsătură a căreia era ajutorul reciproc. Copiii mai mari veneau în ajutorul celor mai mici. Și copiii au avut o motivație: ei voiau să învețe româna pentru a comunica mai bine cu colegii lor locali în limba lor maternă. Fraza lor principală era: «Vom putea vorbi cu toată lumea și chiar să o ajutăm pe mama la magazin când cumpără alimente și alte lucruri».

Am început de la zero. Copiii nu distingeau cuvintele de bază în fluxul vorbirii. Cu toate acestea, am observat un interes crescut pentru limbă. Prin urmare, m-am concentrat cu copiii, în primul rând, pe vocabular, pe acumularea acestuia. Scopul meu era să le ofer bazele limbii vorbite, astfel încât să avem cu ce lucra ulterior în ceea ce privește gramatica.

Lucrul cu antonimele a avut un efect semnificativ: rusă: холодно – тепло; română: frig – cald; cu sinonimele: rusă: падает дождь, падают каштаны; română: ploaia pică, castanele cad.

Cum am lucrat:

- Am studiat limba vorbită în diferite situații, pornind de la concepte și momente situaționale simple;
- Am citit poezii pentru copii, pentru ca apoi copiii să le învețe pe de rost;
- Am ascultat și învățat cântece pentru copii;
- Am făcut pauze (gimnastică) între lecții, inclusiv vizionarea de videoclipuri și înregistrări audio. Am învățat elemente de dansuri populare românești.

Ce am obținut:

- Copiii pot să se prezinte, să salute, să răspundă la întrebări simple despre vreme, anotimpuri și să numească momentele zilei, au învățat pe de rost câteva poezii scurte, știu să numere până la 15.

Câtă distracție și bucurie au avut atunci când au început să participe la dialoguri simple!

Au început să înțeleagă și să asimileze mai bine vorbirea orală și pronunția. Au început să se simtă mai încrezători. În viitor, mi-ar plăcea să lucrez mai mult asupra aspectelor fonetice ale limbii române”.

2) La disciplina limba engleză, pentru atingerea obiectivelor SMART, la început și la sfârșit, s-a utilizat un test oral care includea următoarele puncte:

- a) aptitudini cognitive;
- b) aptitudini sociale;
- c) motivația studierii unei limbi străine;
- d) cunoștințe de bază și lexic;
- e) deschidere către percepție;
- f) articulația.

În grupa de studiere a **limbii engleze**, formată din 26 de copii, în timpul semestrului al doilea, s-au observat progrese evidente în învățarea limbii engleze: motivația pentru învățarea limbii s-a consolidat, înțelegerea mesajelor verbale a crescut. Au fost obținute rezultate bune: copiii puteau să se prezinte succint, să folosească cuvinte de politețe, să numere până la 20, să numească obiecte la plural și în alte forme gramaticale, să enumere membrii familiei, cele 12 culori de bază, animale domestice și sălbatice, piese de mobilier, aparate electrocasnice, haine de sezon etc. Aceste progrese au fost

posibile datorită metodelor aplicate, bazate pe interacțiunea directă, ascultarea de materiale audio, vizionarea de videoclipuri tematice pentru consolidarea noilor cuvinte/ repetarea materialului studiat; pe metodele de joc, pe metoda Pimsleur etc.

Comentariile Ecaterinei Luchianet,
profesor de limba engleză:

„Grupul era divers din punct de vedere al vârstei. Cu toate acestea, copiii erau uniți de aceeași situație și dorința de a învăța. Aș dori să subliniez depășirea unor probleme comportamentale la copiii refugiați. Toți au fost într-o oarecare măsură afectați de stresul post-traumatic, ceea ce se manifesta la unii prin hiperexcitabilitate excesivă, iar la alții prin retragere. Atât unii, cât și alții întâmpinau dificultăți în concentrarea atenției, având absențe temporare de la activități în timpul lecțiilor. Formularea propriei gândiri era dificilă pentru ei. Multe dintre aspectele studiate trebuiau repetate din nou, deoarece copiii lipseau de la cursuri din motive obiective (plecări periodice în Ucraina). În același timp, trebuie remarcată dorința lor de a învăța o limbă străină pentru a comunica în viitor. Copiii înțelegeau necesitatea de a cunoaște o altă limbă în situația unei plecări forțate din locurile natale. Își doreau foarte mult să învețe să comunice în limba engleză cât mai repede. O astfel de motivație necesita sprijin special din partea mea.

Am început cu dezvoltarea abilităților de comunicare, având în vedere capacitățile și nevoile de vorbire ale fiecărui copil: dezvoltarea abilităților de vorbire, intelectuale și cognitive, formarea abilităților de comunicare elementare în patru etape – ascultare, vorbire cu învățarea caracteristicilor pronunției, citire și scriere. Toate acestea au fost combinate cu familiarizarea copiilor cu o nouă experiență socială folosind limba străină, dezvoltarea interesului pentru cultura, obiceiurile și tradițiile țărilor vorbitoare de limba engleză.

Dintre tehnicile pe care le-am folosit pentru a îmbunătăți asimilarea vocabularului, metoda de **repetăm și meșterim** s-a bucurat de un succes

deosebit. Un copil sau un grup de copii creau un colaj tematic pe o temă deja studiată (tema parcursă era un criteriu obligatoriu): *Animale sălbatice/ domestice, Fructe/ legume, Familia mea, Haine, Camera mea* etc. Copiii lucrau cu materiale pregătite în prealabil de către profesor (decupaje din reviste la tema dată, lipici, markere, creioane colorate, plastilină, nasturi/ mărgel, hârtie). Eu numeam un obiect, iar copilul trebuia să-l găsească printre decupaje și să-l lipească (acest lucru era al doilea criteriu obligatoriu). Astfel, copiii repetau vocabularul studiat, dezvoltând în același timp motricitatea fină și obținând satisfacție estetică din procesul de lucru cu colajul. Am folosit această metodă ca o lecție de sinteză sau de repetare a materialului.

Vom sublinia un aspect important: în grup erau copii introvertiți, care nu preferau să lucreze în echipă. Acestor copii li se ofereau sarcini individuale, având în vedere tema studiată (în același timp, copilul rămânea în colectiv) cu perspectiva de a fi integrat ulterior în munca de echipă. De exemplu, Ivan (8 ani) era o perioadă pasiv, doar asculta ce se întâmpla la lecții, dar nu îndrăzne să vorbească sau să pronunțe cuvinte în engleză. Am înțeles că îi era teamă să nu fie mai slab decât ceilalți, deși își realiza temele independente cu răbdare și plăcere. El aștepta și mă întreba când vor fi lecțiile de **repetăm și meșterim**. Situația s-a schimbat când a început să ajute copiii mai mici, care aveau probleme cu pronunția cuvintelor.

Copiilor li se ofereau sarcini de comunicare, care erau îndeplinite atât individual, cât și în grup. Am folosit fișe tematice: animale sălbatice și domestice, culori, articole de îmbrăcăminte, legume, fructe, precum și obiecte volumetrice: mobilier de păpuși, jucării etc. Copiii numeau obiectul atât la singular, cât și la plural, îl caracterizau după formă, culoare și alte particularități. Copiii încercau să ghicească animalul după sunet și să-l numească (ascultând materialul audio). Pentru determinarea atenției, a fost utilizat jocul «Ce lipsește?»: fișele tematice erau scoase în mod progresiv când elevul își închidea ochii. Scopul era să numească obiectul dispărut în limba engleză. De asemenea, în locul obiectului dispărut putea fi plasat un obiect din alt bloc lexical. De exemplu, în rândul cu jucării/ fișe la tema «Animale sălbatice», putea fi unul domestic sau un obiect de mobilier, sau o cifră. Scopul elevului era să numească ce este și la ce temă se referă.

Pot constata că obiectivele pe care le-am stabilit au fost atinse, iar copiii au început să înțeleagă sensul comunicării orale, să interpreteze corect

contextul mesajului, să numească membrii familiei, să se prezinte succint, să numească și să folosească unele cuvinte de politețe, să se comporte amabil cu cei din jur, să numere până la 20, să numească culorile (cele 12 culori de bază) și multe altele”.

III. Grupa de lucru cu copii cu nevoi speciale a constatat în principal din copiii familiilor cu venituri mici, fiind divizată în subgrupe pe categorii de vârstă: 3-4 ani; 5-7 ani; 8-10 ani. A fost formată începând cu mijlocul lunii august 2023, în urma solicitărilor părinților, a observațiilor pedagogilor și psihologilor, precum și a rezultatelor testelor. În total – 18 copii.

Activitatea acestora a fost diferită de lucrul cu copiii obișnuiți. Aceasta a avut în primul rând o orientare corectivă, unde prioritatea principală a fost tactica utilizării metodelor pentru corectarea dificultăților psihologice, tulburărilor sau comportamentului, prin intermediul unei intervenții psihologice speciale.

Testarea psihologică specifică a fost efectuată de un psiholog profesionist în mod regulat, cu o frecvență de două ori pe lună, ceea ce a permis identificarea, în primul rând, a prezenței la copii a alexitimiei, adică a dificultăților în identificarea și descrierea verbală a propriilor emoții și a emoțiilor altor persoane; reducerea capacității de imaginație; concentrarea asupra evenimentelor externe în detrimentul trăirilor interne; tendința către o gândire concretă, utilitară, logică, în cazul deficitului de reacții emoționale. În plus, printre dificultățile întâlnite trebuie menționată lipsa abilității de comunicare directă (la copiii cu autism); reacția negativă la sarcinile propuse, precum și mișcarea de legănare.

Testarea regulată, urmată de evaluare, observație, exerciții, jocuri didactice și discuții, a oferit posibilitatea ajustării metodelor de intervenție, permițând intensificarea dinamicii îmbunătățirii stării copiilor. Antrenamentele în perechi și implicarea în comunicarea de grup au demonstrat eficacitatea lor pentru o parte din copiii cu tulburări de vorbire. Vorbirea a devenit mai coerentă și mai conștientă, acest lucru fiind facilitat și de consilierea familială, în cadrul căreia părinții au participat la ședințe individuale timp de două luni. În sesiunile cu tatăl și mama, s-a efectuat o muncă de corecție a unor anumite conflicte și a implicării copilului în acestea,

folosindu-se tehnici de terapie gestalt, precum și principiul constelațiilor familiale ale lui Bert Hellinger.

La majoritatea copiilor s-au observat aspecte pozitive ale personalității, ceea ce a fost în mare măsură rezultatul activităților de corecție în aspectele comunicative și sociale de zi cu zi.

Comentariile Friedei Pizelman, psiholog:

„Vă prezint un exemplu evident din practică. La centrul nostru s-a adresat mama lui Kiril Sibov, un copil în vârstă de 6 ani, care prezenta dificultăți legate de vorbire (monosilabică sau absența acesteia în totalitate), socializare și comportament retras în prezența altor copii. Băiatul tăcea pe terenul de joacă, uneori lovind alți copii. De asemenea, era caracterizat de stereotipia acțiunilor (în orice situație de anxietate, lua în mână o jucărie de formă alungită și o balansa monoton în fața feței timp de câteva minute, apoi se lovea cu ea în cap).

Potrivit relatărilor mamei, toate aceste particularități enumerate s-au accentuat odată cu mutarea la Chișinău din Odesa, când copilul a fost nevoit să se despartă de tatăl său pentru o perioadă nedeterminată din cauza conflictelor militare. Acasă, băiatul manifesta «ciudățenii» în comportament, dar imaginea lor era mai estompată, amintind mai mult de comportamentul caracteristic unui introvertit sau timid excesiv. Mama respingea scenariul cel mai negativ și spera că totul va trece. Cu toate acestea, într-un oraș străin, starea emoțională și psihologică a copilului s-a înrăutățit brusc, manifestând o instabilitate emoțională crescută: băiatul intra în isterii sau, dimpotrivă, în accese de râs «nepotrivit» (inadecvat). În momentul în care mama a suspectat că Kiril ar putea avea autism, s-a adresat centrului nostru. După efectuarea testelor, am recomandat un program individual de corecție, care includea trei ședințe individuale pe săptămână, fiecare cu durata de 50 de minute.

În cadrul ședințelor, am propus lui Kiril diverse activități sub formă de jocuri: lucrul cu fișele de diagnosticare, lucrul cu fișele pentru atenție, gândire, memorie; lucrul cu materialele didactice pentru concentrarea atenției; utilizarea instrumentelor muzicale și a jucăriilor de dezvoltare.

Am acordat foarte multă atenție lucrului cu motricitatea grosieră și fină, emoțiilor etc.

Pentru activitatea cu Kiril, mi-am stabilit următoarele obiective SMART:

- sistematizarea abilităților existente de comunicare ale copilului, identificarea unui echilibru între pasivitate și activitate interactivă;
- dobândirea unor noi abilități de autogestiune în situații dificile pentru copil;
- dezvoltarea abilității de exprimare a emoțiilor pozitive prin zâmbet, râs, dialog, formă verbală;
- adaptarea la lumea înconjurătoare în baza resurselor psihice deja existente;
- socializarea copilului în condițiile unei țări străine.

Până în prezent, am desfășurat 20 de sesiuni cu Kiril, axate pe dobândirea și consolidarea abilităților de socializare. Cele mai utile au fost sesiunile complexe, care au inclus sistematicitatea, impactul complex, repetiția îndelungată, lucrul în zona de interes a copilului, prezentarea ludică (în formă de joc, distractivă) a materialului, terapia artistică și altele.

De remarcat faptul că pentru fiecare principiu de lucru într-o singură sesiune se alocă nu mai mult de 10 minute. Acest lucru i-a plăcut lui Kiril, reacționând imediat pozitiv. Până la sfârșitul celei de-a treia săptămâni, mama a remarcat o îmbunătățire semnificativă în starea psihologică și emoțională a copilului: accesele de furie s-au redus, adaptabilitatea socială a crescut, copilul călătorea liniștit cu mama în transportul public fără a avea crize de isterie. După doar opt sesiuni, mama a observat că stereotipurile comportamentale ale copilului au dispărut practic. După aproximativ o lună și jumătate de sesiuni, copilul a dobândit noi abilități de auto-reglare, a învățat să se concentreze asupra sarcinilor statice, îndeplinind cu plăcere sarcinile referitoare la motricitatea fină și concentrarea atenției, și participând, de asemenea, la activități creative cu psihologul. Performanța școlară s-a îmbunătățit semnificativ, iar copilul a devenit dispus să comunice, răspunzând la întrebări sau adresându-le pe cele necesare. Am remarcat o bună motivație, o activitate mentală ridicată în timpul antrenamentelor, precum și o reducere a tendinței de autoagresiune, ca unul dintre simptomele tulburării post-

traumatice. Prima dinamică a fost observată după 3-4 sesiuni, iar o îmbunătățire semnificativă – după a 8-a sesiune.

În momentul de față, Kiril intră singur în clasă pentru ședințele cu mine, salută la intrare, îmi spune numele și adesea mă îmbrățișează, întrebând «ce mai faci?», demonstrând astfel o inițiativă în stabilirea contactului, ceea ce nu se observa în stadiul inițial al lucrului nostru. În plus, băiatul a început să folosească expresii și propoziții complexe, precum: «Frida, hai să jucăm cărți!» sau «Vreau să mă joc cu mingea», folosind tactici de invitare la acțiune. Probabil, cea mai semnificativă afirmație a micului meu client, care reflectă starea sa psihologică și emoțională îmbunătățită astăzi, este «Îmi place», pe care copilul a început să o folosească activ atât la ședințe, cât și acasă. Potrivit mamei, băiatul a început să-și identifice emoțiile, reacția sa la ceea ce se întâmplă și să participe la dialog folosindu-și vorbirea.

În plus la toate cele menționate mai sus, trebuie să adăugăm că abordarea individuală a fiecărui beneficiar joacă un rol enorm în procesul lor de socializare. Socializarea – ca aspect important – este, de asemenea, un avantaj al activității cu copiii care au tulburări de limbaj. Aici intră copii cu deficiențe precum: întârzierea generală în dezvoltare, autism, alalie (motorie, senzorială), dislalie, disartrie, rinolalie și altele. Pentru acești copii, pe lângă programul de corecție individuală se recomandă să se desfășoare, săptămânal, una sau două perechi de ședințe de lucru în cadrul aceleiași subgrupe de vârstă. De asemenea, în scopul socializării, în centrul nostru se organizează activități de grup dedicate diferitelor sărbători calendaristice sau tematice, cum ar fi: Ziua Cărții, Ziua Creionului, Ziua Cunoștințelor, Matineul de iarnă, Ziua Mamei etc. Acest tip de activități au loc o dată pe lună, când se adună copiii și părinții din toate grupele de vârstă, fie împreună, fie separat. Participarea copiilor este activă: împreună cu pedagogul sau cu părinții, copiii cântă, dansează, creează lucrări de artă, participă la concursuri. Se stimulează inițiativa, curajul, interacțiunea și emoțiile”.

IV. Cultura fizică medicală (CFM – kinetoterapia) joacă un rol important pentru beneficiarii proiectului.

Numărul copiilor în grup varia între 15 și 22 persoane. Vârsta acestora era cuprinsă între 5 și 10 ani. Numărul de antrenamente era de trei ori pe săptămână. Scopul testării înainte și după antrenamente era de a evalua

nivelul de pregătire fizică, de a identifica problemele motorii și de a determina nevoile individuale ale copilului. Testul pentru CFM includea:

- a) evaluarea activității fizice de bază;
- b) evaluarea pregătirii fizice generale;
- c) evaluarea posturii (ținutei);
- d) motivația;
- e) caracteristicile dezvoltării psihologice (atenția și concentrarea).

Scopul principal presupunea dezvoltarea motricității: îmbunătățirea coordonării mișcărilor, dezvoltarea flexibilității și mobilității articulațiilor; întărirea mușchilor și a oaselor: îmbunătățirea forței și a rezistenței mușchilor, prevenirea bolilor sistemului musculo-scheletic; dezvoltarea și întărirea sistemului cardiovascular; reglarea funcției respiratorii. De asemenea, pentru dezvoltarea copiilor au fost importante corectarea posturii, starea psihomotorie și prevenirea traumatismelor. Exercițiile de grup, care necesitau interacțiune și colaborare, au contribuit la adaptarea socială și dezvoltarea abilităților de comunicare ale copiilor.

În urma ședințelor de CFM, desfășurate pe parcursul a șase luni, cu copiii cu vârste cuprinse între 5 și 10 ani, s-au observat progrese multiple:

- coordonarea mișcărilor s-a îmbunătățit; întărirea mușchilor, îmbunătățirea flexibilității și creșterea rezistenței au contribuit la îmbunătățirea generală a formei fizice;
- lucrul cu mușchii spatelui, abdomenului și picioarelor a contribuit la menținerea unei posturi corecte și la prevenirea problemelor cu aparatul locomotor;
- s-au observat îmbunătățiri în cazul piciorului plat și a altor deformări ale picioarelor.

Succesele în realizările fizice au avut un impact pozitiv asupra încrederii și stimei de sine a copilului (copiii în cadrul antrenamentelor acționează ca asistenți ai antrenorului, conduc unele elemente de încălzire și seturile de exerciții).

Comentariile Elenei Salagor, profesor de cultură fizică medicală (CFM):

„Vă prezint **istoria** mea **de succes**.

Copilul: fetița Mașa Kasatkina, în vârstă de 6 ani.

Probleme: supraponderabilitate, înălțime mare, dureri de cap, instabilitate displazică a regiunii cervicale a coloanei vertebrale, postură viciată dobândită, slăbiciune a mușchilor spatelui, stil de viață sedentar, rezistență musculară scăzută,

coordonare deficitară a mișcărilor, lipsă de atenție, oboseală rapidă, frică de ceva nou, atitudine negativă față de sport.

Din discuția cu părinții am aflat că Mașa este un copil născut târziu, așteptat cu multă nerăbdare și foarte protejat. Părinții sunt îngrijorați de fiecare mișcare, deoarece copilul are un tonus muscular foarte slab, a avut probleme cu regiunea cervicală. De asemenea, Mașa este retrasă, îi este dificil să facă cunoștință cu alți copii, este ușor excitabilă și are dificultăți în a accepta eșecurile în noi încercări.

La primele lecții, copilul refuza să efectueze exerciții simple, explicând că nu va reuși (cuvintele copilului: «este imposibil pentru mine»).

După prima ședință de grup, am organizat o sesiune individuală cu Mașa, în cadrul căreia am încercat împreună să facem exerciții simple (rotiri ale capului la dreapta și la stânga, mișcări ale mâinilor în sus și în jos, ridicări pe vârfuri de degete cu coborâre pe călcâie, înclinări ale trunchiului etc.). Am apreciat eforturile ei ca fiind «foarte bune» și am rugat-o să repete toate exercițiile acasă împreună cu părinții. Cu părinții am convenit să acorde atenție acestor exerciții acasă împreună, pentru a înlătura teama copilului de a le face în fața altor persoane.

La următoarele antrenamente, Mașa a început treptat să facă exercițiile împreună cu restul copiilor din grupă. Aproximativ la a 7-a ședință, fricile și inhibițiile au dispărut, iar copilul a început să participe activ la antrenamente. După fiecare antrenament, am întrebat-o dacă a înțeles totul și dacă a avut vreo dificultate în executarea exercițiilor. Dacă Mașa spunea că a întâmpinat dificultăți – atunci împreună analizăm și repetăm exercițiul respectiv.

Rezultatele actuale ale Mașei sunt următoarele: Mașa participă activ la antrenamente, mereu vine cu bucurie și entuziasm la fiecare ședință, poate ajuta și încuraja alți copii dacă au dificultăți în executarea exercițiilor, îi place sportul și își dorește foarte mult să meargă la gimnastică.

Rezultatele fizice ale copilului includ: dezvoltarea coordonării mișcărilor și a echilibrului corpului (poate sta pe un singur picior timp de până la 18 secunde, față de un timp inițial de 2 secunde), îmbunătățirea flexibilității corpului (capacitatea de a-și uni mâinile la spate), executarea seturilor de exerciții fără ezitare sau frică, creșterea rezistenței (la începutul antrenamentelor, Mașa obișnuia să se plângă că se simte obosită după 2-3 exerciții, acum rezistă întreaga sesiune fără probleme), dezvoltarea atenției și concentrării în timpul antrenamentelor.

Părinții remarcă că Mașa este acum mai liniștită, doarme mai bine, și-a depășit inhibiția, a pierdut în greutate fără să-și schimbe dieta, nu mai are dureri de cap, îi place să vorbească despre antrenamente, și-a crescut încrederea în sine, nu mai are teamă că nu va reuși, este deschisă să încerce lucruri noi, nu mai plânge de durere în picioare și mâini, și interacționează cu plăcere cu ceilalți copii”.

Dinamica implementării programelor.

Pentru aceasta, au fost efectuate:

- monitorizarea și evaluarea constantă a implementării proiectului;
- actualizarea direcțiilor de activitate cu utilizarea diferitelor inovații informaționale și tehnologice;
- creșterea calificării angajaților și a voluntarilor prin crearea locurilor de muncă necesare.

Monitorizarea și evaluarea eficacității îmbunătățirii dezvoltării generale a copiilor

Rezultatul	Realizarea obiectivului în % (% participanți)	Numărul participanților	Metodele de colectare a datelor
Copiii care și-au îmbunătățit dezvoltarea cognitivă (concentrarea atenției, memoria, gândirea logică/ critică etc.)	95% 171 persoane	180 persoane	Monitorizarea datelor: - Menținer a unui jurnal general al prezenței; - Rapoarte săptămânale pentru grupurile constante privind parametrii cognitivi – dezvoltarea memoriei, atenției, gândirii logice/ critice etc.; - Testare individuală.
Copiii care și-au îmbunătățit performanța școlară	100%	180 persoane	- II -
Copiii care și-au îmbunătățit comportamentul/ relațiile sociale	90% 162 persoane	180 persoane	- II -
Copiii care și-au îmbunătățit starea psihologică și emoțională	90% 162 persoane	180 persoane	Testare realizată în baza a 3 parametri: - Bunăstare emoțională; - Dezvoltare psihologică; - Socializare (abilități psihologice).

Pentru a reflecta toate aspectele activităților programelor și proiectelor, monitorizarea a luat în considerare riscurile lor de implementare. A fost elaborat un tabel:

Riscurile previzibile și modalitățile de gestionare a acestora

Factorul de risc	Modalități de gestionare
Tulburările sociale și politice: proteste, mitinguri, greve, probleme cu circulația transportului urban, întreruperi de curent electric, apă etc.	Monitorizarea constantă a informațiilor furnizate de mass-media, serviciile urbane și alte surse, pentru a asigura o reacție rapidă în diverse situații: blocarea intrărilor și a ieșirilor din clădirea centrului, supravegherea video a terenului adiacent, asigurarea unui stoc necesar de apă potabilă și tehnică, ajustarea programului de lucru și informarea beneficiarilor în timp util despre modificările iminente.
Instabilitatea cursului valutar, fluctuațiile valutare.	Monitorizarea situației pe piața valutară de către contabilul proiectului și reacționarea promptă la schimbările cursului valutar.
Creșteri ale epidemiei de gripă, rujeolă și COVID-19.	Controlul zilnic obligatoriu al stării de sănătate a beneficiarilor: măsurarea temperaturii, dezinfectarea încăperii și a locurilor de muncă cu agenți antiseptici, respectarea regimului de carantină în cazul declarării acestuia.

O LU

Conducerea proiectului și-a desfășurat activitatea având în vedere că rezolvarea unor astfel de probleme este gestionată de Serviciul de Migrație al Statului, de organizațiile guvernamentale și nonguvernamentale specializate, și de Comunitatea Evreiască din Republica Moldova prin intermediul programului „Ajutor umanitar”. Pentru eliminarea lacunelor și a suprapunerilor existente, completarea altor inițiative, proiectul a realizat o monitorizare constantă și a stabilit colaborări cu serviciile corespunzătoare prin participarea la evenimentele organizate de acestea și prin organizarea întâlnirilor proprii cu reprezentanții instituțiilor guvernamentale și nonguvernamentale specializate.

În proiecte și programe au participat mai ales copii care au suferit traume psihologice de diferite grade în regiunile afectate de conflictele armate, precum și copii din familii incomplete, deoarece tații lor se află în serviciul militar. Numărul total de participanți a fost de 1842. În activitățile Centrului de Zi au participat și copii locali care au avut nevoie de sprijin social și psihologic, deoarece influența factorilor externi afectează pe larg Republica Moldova.

Selectarea participanților s-a realizat pe baza informării cetățenilor prin afișarea anunțurilor, publicarea în presa tipărită și electronică a Bibliotecii Evreiești „Ițic Mangher” și a altor mijloace de informare: posturile TV și radio de stat, rețelele de socializare; prin transmiterea pe cale orală a informațiilor despre activitatea centrului de către beneficiari.

Trebuie să evidențiem criteriile generale de selecție a participanților la proiect, printre care se numără:

- a) confirmarea statutului de refugiat pentru beneficiarii din Ucraina;
- b) vârsta copiilor beneficiari;
- c) nivelul de pregătire pentru școală;
- d) starea de sănătate;
- e) situația materială.

Pentru participarea la programele proiectului, au fost aplicate criterii interne (specifice). De exemplu, la selectarea copiilor cu nevoi speciale, în afara criteriului de vârstă, criteriul principal de selecție a constat în prezența unor caracteristici specifice ale dezvoltării psihice a copilului.

De asemenea, a fost importantă cererea părinților pentru testarea copilului și identificarea motivelor care stau la baza discrepanțelor observate de aceștia în ceea ce privește comportamentul, dezvoltarea generală, precum și reacțiile la socializare și interacțiune. Astfel, s-a elaborat o instrucțiune pas cu pas pentru includerea copilului în grupul țintă, care, în funcție de simptomatologie, a fost împărțit în subgrupe.

Dinamica implementării programelor privind crearea unui spațiu sigur pentru mamă și copil a demonstrat eficacitatea utilizării metodelor de educație nonformală în abordarea procesului de integrare a minorităților naționale în societatea moldovenească modernă, în condițiile unor condiții economice și politice în continuă schimbare.

Anumite modificări în statutul persoanelor strămutate din Ucraina începând cu luna mai 2023 au impus proiectului sarcini de pregătire mai rapidă și mai direcționată a copiilor beneficiari din grupele permanente atât pentru școală, cât și pentru asimilarea programelor de studii din clasele primare ale instituțiilor de învățământ general.

S-a pus un accent major pe disciplinele umaniste (studierea limbilor ucraineană, română și engleză), precum și pe matematică.

Aspectele psihologice de adaptare a copiilor la condițiile de viață din Republica Moldova au fost luate în considerare în activitatea cadrelor didactice la disciplinele predate, prin folosirea metodelor de activitate colectivă a copiilor în grupuri cu accent pe aplicarea cunoștințelor, abilităților și deprinderilor dobândite în țara lor natală, precum și în condițiile statului-gazdă.

Constituirea unui grup de copii cu nevoi speciale sub îndrumarea psihologului profesionist demonstrează eficiența acestei inovații în activitatea Centrului de Zi.

Un rol deosebit de evident în socializarea beneficiarilor din toate grupurile l-au avut programele creative.

Este important să subliniem rolul serviciilor guvernamentale și municipale care se ocupă de problemele refugiaților și drepturile copiilor din

municipiu. În baza sugestiilor lor, au fost elaborate noi programe, iar locuitorii locali (orășenii) au fost informați în prealabil despre acestea în cadrul Centrului.

S-a acordat o atenție deosebită securității proiectului – unul dintre cele mai importante principii ale programelor realizate de Asociația Obștească „Centrul Cultural al Comunității Evreiești”. Toți angajații și voluntarii proiectului au fost familiarizați cu legislația internațională și cu legislația Republicii Moldova privind ***Garantarea respectării drepturilor copilului***.

Toate măsurile întreprinse au permis atingerea obiectivelor și sarcinilor principale în decurs de doi ani:

- socializarea și integrarea socială a beneficiarilor;
- oferirea oportunităților pentru dezvoltarea cognitivă și creativă a copiilor de vârstă preșcolară și școlară mică. Fiecare sesiune a fost concepută luând în considerare caracteristicile de vârstă ale grupurilor, astfel încât programul să fie ușor de asimilat de către copii.

La finalizarea proiectelor și programelor, copiii beneficiari au dobândit cunoștințe și abilități în domeniul cititului, scrierii, gândirii logice, creativității, și-au dezvoltat capacitatea de a lucra independent și în grup. În plus, datorită activităților colective în grup, jocurilor de echipă și situațiilor de empatie, sprijin și bucurie comună, beneficiarii și-au dezvoltat și abilitățile sociale.

Voluntarii din Comunitatea Evreiască a Republicii Moldova, voluntarii Centrului Republican pentru Tineret și programele Bibliotecii „Ițic Mangher” au jucat un rol important în implementarea tuturor programelor și proiectelor prin furnizarea serviciilor informative, precum bloguri, site-uri web, publicații proprii, studiouri de ceramică, terapie fizică și recuperare, arte vizuale și multe altele.

Numărul total de recenzii (feedback-uri) scrise de către familiile beneficiare ale proiectului depășește cifra de 130, fără a lua în considerare și mulțumirile verbale.

Le dorim cititorilor ghidului „Platforma de sprijin” pace și prosperitate. Această carte să fie doar o amintire a evenimentelor tragice și un apel la soluționarea problemelor acute sociale, economice și politice prin căi diplomatice.

Бл отека « цик Мангер»

Анна Бацманова

Мирослава Метляева

ПЛАТФОРМА ПІДТРИМКИ

**З досвіду діяльності
Бібліотеки « цик Мангер»
із сім'ями біженців з України**

Кишинэу 2024

027.63(478-25)=135.1=111=161.2

В 37

Автори – Анна Бацманова, Мирослава Метляєва

Переклад з російської на українську мову Мирослави Метляєвої

Видання реалізовано за підтримкою BEARR Trus`t, Муніципальної Бібліотеки «Б. П. Хасдеу», Асоціації «Centrul Cultural al Comunității Evreiești».

Анотація. Представлена книга-посібник «Платформа підтримки» дає інформацію про багатогранну діяльність Культурного Центру – Єврейську бібліотеку «Іцик Мангер» під час надзвичайних соціальних ситуацій. За 2 роки надання тимчасового захисту за різними програмами та проектами для дітей із сімей, що рятуються від війни в Україні, із включенням дошкільнят та молодших школярів із незаможних місцевих кишинівських сімей з лютого 2022 року, було досягнуто унікального досвіду роботи бібліотеки у кризових обставинах. Ознайомлення з діяльністю бібліотеки-культурного Центру може допомогти, у разі потреби, іншим організаціям у підтримці осіб, які постраждали внаслідок соціальних, екологічних та воєнних потрясінь.

©Бацманова А.

© Метляєва М.

ЗМІСТ

Інформація про Бібліотеку «Іцик Мангер».....	72
ВСТУП. Короткий екскурс в історію розробки платформи підтримки біженців.....	77
ПЕРШИЙ ЕТАП реалізації проекту (березень 2022 – грудень 2022). Концептуальні засади проекту «Безпечний простір для матері та дитини. Будинок, що дарує тепло».....	79
Період з березня по червень 2022 року	81
Період з липня по грудень 2022 року	94
ОПИТУВАЧ для батьків дітей - бенефіціарів проекту	99
ДРУГИЙ ЕТАП. Модифікації платформи підтримки біженців (січень 2023 – грудень 2023). Період з січня по червень 2023 року ...	100
Період з липня по грудень 2023 року	103
ПІДСУМКИ	131
ФОТОІНФОРМАЦІЙНИЙ ОГЛЯД	201

ІНФОРМАЦІЯ ПРО БІБЛІОТЕКУ «Іцик Мангер»

Відкриття Єврейської бібліотеки «Іцик Мангер» стало випереджаючим час проектом великої соціальної, суспільної та культурної цінності. Із самого початку в назву бібліотеки було включено словосполучення «Громадський центр», яке відображало суть діяльності цієї бібліотеки – утвердити, зміцнити та розвинути почуття національної ідентичності єврейської громади Кишинева. Бібліотека здійснила це спільне бажання шляхом культурного діалогу між поколіннями, охоплюючи своїми послугами весь соціально-демографічний та віковий спектр єврейської громади – від дошкільнят до людей похилого віку. Бібліотека проклала культурні стежки, що ведуть до історії та внеску бесарабських євреїв у розвиток науки та культури, для всіх.

Вона стала форпостом бібліотечної мережі Кишинева, демонструючи приклади ефективної, добре організованої новаторської роботи з використанням найпередовіших методів та практик у міжнародній бібліотечній сфері. Вона була та залишається першою бібліотекою, яка розробила власну концепцію діяльності. Вона стала однією з перших бібліотек мережі Муніципальної бібліотеки ім. Б. П. Хашдеу, яка залучила волонтерів для створення та надання послуг, необхідних читачам.

Поєднуючи традиційну видачу книг із заняттями у читальному залі та проведенням масових заходів, співробітники бібліотеки перейшли на сучасні, добре структуровані послуги, орієнтовані на різні групи користувачів. Першорядним у роботі бібліотеки є виявлення кола людей, які потребують спеціального обслуговування, визначення їх інформаційних інтересів, пропозиція спеціальних форм обслуговування. Цьому сприяла Громадська Асоціація «Культурний центр Єврейської громади» (Asociația Obștească „Centrul Cultural al Comunității Evreiești” – АО СССЕ), створена 27 липня 1999 року на допомогу бібліотеці. З цього моменту бібліотека інтенсивно працює за проектами та програмами. Співробітники проходять навчання у Молдові та за кордоном.

З 2000 року Єврейська бібліотека «Іцик Мангер», працюючи у програмі *Єврейська бібліотека у Денному центрі*, здійснює бібліотечно-інформаційне обслуговування відвідувачів центру – осіб із різними опорно-руховими порушеннями. Для них читаються лекції, проводяться бібліографічні огляди літератури та розмови з різної тематики, навчання комп'ютерної грамотності.

Проект *Книга та бібліотека у духовній адаптації дітей-інвалідів* здійснює бібліотечно-бібліографічне обслуговування дітей у реабілітаційному центрі, інтернатах, бібліотечне обслуговування споживачів з особливими потребами у життєдіяльності. Мета цього проекту – за допомогою книги та бібліотеки допомогти дітям, які мають соціальні та фізичні перешкоди, подолати комплекси, сприяти їх реабілітації із залученням до різних видів творчої діяльності. Співробітники бібліотеки здійснюють цю роботу на волонтерській основі. З цим проектом співробітники бібліотеки звернулися до Центру активної реабілітації дітей та Асоціації «Мотивація», запропонувавши їм свою допомогу як волонтери в роботі з дітьми.

З того часу відвідувачами Центру стають діти з діагнозом дитячий церебральний параліч (ДЦП) та іншими порушеннями опорно-рухової системи, багато хто з них пересувається за допомогою коляски або ходунків. Деякі з них відстають у розвитку, у багатьох утруднена мова, вони не вміють спілкуватися, часто погано читають і не вміють переказувати тексти.

Методика роботи з дітьми побудована за принципом навчання: *граючи – пізнавай*. Використовуючи такі форми роботи, як пізнавальні ігри, «Година оповідання» або «Година казки», коментоване читання, бесіди прочитаних книг, бібліотекарі будують заняття так, щоб присутні діти ставали їх активними учасниками. Найбільшою перемогою у роботі з цими дітьми стало написання казки. Це виявилось не таким легким заняттям, як здається на перший погляд. На одному занятті на тиждень народжувалося лише по кілька пропозицій. Іноді сюжет казки супроводжували малюнки одного з хлопців, що виявив художні здібності. І вийшла книга під назвою «Уроки феї». Казка була перекладена румунською та англійською мовами і завдяки спонсорам видана трьома мовами.

Реалізація проекту «Книга та бібліотека у духовній адаптації дітей-інвалідів» та інших проектів та програм продемонструвала, яке значення має публічна бібліотека для цих людей у їхній життєдіяльності.

Бібліотека розробила матеріали для тренінгів та семінарів. Було створено методичні посібники для багатьох починань. Програма «Година розповіді» у бібліотеці стала театральним дійством: діти, вникаючи у деталі, розвиваючи свої творчі здібності, ставали активними учасниками вистави. Співробітники бібліотеки розробили методичний посібник для проведення подібних заходів в інших закладах культури не лише для Молдови.

Бібліотека «Іцик Мангер» була першою у мережі Муніципальної бібліотеки ім. Б.П. Хашдеу, яка узяла на себе добровільне зобов'язання здобути наукові переваги з наявних архівів відомих особистостей (минулих часів та сучасності) за допомогою бібліографічних досліджень.

Бібліотека одна з перших організовує мовні (1991) та комп'ютерні курси (1993). Тут були відкриті Музичний та культурно-просвітницький салони, майстерні кераміки та танців; створено Клуб пенсіонерів (цікава соціальна та інформаційна програма: бібліотека прийшла до будинків користувачів!), програми для малозабезпечених верств населення, фітнес для пенсіонерів, щорічний Літній творчий табір для дітей тощо. Відкрито театр (1994 р.) із використанням драматургії для презентації власних досягнень, де артистами були й співробітники бібліотеки.

Бібліотека проводить традиційні Фестивалі єврейської книги, Дні бібліотеки, сімейні свята, ігрові програми, квести, карнавали, виставки та ін.

Це справжня творча лабораторія, де навчають та навчаються на власному досвіді із залученням волонтерів, незалежно від етнічної приналежності.

Особливого розвитку набули **соціально спрямовані дитячі, підліткові та молодіжні програми.**

У 2008 році розпочав роботу проект із правового виховання підлітків «Закон для тебе», спрямований на поширення правових знань, підвищення правової культури та рівня довіри до законодавчої системи серед підлітків та їхніх батьків.

Було налагоджено зв'язок з МВС республіки, на основі якого було розроблено *План заходів*, за яким було створено правовий лекторій, а потім - Інформаційний центр з правових питань для дітей та підлітків та їхніх батьків, та Служба психологічної підтримки дітей та підлітків, які потрапили у важку психологічну ситуацію. Волонтери – студенти ULIM.

Літній творчий табір – проект, який діє з 1994 року. За ці роки не одне покоління дітей отримало можливість розвинути свої творчі здібності, долучитися до єврейської та світової культури та літератури, побачити та пізнати нашу країну на власні очі та за допомогою книги.

З літа 2009 року творчі табори стали виїзними – учасники табору обов'язково подорожують за програмою **«Територія вічних цінностей»**.

Під час роботи літніх таборів велика увага приділяється проблемам охорони навколишнього середовища та живої природи. Щороку хлопці виїжджають у розплідник, який знаходиться за тридцять кілометрів від міста, де вони не лише знайомляться з представниками фауни та флори РМ, а й допомагають наглядачам прибирати загони та територію розплідника.

І, звісно, у центрі роботи літніх творчих таборів завжди стає книжка. Літні читання, які регулярно відбуваються у бібліотеці, є невід'ємною частиною життя табору.

Діти, які брали участь у роботі хоча б одного сезону літнього табору, назавжди залишаються вірними читачами та друзями бібліотеки. Згодом, досягаючи повноліття, частина їх вливається до лав волонтерів - помічників у створенні заходів для дітей.

Ідея організації читального залу для молодшої вікової групи дітей виникла внаслідок соціологічного опитування батьків, діти яких відвідують бібліотечні програми.

Мета проекту – рання соціалізація, творчий та сенсорний розвиток дітей, інформаційна робота з батьками, допомога в отриманні «книжкового щеплення» для подальшої інтелектуальної підтримки дитини, розвитку її особистісних якостей. Основна категорія учасників – малюки від одного до п'яти років, їхні батьки, бабусі та дідусі.

У рамках проекту поповнюється колекція пізнавальних книг, інтелектуальних ігор та іграшок для дітей. Це можливість привести до бібліотеки дитину віком від двох до п'яти років, де бібліотекар, фахівець

із дошкільного виховання та психолог проводять різноманітні заняття: грають з малюками, займаються з ними малюванням та ліпленням, читають їм уголос. Діти вчать вірші, знайомляться з алфавітом та цифрами, їм показують та обговорюють з ними мультфільми. Батьки можуть одержати консультацію дитячого психолога, логопеда.

В основу проекту «**Я у світі**» увійшов розвиток творчих здібностей дітей.

Всі програми популярні й досі.

У бібліотеці було створено Ляльковий театр «Теремок казок». Метою цього проекту стало розширення кругозору дітей, розвиток їхньої уяви, пам'яті, виховання художнього смаку, збагачення їхнього духовного світу залученням до театру.

Дитяча студія кераміки, музична та танцювальна студії допомагають дітям розвивати творчі здібності, правильно організувати свій вільний час. Відкриваються нові освітні програми та майстер-класи для дітей та підлітків.

Все, що нині має бібліотека – це соціальний простір, створений працею та талантом її співробітників та активних волонтерів. Для дітей та дорослих були створені необхідні умови для дозвілля, щоб кожна година спілкування на території читання була відкриттям.

За більш як 33 роки в житті бібліотеки відбулося багато подій. Вона стала чинником соціального престижу та морального здоров'я.

У бібліотек є суспільний обов'язок – поширювати знання для всіх, і це особливо очевидно за часів випробувань.

Набутий досвід став передумовою для можливості у 2022 році розробити та реалізувати проект з надання тимчасового захисту для дітей із сімей біженців, які рятуються від війни в Україні, із включенням дошкільнят та молодших школярів із незаможних місцевих сімей.

Ознайомлення з діяльністю конкретної організації у надзвичайній ситуації з демонстрацією ситуативної обізнаності, підвищеної готовності, ефективного реагування та дій при напливі біженців може допомогти, у разі потреби, іншим культурним центрам та НУО у наданні необхідної підтримки переміщеним особам, які постраждали внаслідок соціальних, екологічних та військових криз.

ВСТУП

КОРОТКИЙ ЕКСКУРС В ІСТОРІЮ РОЗРОБКИ ПЛАТФОРМИ ПІДТРИМКИ БІЖЕНЦІВ

Воєнні дії в Україні викликали найбільшу кризу з біженцями в Європі з часів Другої світової війни та її наслідків. Перша така криза в Європі відзначена з часів югославських воєн 1990-х років, а нині, в XXI столітті, – в Україні. Переважна більшість українських біженців складали жінки та діти. За даними ЮНІСЕФ, до 24 березня 2022 року більше половини всіх дітей в Україні (приблизно 7,5 млн) були змушені залишити свої будинки, з них приблизно 1,8 млн стали біженцями в інші країни.

Вперше в своїй історії Європейський Союз ввів у дію Директиву про тимчасовий захист, схвалену Європейською радою 4 березня 2022 року шляхом прийняття рішення про надання тимчасового захисту особам, які рятуються від війни в Україні. Для забезпечення положень Директиви про тимчасовий захист було створено Платформу солідарності. За допомогою Платформи солідарності Європейська комісія регулярно взаємодіє як із державними органами, так і з організаціями громадянського суспільства.

Як і інші суміжні з Україною країни, Молдова прийняла перших біженців у перші ж дні війни. У країні було створено Центр управління кризовими ситуаціями для координації потоків мігрантів, організації розміщення та соціальної допомоги. На 9 березня 2022 року до Молдови в'їхало близько 250 тисяч українських переселенців, хоча понад 60% із них незабаром мігрували до інших країн. Більшість сімей біженців попрямували до Румунії, Польщі та інших країн Європи. За даними ООН, станом на 23 серпня 2022 року кордон із Молдовою перетнули 584 614 українських біженців. З них у країні залишилося майже 100 тисяч жителів (90 785). Як одна з найбідніших країн європейського регіону, Молдова прийняла найбільше українців у перерахунку на душу населення.

Центр єврейської культури – Бібліотека «Іцик Мангер» у Кишиневі розпочав свою діяльність з перших днів воєнних дій в Україні та напливу

біженців у лютому-березні 2022 року до Молдови. Спільна робота волонтерів Центру з державними та громадськими структурами країни у наданні необхідної допомоги біженцям згуртувала людей у надзвичайній соціальній ситуації. Усі співробітники бібліотеки та члени громадської асоціації – Asociația Obștească «Centrul Cultural al Comunității Evreiești» (АО СССЕ) з перших днів воєнних дій в Україні разом із волонтерами міста допомагали на Молдекспо (виставковий комплекс) – найбільшому центрі в Кишиневі з прийому людей, а також у центрі на вул. Крянге, в Бібліотеці «Кодру» та інших. Хто міг, приймав людей вдома. Кожен, наскільки можна, займався гуманітарної підтримкою: дома оцінювалися потреби біженців, здійснювався розподіл предметів першої життєвої необхідності, організація збору коштів, одягу, продуктів харчування, предметів гігієни тощо. Певна кількість біженців залишилася на території Молдови на тривалий час на підставі державного ідентифікаційного номера (IDNP), отриманого під час перетину молдавсько-українського кордону. Серед них переважна більшість – жінки з дітьми. Саме ця категорія звернула на себе пильну увагу АО СССЕ, Культурного Центру – Бібліотеки «Іцик Мангер», як найбільш уразлива, включаючи і ту обставину, що для влаштування на роботу дорослим потрібен був час на ходіння інстанціями, а дітям на цей період – безпечний простір з можливостями організації повсякденного життя. Спільна робота волонтерів Центру з державними та громадськими структурами, фонду WJR, бібліотеки у наданні необхідної допомоги біженцям дала можливість розробити проект «Safe space for mother and child. Home that gives warmth», проект для створення безпечного простіра для дітей та їх рідних.

Метою проекту «Безпечний простір для матері та дитини. Будинок, що дарує тепло» стала організація повсякденного життя дітей із соціально-психологічними комплексами, що з'явилися в результаті воєнних дій в Україні, та їх адаптація до незвичних умов життя із залученням до різних видів освітньої та творчої діяльності у Денному центрі «Безпечний простір для матері та дитини для біженців з України.

ПЕРШИЙ ЕТАП РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ (БЕРЕЗЕНЬ 2022 – ГРУДЕНЬ 2022)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОЕКТУ «БЕЗПЕЧНИЙ ПРОСТІР ДЛЯ МАТЕРІ ТА ДИТИНИ. БУДИНОК, ЩО ДАРУЄ ТЕПЛО»

Проект розпочався з підготовки приміщення (ремонт частини бібліотеки, придбання книг та ігор українською мовою, необхідних меблів). Проте слід зазначити, що діяльність з надання допомоги біженцям здійснювалася АО СССЕ з перших днів воєнних дій у цьому регіоні Східної Європи.

Терміново було складено програму роботи з дітьми, їхніми матерями, рідними та близькими. Наприкінці лютого - на початку березня співробітники центру зустрілися з представниками фонду WJR, які підтримали проект. Розробка та реалізація проекту проводилася за чотирма напрямками:

- *аналітичному*, з проведенням опитувань;
- *організаційному*, з підготовкою простіру для здійснення запланованої діяльності;
- *кадровому*, із залученням професіоналів та волонтерів для роботи з дітьми з сімей біженців та незаможних місцевих сімей;
- *практичному*, з підбором груп бенефіціарів, плануванням та реалізацією програм діяльності.

Для цілеспрямованої роботи з біженцями було враховано гуманітарні стандарти:

а) за допомогою Фонду WJR та BEARR Trust було здійснено ремонт понад 100 квадратних метрів приміщення бібліотеки для Денного центру, призначеного для біженців з України;

- придбано необхідні меблі;
- усі програми проекту «Безпечний простір для матері та дитини» були обладнані необхідним реквізитом.

б) безпека проекту здійснювалася спеціальним сектором проекту, до сфери діяльності якого входило:

- інструктаж працівників з усіх напрямків безпеки;
- встановлення камер стеження у приміщеннях та ззовні, з боку вулиці;
- встановлення ролет на вікна для охорони приміщень;
- перевірка приміщень після закінчення роботи ввечері та до початку роботи вранці;
- інструктаж перед екскурсіями;
- контроль за станом здоров'я персоналу та бенефіціарів проекту.

в) **підбір працівників для роботи в проекті** здійснювався за професійними якостями, включаючи освіту та досвід роботи.

Весь попередній досвід роботи дозволив організувати діяльність щодо реалізації проекту на відповідному рівні.

Проект виконувався за підтримки муніципалітету, WJR, Єврейської Громади Молдови, волонтерів Республіканського молодіжного центру, програм Бібліотеки «Іцик Мангер» з наданням інформаційних послуг – блоги, сайти, власні видання, студія кераміки, ЛФК, ІЗО тощо.

ПЕРІОД З БЕРЕЗНЯ ПО ЧЕРВЕНЬ 2022

До завдань проекту увійшло: а) виявлення кола людей, які потребували спеціального обслуговування; б) визначення їх інтелектуальних та інших потреб та інтересів; в) пропозиція спеціальних форм обслуговування.

Для виявлення кола людей, які потребували спеціального обслуговування, було проведено спеціальну рекламну кампанію:

- поширені оголошення, афіші, флаєри у міських центрах перебування біженців, у готелях, гуртожитках, а також у соціальних мережах;

- інформація була розміщена на блогах: Ebraika, Ajutor ucraieneni în Moldova / SOS Україна Молдова, Moldova Ucraina HELP/ Молдова Україна HELP, Друзі Бібліотеки ім. Іцик Мангер, Муніципальна бібліотека ім. Б.П. Хашдеу, Активна взаємодія з Єврейською Громадою Молдови та ін. Випущено два номери електронної газети «Dimineața capitalei/ Утро столицы (Ранок столиці)» щодо роботи з біженцями. У №2 вміщено статтю «Солідарність. Ми не можемо стояти осторонь», де було представлено графік роботи гуртків та творчих студій, а також рекламу послуг для біженців з України. У №3 представлена стаття «Проект, що створює безпечний простір», де розповідається про Проект «Будинок, що дарує тепло», про співпрацю з WJR, про відкриття Денного центру для дітей та дорослих з України та опис діяльності проекту;

- самі бенефіціари по ланцюжку передавали інформацію про допомогу Центру у наданні послуг біженцям.

Чимало у соціалізації допомогли **Свідчення бенефіціарів проекту.**

Розповідь Олени Бельдягіної, біженки з Одеси з весни 2022 року:

«Бомбардування міста тримали родину у стані постійного страху за життя. Після того, як черговим нальотом було знищено будівлю гуртожитку, що знаходився поряд, ми стали ховатися у бомбосховищі у підвалі будинку разом із двома дітьми: Софією (7 років) та восьмимісячним Ванею. Нині дівчинці 9 років, а хлопчику 2 роки та три місяці. У Софії був стресовий стан: вона весь час плакала, боялася, що більше ніколи не побачить бабусю, дідуса та тата. Двоюрідна сестра

покликала до себе в Кишинів, Молдову. Я вирішила кинути все і вибратися з Одеси, оскільки боялася за дітей.

Вже в Кишиневі, перебуваючи із сестрою у центрі міста, поряд із Бібліотекою ім. Мангера, ми звернули увагу на оголошення біля входу та зайшли. Почали запитувати, чи можна записатися на програми для дітей з України. Нас залучили заняття для дошкільнят, які йшли українською мовою, а також навчання англійській мові та інших предметів, не кажучи вже про малювання, ліплення та інші цікаві заходи. Донька поступово адаптувалася до нових умов. На момент приїзду сюди, у неї був страх спілкуватися з чужими, були проблеми зі сном. Відвідування групи з дітьми біженців з України стало для нас великою підтримкою. Дівчинка швидко прийшла до норми. Коли я приходила забирати її із занять, вона тягла мене за руку, щоб показати своїх наставників зі словами: „Ось моя улюблена вчителька, і ось та моя улюблена вчителька, і ось ця...!!!”. Усі у неї улюблені. Соня просить, щоби забрати сюди жити бабусю.

З хлопчиком складніше: він ще зовсім маленький і до того ж на ньому, мабуть, відбилися бомбардування. Він дуже неспокійний, неслухняний і часто плаче, вночі прокидається з криком. Я думаю звернутися за допомогою до психолога, який допомагає біженцям за програмою роботи місцевого проекту. Крім того, умови, в яких ми зараз живемо, не найкращі: живемо у маленькому номері готелю неподалік („Зоря” називається), але в центрі. Нам запропонували помешкання в іншому районі міста. Але тут ви поряд, у вас моя дівчинка може отримувати підготовку з української мови, грати в дитячому театрі, малювати... Вона й загальну підготовку до школи тут отримувала. Нині дистанційно займається в українській школі. Сподіваюся, що нам вдасться покращити житлові умови ближче до вас. Аби війна швидше закінчилася. Вірю в нашу перемогу і в те, що скоро повернемося додому. Завжди з вдячністю пам'ятатимемо про вашу допомогу нашій сім'ї».

Розповідь Ольги Гойденко, м. Одеса, 29.10.2023:

«Із самого початку воєнних дій ми зрозуміли, що довго в Одесі залишатись небезпечно. З 5-го березня 2022 року я з чотирирічною донькою Настею (зараз їй трохи більше 6 років) вирушили до Молдови, Кишинєва, до далеких родичів чоловіка, які підшукали нам пристойне житло у своїх знайомих. Вони увійшли до нашого становища: платимо

лише за комунальні витрати. Господарі теж беруть участь у якійсь програмі з біженців.

По «вайберу» я зв'язалася з групою взаємодопомоги, в якій отримала хороший відгук про роботу Бібліотеки «Іцик Мангер» та рекомендацію звернутися туди, і я зателефонувала сюди.

Це було якраз. Виявилось, що тут є допомога з підготовки дошкільнят до школи, а також є можливість психологічної підтримки для дітей у постстресовій ситуації. Моя донька була дуже тривожною. Вона переживала більше за мене, а не за себе. Їй передавався мій страх і мій нервовий стан. Я їй сказала, що йде війна, і ми повинні перечекати, поки вона закінчиться. Вона дуже турбувалася за батька. У садок вона не ходила, бо дуже прив'язана до мене. Вона постійно переживала, що буде з нею, якщо мені буде погано.

Звикання відбувалося близько півроку. Вона не хотіла грати з дітьми, не йшла на контакт. Величезну роль у позитивних зрушеннях відіграли педагоги, які працюють у проєкті, та Даша, молодий психолог, яка допомогла втягнути її у загальні заняття, а також у творчі програми – танці, малювання. Настя поступово адаптувалася, день за днем міцніло спілкування. Мені не віриться, що тепер, коли я приходжу за нею, вона дивується: «Що вже пора додому, так швидко?».

Розповідь Вікторії Караган, м. Южний, Одеська область, 25.10.2023:

«Ми в Кишиневі з 8-го березня 2022 року. Для нас все, що відбувалося, було потрясінням. Часті сигнали повітряної тривоги змушували бігти нас у притулок, чи то вдень, чи вночі. Нашій Манечці тоді було чотири з половиною роки. Ця біганина у різний час доби вплинула на її психіку. У притулку набивали багато людей, багато дітей. Ця непередбачуваність бомбардувань, це скупчення народу в підвальному приміщенні і вся атмосфера тривоги та страху не могла не позначитися на дитині, що підтвердила консультація психолога Діани. Особливий вплив на дівчинку зробила викладач української мови Христина Віталіївна. Уроки читання, математика – це цікаво. Але навчитися писати літери – це складніше. Та вчителька знайшла до неї підхід, тож до школи, сподіваюся, все буде гаразд. А ось танці,

малювання – її улюблені заняття. Жодної хвилини не шкодую, що привела сюди свою Манечку».

Всього з початку щоденної (крім суботи) з 10:00 до 18:00 діяльності центру з квітня по червень записалися 433 особи: 271 - діти та 162 – дорослі; відвідування склали 16893 особи.

Було складено докладний план запропонованих заходів, до якого вносилися корективи в залежності від зміни складу бенефіціарів, пов'язаного з:

- а) збільшенням їхньої кількості;
- б) подальшим їх переміщенням до інших регіонів.

Кількість бенефіціарів проекту та кількість загальних відвідувань змінювалася залежно від зміни воєнних обставин.

З-поміж дорослих біженців – батьків та близьких дітей з України – було залучено педагогів, лікарів, вихователів дошкільних закладів тощо, які активно діяли поряд з місцевими педагогами, вихователями, бібліотекарями, волонтерами. Для них це був один із важливих психологічних факторів у подоланні стресу та адаптації до нової реальності.

У багатьох спостерігалася депресія, порушення сну. Насилу давалася соціальна адаптація, спостерігалася нестабільний психологічний стан, невпевненість у завтрашньому дні, страх за майбутнє дітей. Було організовано **спеціалізовану психологічну підтримку** для адаптації дітей та їхніх батьків до повсякденного життя, до психологічної та соціальної реабілітації в нових умовах.

Для людей, які потребують спеціального обслуговування, було проведено **тестування**, що дозволило визначити їхні потреби та інтереси, а також спеціальні форми надання послуг. Так у діяльність проекту було включено **психолого-соціальний напрямок** за участю психолога та лікаря-логопеда.

В результаті робота стала вестися за **трьома основними напрямками діяльності**, кожен зі своїми специфічними завданнями:

а) **Пізнавально-освітній напрямок** включав різноманітні програми:

- вивчення іноземних мов (англійська, німецька);
- пізнавальні бесіди;

- година оповідання;
- година казки;
- вікторини, інтелектуальні ігри;
- віртуальні та традиційні екскурсії.

Основна частина традиційних екскурсій припала на червень:

- Історичний музей;
- Замок Манук Бей;
- Бібліотека ім. Христо Ботєва + Нижня частина міста (джерело Кишинева);
- Старий Оргєєв та Orhei Land;
- Муніципальна бібліотека ім. Б.П. Хашдеу та Selfie Museum;
- Зоопарк;
- СПАРТА (кінноспортивна школа).

ГРАФІК РОБОТИ КРУЖКІВ І ТВОРЧИХ СТУДІЙ

ПОНЕДІЛОК

10.00 – 17.00	Комп'ютер у вільному доступі
10.00 – 17.00	Кінозал у бібліотеці
11.30 – 12.30	Година оповідання
11.00 – 13.00	Пізнавальні бесіди
14.00 – 15.00	Уроки іноземних мов: англ., нім.
14.00 – 16.00	Малювання

ВІВТОРОК

10.00 – 17.00	Комп'ютер у вільному доступі
10.00 – 17.00	Кінозал у бібліотеці
11.00 – 14.00	Година казки
11.00 – 12.00 (парні дні)	Ліпка із глини
11.00 – 13.00	Пізнавальні бесіди
14.00 – 15.00	Уроки іноземних мов: англ., нім.

СЕРЕДА

10.00 – 17.00	Комп'ютер у вільному доступі
10.00 – 17.00	Кінозал у бібліотеці
11.00 – 12.00 (непарні дні)	Ліплення
11.00 – 13.00	Пізнавальні бесіди
11.30 – 12.30	Година оповідання
11.30 – 15.30	Відео презентація
14.00 – 15.00	Уроки іноземних мов: англ., нім.

14.00 – 16.00	Малювання
15.00 – 15.30	Спортивно-оздоровчі заняття

ЧЕТВЕР

09.00 – 18.00	Комп'ютер у вільному доступі
10.00 – 18.00	Кінозал у бібліотеці
11.00 – 14.00	Година казки
11.00 – 13.00	Пізнавальні бесіди
14.00 – 15.00	Уроки іноземних мов: англ., нім.

П'ЯТНИЦЯ

09.00 – 18.00	Комп'ютер у вільному доступі
10.00 – 18.00	Кінозал у бібліотеці
15.00 – 15.30	Спортивно-оздоровчі заняття

НЕДІЛЯ

09.00 – 18.00	Комп'ютер у вільному доступі
10.00 – 18.00	Кінозал у бібліотеці
10.00 – 11.00	Психологічний тренінг
10.00 – 12.00	Малювання
10.00 – 12.00	Творча майстерня
11.00 – 14.00	Ліплення
11.30 – 15.30	Відео презентація
12.00 – 12.30	Танці
12.30 – 13.30	Шахи
14.00 – 15.00	Уроки іноземних мов: англ., нім.

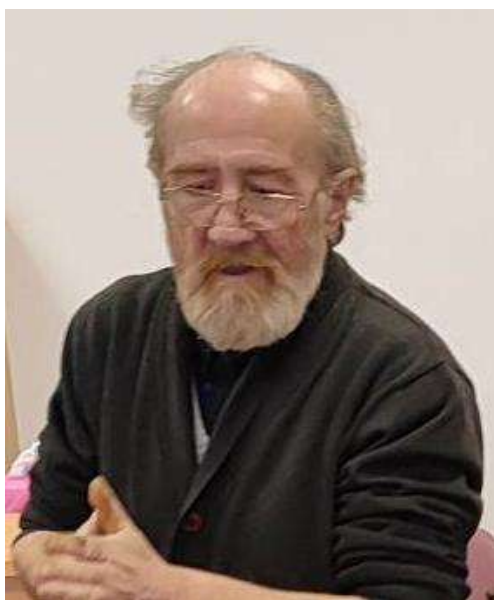
На прохання батьків були включені заняття з англійської та німецької мов у зв'язку з передбачуваними та конкретними планами виїзду сімей до країн ЄС.

З травня 2022 року Центр взяв участь у міжнародному проєкті «Citim Împreună Fără Frontiere» (Читаємо Разом без Кордонів),

організованому румунською асоціацією Progress. У рамках проекту проводились читання вголос книжок дітям. Усього було проведено 7 занять, на яких були присутні 96 дітей дошкільного віку.

Сюди ж відносилися спортивні та ігрові програми, що включають шахи, шашки, спортивні та рухливі ігри на свіжому повітрі.

б) **Культурно-креативний напрямок** мав значний арт-терапевтичний вплив на інтелектуальний та психологічний стан бенефіціарів проекту. Він включав різні форми діяльності: перегляди кіно, творчі гуртки та майстерні, такі як керамічна майстерня, майстерня живопису, заняття ліпленням, танцями та анімацією.

Коментар Якова Пікера, народного майстра з кераміки та роботи з глиною:

«От ідуть заняття. Ви спостерігали, як поводяться діти. Усі вони ходять до підготовчої до школи групи. Це змішана група: тут діти з України, з сімей біженців, і наші місцеві з малозабезпечених сімей. Діти, як діти. Іноді галасують. Однак шум шуму різниця. У нас – робочий галас. Я вчу їх азам роботи з глиною. Ручки у них із слабким розвитком дрібної моторики. А робота з глиною, із пластиліном, – це ті вправи, які мало чим можна замінити. Крім того, що у дітей розвиваються м'язи пальців, рук, у них розвивається ще й просторове бачення, а разом із ним і мислення, і почуття краси та вміння передати цю красу своєю власною роботою.

Якщо порівняти дітей, які прибули з України, з нашими, то, звичайно спочатку у більшості був напружений, шоковий, я б сказав, стан. У чому це виявлялося? Ну, по-перше, деякі були якісь затиснуті, а інші – неспокійні діти. Спалахали, як сірники, коли їх дратував хтось із дітей. Якщо агресивність була яскраво вираженою, наш психолог працював з такими дітьми. Коли траплялись більші складнощі, я рекомендував батькам звернутися до спеціалізованого медичного закладу. Але то були одиниці. Здебільшого все це проходило за кілька

тижнів: спільна робота та індивідуальний підхід до кожного робили свою справу. Усіх захоплювала робота, можливість перетворити свою фантазію чи моє завдання на річ, яку можна помацати руками та показати батькам та друзям.

По-друге, – і це явно відрізняло дітей із зони військових дій від наших, – їхня зацікавленість на темі війни, особливо хлопчиків. На заняттях на вільну тему спочатку вони ліпили різну зброю: снаряди, танки, солдатів, літаки. Все, звичайно, на найпримітивнішому рівні, але з якими емоціями! Захопившись, вони грали самі із собою у війну, не помічаючи оточуючих. Я поступово, без заборон, прибирав цю тему, наголошуючи на вмінні передавати деталі предметів, які оточують дітей, поступово ускладнюючи завдання на зображенні тварин, рослин, людини, розширюючи уявлення дітей про світ.

Ви, мабуть, звернули увагу, що в мене на заняттях іноді присутні й батьки, які також включаються до роботи. Велику роль у появі тривожності грає інформація, одержувана дітьми з мобільних телефонів, планшетів, телебачення. Все залежить від безконтрольного середовища, яке часто діє на дітей негативно. І роль батьків тут має бути особливою: світ дитинства має бути захищений від безвідповідальності дорослих. Це мій принцип. Виховувати протидію злу треба з урахуванням віку. Методи спроб і помилок – тут не доречні».

Кількість заходів щодо місяців:

програми	квітень	травень	червень	всього за видами
освітні	43	57	63	163
творчі	27	39	42	108
спортивні	10	14	16	40

в) **Психолого-соціальний напрямок** включав: консультації психолога, лікаря-логопеда для подальшої проектної роботи з бенефіціарами та відновлення спілкування дітей і дорослих у обставинах, що змінилися одночасно з організацією психологічних тренінгів для батьків; спортивно-оздоровчі та рекреаційні програми. Особлива увага приділялася бібліо-терапевтичній організації дозвілля.

Дані щодо проведення консультацій та психологічних тренінгів:

	квітень		травень		червень	
Фахівці-медики	кількість консульт.	кількість чол.	кількість консульт.	кількість чол.	кількість консульт.	кількість чол.
психолог	28	73	32	62	37	106
логопед	25	11	9	7	18	12

Разом за три місяці:

- кількість консультацій та психологічних тренінгів – **97**;
- кількість бенефіціарів – **241**.

Історія кожного бенефіціара проекту заслуговує на увагу, оскільки в їхнє життя непередбачено і грубо втрутилася війна. Найбільш типові випадки впливу воєнних дій на громадянське населення, це переміщення з рідних місць у чужі регіони та пов'язані із цим стресові стани, відзначені у бенефіціарів, які звернулися за психологічною допомогою. Слід зазначити, що всі, хто звернувся до психолога та логопеда-дефектолога, не заперечували проти приведення фактів, пов'язаних з їхніми сім'ями, проте просили не вказувати їхні справжні імена.

Приклади Сімони Тешлер, психолога з більш ніж 30-річним стажем:

«**Приклад № 1.** З Одеси, тікаючи від війни, приїхала жіноча половина сім'ї десятирічного хлопчика Л.: мама з його дворічною сестричкою, дві бабусі (з маминого та татового боку), а також тітка з двоюрідним братиком. Батько залишився в Україні як військовозобов'язаний. Знайомство з Л. почалося після того, як до мене звернулася його тітка і попросила подивитися племінника, який дуже змінився в результаті подій і вимушеного від'їзду з рідного міста. Він став дуже збудженим і майже некерованим. Я побачила перед собою дитину на порозі підліткового віку. З розмови з ним я зрозуміла, що він

дуже сумує за батьком і що його почали дратувати повчання матері та бабусь, а також суперечки між ними щодо його поведінки. З спілкування з матір'ю і свекрухою, яка завжди дотримувалася м'якого поводження з дітьми, я побачила протиріччя, що виникли між ними, оскільки мати в нових умовах вирішила бути з сином суворішою і стала на ньому зриватися до криків. Це виводило хлопчика, що метушився між родичами: він рвав на собі одяг (таке не рідкість у перехідному віці). Ще по-дитячому довірливий, він мені відразу ж виклав усе про те, як сумує за батьком, про домашні суперечки, від яких йому хочеться кудись втекти. При цьому в нього тремтіло підборіддя і смикалися руки. Я зрозуміла, що працювати доведеться з усією сім'єю біженців, на психічний стан яких вплинула воєнна ситуація та зміна звичного способу життя.

Моя робота проводилася за кількома напрямками:

- Заняття з хлопчиком щодо підвищення його самооцінки. Необхідно було переконати його, що в будинку він поки що єдиний чоловік і повинен бути терплячим до "слабких жінок". На щастя, він швидко сприймав усе хороше, не ревнував до маленької сестрички, допомагав разом із нею мамі.

- З його матір'ю довелося провести кілька розмов і короткі вправи для зняття стресу (необхідні їй заняття аутотренінгом, що потребує більшого часу, були поки недоступні).

- З бабусею по матері проводилися бесіди та навчання нормалізації дихання. Результати не забарилися дати про себе знати: вона навіть фізично стала краще почуватися, що було відзначено близькими.

- Потім відбулися дві зустрічі з бабусею хлопчика по батькові. Вона теж потребувала чуйної уваги. На неї, що прожила важке життя, більше діяла душевна розмова, розуміння.

У сім'ї відбулися помітні позитивні зміни, що добре вплинуло на стан хлопчика.

Допомогли йому й цікаві заняття фахівців-чоловіків, які певною мірою компенсували відсутність батька, а також те, що, розвантажуючи

сім'ю, частину турбот про проведення часу та годування дітей взяли на себе працівники Денного центру».

«Приклад №2. Неповна родина з Миколаєва (батько, військовозобов'язаний, залишився в Україні), що складається з молодої мами та її п'ятирічної доньки, також представила типову для нинішніх часів ситуацію. Мати попросила перевірити дівчинку, як вплинули на неї бомбардування, в які вони потрапили. Розмова з дівчинкою та малюнковий тест не показали жодних негативних настроїв та спогадів. Мати дивувало, що у малечі не було неприйняття переїзду з дому сюди, до Кишинева, оскільки і тут їй багато подобалося.

При подальшій розмові з'ясувалося, що в стані ступору знаходилася сама мати дівчинки: з нерухомим обличчям, вона насилу відповідала на запитання, боялася щось згадати, відчувала страх від запропонованої допомоги. Після того, як я все ж таки переконала її висловитися про те, що її турбує, і порадила, як звільнитися від цього, вона прислухалася до мене і ніби скинула з себе тінь перенесених страхів. Через кілька днів вона прийшла і на другий сеанс із бажанням звільнитися від пережитого остаточно. Це звільнило її душу для реального існування у новому середовищі та нормального спілкування з дочкою».

«Приклад №3. Цікавим є випадок 9-річного С. з Одеси. Опинившись у незнайомій обстановці, він намагався звернути увагу на себе, конфліктуючи з іншими хлопчиками у Центрі, водночас не реагуючи на зауваження вихователів. Саме вони попросили мене звернути на нього увагу. Він дуже здивувався, коли я йому доручила стежити за тим, щоб ніхто не кривдив молодших, бо він розумний і сильний. І це справді почало змінювати його поведінку. А в одному бліцконкурсі між хлопчиками та дівчатками я призначила його суддею, радилася з ним. Хлопчина явно був щасливим, став доброзичливішим до інших, а учасникам конкурсу навіть додавав бали.

Таким чином, психологічні травми, завдані страхом перед бомбардуваннями, розставання з рідними та всім звичним укладом життя переноситься дітьми з різним ступенем тяжкості, відповідно до їх віку, індивідуальних особливостей та стосунків у сім'ї.

Залежно від конкретної ситуації застосовувалися різні види психологічної допомоги дітям та молодшим підліткам, а також дорослим членам їхніх сімей».

Розповідь Олени Данилової, логопеда-дефектолога з 14-річним загальним стажем роботи за спеціальністю:

«За період з 18.04.2022 р. по 30.06.2022 р. мною було проведено різнопланову логопедичну роботу з дітьми біженців з України (Одеса, Вінниця, Київ, Харків):

- запуск мови у дітей, що не говорять – 5 осіб нормотипних від 2 до 4 років; 3 осіб з розладом аутистичного спектру: два хлопчики 3 та 4 років, один хлопчик 6 років;
- корекція дисграфії – 1 особа (дівчинка, 11 років);
- корекція вимови та мови – 2 особи (хлопчики 5 та 7 років);
- запуск мови при інтелектуальному дефіциті – 1 чол. (хлопчик 8 років);
- разові консультації без подальшої роботи – 9 осіб (вік дітей від 3 до 9 років).

Деякі з дітей відвідували логопеда на батьківщині до вторгнення російських військ в Україну. Перерва занять із ними не могла не зашкодити ефективності процесу. З деякими з них роботу з усунення дефектів мови довелося розпочати з нуля.

Позитивним моментом для дітей стала можливість скористатися консультаціями та проведенням діагностики мовленнєвих порушень, а також корекцією щодо їх усунення в умовах Денного центру „Безпечний простір для матері та дитини” для біженців з України».

У період дії проекту з квітня по червень здійснювався контроль, оцінка та підзвітність за всіма програмами проекту. Було сформовано групу з моніторингу проекту з 3 осіб. До її обов'язків входило: облік та реєстрація учасників проекту; вивчення та контроль здійснення проекту на місці; перевірка заповнення журналів групової та індивідуальної роботи; збір фото- та відеоматеріалів; облік відгуків дітей та батьків;

підготовка оперативних даних для запланованих щотижневих аналітичних зустрічей співробітників проекту та щомісячних звітів.

Для виконання цілей та завдань проекту, що охоплюють широке коло запланованих програм, суттєву роль відіграла **волонтерська допомога**. Постійно, поряд із працівниками проекту, співробітниками Бібліотеки ім. І. Мангер активно діяв волонтерський центр Кишинева, а також волонтери-фахівці з України. Це педагоги, лікарі, вихователі дошкільних закладів, тощо. Вони стали гарною опорою у всіх напрямках діяльності проекту. І для них це стало одним із важливих психологічних моментів у адаптації до нової реальності. Активно допомагала Єврейська Громада Молдови, муніципалітет, Бібліотека ім. Б.П. Хашдеу, Асоціація бібліотекарів Республіки Молдова, UNICEF та ін. Склад волонтерів періодично змінювався залежно від конкретних обставин – зміни кількісного складу бенефіціарів, що було зв'язано з:

- від'їздом колишніх учасників;
- включенням нових осіб;
- появою необхідності нових послуг;
- зменшенням потреби у колишніх послугах тощо.

У роботі проекту бралися до уваги всі відгуки бенефіціарів та відвідувачів за програмами проекту. Було введено Книгу відгуків та пропозицій, куди всі бажаючі могли внести свої зауваження, пропозиції та слова подяки.

Наприкінці кожного тижня у колективі персоналу проекту проводилось обговорення діяльності проекту. Обговорювалися всі сторони здійснення програм з метою їх покращення та коригування, що диктується різними обставинами, домінуючими з яких були умови, пов'язані з військовими діями в Україні. У тому числі зверталася увага на записи у Книзі відгуків та пропозицій, а також на усні зауваження. В основному всі дрібні непорозуміння вирішувалися в робочому порядку. У складніших випадках залучалася допомога психолога.

Слід зазначити, що у роботі Денного центру «Безпечний простір для матері та дитини» для біженців з України, створеного завдяки фонду WJR, від початку допомагали JCI Chisinau, фонд The BEARR Trust. Центр привернув увагу місцевих неурядових організацій, міжнародної

організації IsraAID, Головне Управління Культури та Культурної Спащини Муніципальної Ради Кишинєва і т.д. На початку червня нас відвідали представники благодійної організації HIAS спільно з дирекцією Єврейської громади Молдови. Протягом багатьох років HIAS надає допомогу біженцям із різних країн. Єврейська громада з червня почала допомагати центру. Було сплачено транспортні витрати на екскурсії по Молдові, до зоопарку, завезено сік та печиво, предмети гігієни.

За підсумками трьох місяців діяльності проекту:

- було здійснено аналіз ефективності програм та проведено тестування бенефіціарів, що дозволило вносити відповідне коригування у плани роботи щодо створення відповідних умов для виконання поставлених завдань.

- було досягнуто поставленої проектом мети – організації повсякденного життя дітей з соціально-психологічними комплексами, викликаними воєнними діями в Україні, та сприяння адаптації бенефіціарів до незвичних умов.

- успішно пройшли апробацію різноманітні види освітньої та творчої діяльності у Денному центрі «Безпечний простір для матері та дитини» для біженців з України.

З липня по серпень основний акцент роботи центру робився на дозвільно-розважальній діяльності, творчих та частково освітніх програм. У цей період у центрі проходили експозиції, екскурсії, звітні концерти для батьків, конкурси талантів, щотижневі вікторини, театральні вистави.

Проведена робота викликала інтерес не лише в учасників проекту, а й у громадськості та представників адміністрації міста. Це створило передумови ідеї вдосконалення проекту з розширенням складу його учасників шляхом залучення місцевих дітей із соціально-вразливих груп населення, що сприяло б позитивному міжетнічному спілкуванню.

ПЕРІОД ІЗ ЛИПНЯ ПО ГРУДЕНЬ 2022 РОКУ

Починаючи з липня і до кінця 2022 року робота була спрямована на організацію та активізацію груп на допомогу освітньому процесу для дітей, які не мають можливості відвідувати дитячий садок, а також додаткових освітніх, спортивно-оздоровчих та творчих занять для розвитку дітей дошкільного, молодшого шкільного та підліткового віку.

Загалом наступна стадія діяльності АО СССЕ здебільшого відповідала тому ж графіку роботи, що й у попередні місяці, з тією різницею, що частина діяльності припала на більший період літніх канікул з домінантою спортивно-оздоровчих програм у липні та серпні.

Склад бенефіціарів дещо змінився у зв'язку з від'їздом деяких учасників за межі Молдови та з включенням до програм нових бенефіціарів як з України, так і з місцевих жителів, тобто критерії відбору поширилися на ряди учасників:

- значну частину **(130)** бенефіціарів центру склали біженці з території України, меншу **(36)** – місцеві жителі із соціально вразливих груп населення. Однак кількість бенефіціарів за віковою шкалою скоротилася. Основними бенефіціарами проекту стали діти 5-7 та 8-12 років.

У зв'язку з цим виникли певні складнощі, пов'язані з:

- пошуком волонтерів, викладачів;
- залученням нових учасників;
- брак дидактичних та наочних матеріалів;
- всі бенефіціари – як діти, так і батьки – потребували психологічної підтримки та допомоги.

Для подолання труднощів були здійснені наступні дії:

- були розміщені оголошення про пошук волонтерів для бібліотеки на дошці оголошень у Центрі та у соціальних мережах;
- вдалися по допомогу батьків;
- звернулися за підтримкою до єврейської громади;
- з липня місяця було запрошено другого психолога для своєчасної та якісної допомоги бенефіціарам центру.

Як **приклад успіху** у сфері надання психологічних послуг можна навести характерний для дітей – учасників проекту випадок, наведений новим психологом **Дарією Баринової**:

«Сім'я п'ятирічної Олени складається з 3 осіб: мами, тата та доньки. Вони біженці з України, з Одеси. Батько Сергій в Україні працював далекобійником (вахтовим методом), часто їздив у рейси. Мама Ганна домогосподарка. На даний момент сім'я проживає у Кишиневі. В Україні дівчинка відвідувала дитячий садок, на даний момент немає можливості відвідувати дошкільний заклад. Вона відвідує освітні програми центру.

Батьки звернулися за допомогою з наступних причин:

- проблеми адаптації дитини до нових умов;
- ревності з боку дитини до батька. За словами батька, дочка ревнує його до матері, виявляє агресію по відношенню до матері, б'є її. Особливо тяжко переживає відсутність батька поруч. Хочє спати разом із батьком в одному ліжку;
- відсутність мотивації у навчанні. Відмовляється відвідувати заняття з підготовки до школи, які відбуваються у центрі. У сльозах тікає, коли педагог запрошує до занять: „хочу грати, тільки грати”;
- емоційна нестабільність, підвищена плаксивість.

Одночасно під час первинної бесіди було виявлено такі складнощі у матері:

- високий рівень тривожності;
- панічні атаки;
- вина того, хто вижив;
- проблеми адаптації.

Після первинної консультації з батьками для доньки було визначено первинні мішені для корекції та кількість зустрічей.

Працюючи з дівчинкою, використовувалися проєктивні методики для діагностики стану дитини („Моя сім'я”); методики для діагностики рівня навчальної мотивації.

Після діагностики було розроблено план подальшої роботи з дитиною. Було відібрано дві мішені роботи: ревнощі та мотивація. Працюючи з ревнощами використовували арт-терапевтичні методи роботи, казкотерапію.

При діагностиці навчальної мотивації було виявлено, що завдання для дівчинки складні через знижений для її віку рівень знань, чому вона боялася виявитися гіршою за інших дітей і відмовлялася працювати. Були розроблені рекомендації для батьків та викладача. Також було розроблено нейро-корекційну програму з урахуванням сильних та слабких сторін дитини.

Після розроблених рекомендацій для педагога та батьків, а також проведення нейрокорекційних занять дівчинка стала з радістю ходити на підготовку до школи. Навчання стало викликати інтерес. Після занять за допомогою арт-терапії батьки зауважили, що рівень агресії знизився. Дівчинка почала більше проводити часу з мамою та легше прощатися з татом. Через півтора місяці в результаті виконаної роботи рівень тривожності у дитини знизився, припинилися істерики, дівчинка стала більш усміхненою та веселою. Легко йде контакт. За словами батьків, донька стала спокійнішою. За словами мами, «з нею тепер можна розмовляти, вона почала мене обіймати, як раніше, а не відштовхувати та бити. Почала частіше посміхатися і хоче спілкуватися з іншими дітьми».

Наприкінці жовтня було зроблено опитування батьків, з якими систематично проводяться індивідуальні та групові зустрічі щодо покращення роботи Центру.

У цей період діяльності Денного центру дещо змінилися організаційні критерії роботи з надання допомоги біженцям з України, а також місцевим учасникам проєкту, які перебувають у складному соціальному статусі.

Визначальним критерієм став вік бенефіціарів:

- **діти дошкільного віку 5 -7 років**, які з особливих причин не мали змогу відвідувати дошкільні освітні заклади, внаслідок чого ця категорія дітей перебувала у вразливій соціальній ситуації;

- **молодші школярі та діти передпідліткового віку: 7/8 – 11/12 років**. Ця група охоплювала дітей, які відвідують освітні заклади та потребують додаткової допомоги та підтримки.

Слід зазначити, що наголос тепер робився **на постійне відвідування** дітьми запланованих занять із природних та гуманітарних предметів (математики, письма, читання). Інші предмети – малювання, ліплення та музика ретельно мотивувалися як необхідні, з наведенням прикладів впливу на позитивний розвиток, тобто враховувалася динаміка – як було, і як стало.

Загальна кількість учасників ділилася на 2 категорії: **а) постійні бенефіціари** та **б) ті, що приходять для проведення дозвілля** в залежності від ситуації та бажання дітей та батьків (їх могло бути скільки завгодно, і в цих заходах могли додатково, за бажанням, брати також участь діти з першої групи).

До кінця 2022 року були сформовані та діяли такі освітні та творчі групи з предметних напрямків:

- підготовка до школи (українська мова, математика, письмо для групи біженців);
- шахова школа;
- ЛФК;
- малювання;
- музичний розвиток;
- англійська мова;
- кераміка;
- година розповіді.

Більш системною та успішною стала робота з надання психологічних послуг. На цьому позначилися об'єднані зусилля педагогів та психологів проекту щодо усунення тривожності та прищеплення необхідних соціальних навичок. Для цього з дітьми, що вимагають особливої уваги, проводилися регулярні заняття з дитячим

психологом та консультування батьків щодо способів підтримки та коригування поведінки дітей.

Зустрічі проходили двічі на тиждень протягом місяця. Для вирішення складнощів використовувалися такі методи, як: арт-терапія, пісочна терапія, казкотерапія, тренінг соціальних навичок.

Тренінг соціальних навичок застосовувався для формування комплексних соціальних дій, таких як: ініціювання та підтримка розмови, прохання та пропозиція допомоги, відмова та реакція на відмову, вирішення конфліктів та інше.

Для батьків були розроблені рекомендації щодо підтримки ініціативи соціальних контактів за межами центру, а також рекомендації для зниження рівня тривожності, такі як: відтворення різних ситуацій вдома з іграшками, сенсорна коробка з іграшками для зняття тривоги, гігієна сну та ін.

У постійних групах суттєво збільшилася кількість дітей, для чого було запрошено ще одного фахівця, який має досвід у психопедагогіці, який спирався на критерії роботи з дітьми у громадських організаціях і, насамперед, на соціалізацію дітей у постстресовій ситуації та підготовку їх до навчального процесу . Було проаналізовано динаміку впливу діяльності проекту на стан понад 50 дітей та продемонстровано результати роботи протягом 2-х місяців.

Крім того, кожен педагог здійснював аналіз власних результатів з предметів, демонструючи динаміку педагогічного процесу на конкретних прикладах.

Внаслідок проведеної роботи у дітей, які потребують особливої уваги, та інших бенефіціарів значно знизився рівень тривожності, внаслідок чого вони стали більш ініціативними у спілкуванні з однолітками, навчилися правилам вести розмову та підтримати її. За допомогою програми „Година казки” було опрацьовано різні варіанти розвитку подій, що допомогло знизити рівень тривоги та зміцнити самооцінку.

Тренінг соціальних навичок допоміг формуванню базових соціальних навичок, таких як уміння правильно вітати іншу людину, уявити себе, уявляти один одному людей.

Для перевірки ефективності роботи було складено невеликий тест.

ОПИТУВАЧ

для батьків дітей бенефіціарів проекту

1. Ім'я дитини, вік.
2. ПІБ матері/батька дитини.
3. Короткі відомості про сім'ю: повна/ неповна; місце проживання: постійне/ тимчасове; матеріальне становище: низьке/ середнє/ високе; житлові умови: своя житлова площа/ оренда квартири (необхідне підкреслити).
4. Що залучило Вас до участі Вашої дитини до занять математики, англійської мови, малювання, шахів, ліплення, танців (необхідне підкреслити) у проекті? Це: підготовка дитини до школи, прищеплення бажання вчитися, розвиток мови, виховання посидючості, уваги, дисципліни, правил спілкування, розвиток творчих здібностей (необхідне підкреслити).
5. Вибір дитини відіграв свою роль?
6. Перші враження від початкових занять:
 - інтерес дитини до відвідування занять;
 - засвоєння нового;
 - бажання відвідувати заняття;
 - спілкування з іншими дітьми.
7. Чи справдилися Ваші очікування повністю/частково? У чому саме? Чи наблизилась Ваша дитина до того, чого Ви від неї очікували? У чому перевага такої підготовки дітей у порівнянні з іншими видами підготовки, а саме: у сім'ї, за допомогою репетитора, у приватних підготовчих закладах? Чи вважаєте Ви, що такий підхід сприяє інтелектуальному, фізичному, психічному розвитку дитини, засвоєнню правил поведінки, спілкування, вміння працювати самостійно та в групі, розвитку творчих здібностей (необхідне підкреслити).
9. Чи відіграє роль матеріально-фінансова складова?
10. Як Ви оцінюєте успіхи Вашої дитини та проекту взагалі?
11. Чи хотіли б Ви надалі участі Вашої дитини в таких проектах?

Всі батьки зазначили, що у них стало більше вільного часу, оскільки тепер діти не потребують їхньої постійної допомоги та підтримки. Заведена раніше **Книга відгуків та пропозицій** щодо проекту «Безпечний простір для матері та дитини» з липня до кінця року поповнилася 54 подяками, і не було зафіксовано жодної скарги.

ДРУГИЙ ЕТАП. МОДИФІКАЦІЇ ПЛАТФОРМИ ПІДТРИМКИ БІЖЕНЦІВ (СІЧЕНЬ 2023 – ГРУДЕНЬ 2023)

ПЕРІОД ІЗ СІЧНЯ ПО ЧЕРВЕНЬ 2023 РОКУ

Починаючи з першого кварталу 2023 року (січень – лютий – березень) діяльність Проекту «Безпечний простір для матері та дитини» під назвою **«Будинок, що дарує тепло»**, здійснювався відповідно до його спільних цілей та завдань на основі аналітичного підходу до попередніх результатів. Враховуючи соціально-економічні зміни, що відбуваються на тлі воєнного конфлікту, що триває в Україні, робота виконавців проекту з бенефіціарами велася з використанням отриманого досвіду та нових завдань, спрямованих на гармонійний розвиток дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з дотриманням вікових нормативів та особистісних особливостей у ускладнених соціально- економічних умовах. Як і раніше, у проєкті брали участь діти із місцевих малозабезпечених сімей.

Загальний акцент робився на набуття дітьми стійкої адаптації до умов, що склалися, з позитивним прагненням до навчання та колективної діяльності. Педагоги та вихователі у своїх програмах прагнули розвитку у дітей інтересу, підтримуючи змоги змагання у кожного в отриманні необхідних життєвих умінь, знань і навичок з прищепленням комунікативних поведінкових правил.

Діяльність здійснювалася відповідно до її головних напрямів:

- пізнавально-освітнім;
- соціально-психологічним;
- культурно-креативним.

Підготовка до школи, навчання в початкових класах, що включає групові заняття, поповнилася заняттями у Недільній школі з дітьми з особливими потребами. Викладання у всіх групах велось за спеціальними методиками, що включають інтерактивну діяльність, міжпредметні зв'язки, сучасні цифрові технології. До роботи було залучено спеціалістів у галузі дошкільної та шкільної освіти з числа біженців з України.

Велике допоміжне значення у здійсненні поставлених цілей та завдань як в інтелектуальному, так і фізичному розвитку дітей, у розвитку дрібної моторики грали культурно-креативні заняття у різних групах – гончарній, танцювальній, малюванні, музики, гри у шахи, театральній, читанні вголос. Посилилася спільна діяльність викладачів та психологів у вирішенні соціально-психологічних завдань.

Психологом, у свою чергу, визначалася мотиваційна готовність дітей двох цільових груп для підготовки до школи та навчання у навчальному закладі з використанням сучасних методик, а також велися спостереження за динамікою настрою та поведінки дітей з особливими потребами, визначалися проблеми та шляхи їх вирішення. Проводилося індивідуальне психологічне тестування дітей та їх батьків/родичів; індивідуальні консультації для дітей та дорослих; групові консультації психолога, тренінги для дітей з особливими потребами (аутизм, слабозорі).

ГРАФІК РОБОТИ ЦЕНТРУ «Будинок, що дарує тепло» (1 кв. 2023)

Понеділок	Вівторок	Середа	Четвер	П'ятниця	Неділя
Театральна студія «Арлекіно»	Заняття у групі «Особливі діти»	Театральна студія «Арлекіно»	Заняття у групі «Особливі діти»	Театральна студія «Арлекіно»	Недільна школа
Консультації психолога	Консультації психолога	Консультації психолога	Консультації психолога	Огляд дитячої літератури	Консультації психолога
Огляд дитячої літератури	Огляд дитячої літератури	Огляд дитячої літератури	Огляд дитячої літератури	Підготовка до школи українською мовою	Година музики
Підготовка до школи українською мовою	Ліплення з глини	Підготовка до школи українською мовою	Година музики	Зустріч у творчих майстернях	Німецька мова

Німецька мова	Німецька мова	Німецька мова	Німецька мова	Вироби	Англійська мова (7-11 років)
Ізо-Студія	Англійська мова (5-7 років)	Кінозал (пізнавальні відеофільми)	Англійська мова (5-7 років)		Ліплення з глини
	Час оповідання		Вироби		Шахова школа
	ЛФК		Час оповідання		Ізо-Студія
	Заняття у групі «Особливі діти»		ЛФК		ЛФК
			Заняття у групі «Особливі діти»		

Слід зазначити, що на прохання батьків стали вестися індивідуальні заняття з **румунської мови** з метою кращої адаптації бенефіціарів проекту в ситуації, що склалася.

ПЕРІОД ІЗ ЛИПНЯ ПО ГРУДЕНЬ 2023 РОКУ

З липня 2023 року АО СССЕ оновила концепцію діяльності у наданні дітям допомоги в умовах надзвичайної соціально-політичної ситуації.

Друга частина діяльності – **«Пізнавально-освітній Центр для дітей із сімей біженців із включенням місцевих дітей з проектом „Хочу стати першим”»** – здійснювалася, як і раніше, **за трьома напрямками, проте акцент був поставлений на пізнавально-освітніх та психолого-соціальних програмах**. Деякі зміни у статусі осіб, які залишили Україну внаслідок воєнних дій, з травня 2023 року поставили перед проектом завдання більш оперативної та цілеспрямованої підготовки дітей-бенефіціарів із постійних груп до школи та засвоєння програм початкових класів загальноосвітніх установ. Більший наголос робився на гуманітарні предмети (вивчення української, румунської та англійської мов), а також математику. Психологічні аспекти адаптації дітей до умов їх проживання в Молдові враховувалися у роботі педагогів з предметів з використанням методів колективної діяльності дітей у групах із встановленням на застосування отриманих знань, умінь та навичок у рідній країні, а також в умовах держави перебування. Створення групи дітей із особливостями розвитку під керівництвом професійного психолога продемонструвало ефективність цієї інновації у роботі проекту.

Особливо відчувалася допоміжна роль **креативних програм** у соціалізації бенефіціарів усіх груп.

Набутий досвід показав необхідність міжетнічних контактів у психоемоційній соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного та передпідліткового віку. Загальне охоплення дітей – 292, з яких з України – 253, місцевих – 59.

Таким чином, суть оновлення діяльності програм для дітей «Хочу стати першим» полягала у спрямованості на інтегрування дітей з України, а також місцевих дошкільнят та молодших школярів муніципії Кишинів у актуальні умови Республіки Молдова для подальшої адаптації

та соціалізації на найближчий період у зв'язку з попередніми та новими економічними та соціально-політичними обставинами.

На стан дітей продовжували несприятливо впливати:

а) наслідки пандемії Ковід-19 та воєнні дії в Україні;

б) освіта онлайн у період пандемії;

в) пріоритети гаджетів над книгою, так званий конфлікт – **екран-книга**.

Крім того, змінилися умови знаходження біженців у Республіці Молдова: з 15 травня 2023 року громадяни України, які не отримали правового статусу – тимчасового захисту, посвідки на проживання чи статусу біженця, перебувають у Молдові у статусі туриста. У зв'язку з цим змінився і основний напрямок проекту, оскільки тимчасовий захист для переміщених осіб з України вводився в Республіці Молдова строком на один рік.

Водночас, новий статус гарантував базові права на неповернення в країну походження біженців з України з чітким встановленням права на житло, соціальні, медичні та освітні послуги, а також забезпеченням захисту від зловживань, експлуатації та дискримінації.

Свідоцтво Арини Осипової, м. Одеса, 18.09.2023:

«Я бабуся двох дітей: 6-річної онуки Арини (їй дали моє ім'я) та півторарічного Дані. Він народився за п'ять днів, як ми приїхали до Кишинева. А опинилися ми тут 24 лютого 2022 року, одразу ж, як почалася війна. Я сказала батькам дітей, що не чекатиму бомбардувань і треба рятувати онуків. З дня відкриття вашого Центру до червня ми відвідували його регулярно. І поїхали додому, Одеси, т.к. нам здалося, що там начебто все стало спокійніше. Але то була ілюзія. Ми повернулися до Молдови, Кишинева з початком інтенсивних обстрілів і бомбардувань Одеси. Звичайно, ми повернулися сюди, до Центру, для продовження занять за вашими програмами. Те, як ви ставитеся до приїжджих, та підтримка, яку ви надаєте сім'ям біженців, не може не залучати людей, які перебувають у вимушеному вигнанні з рідної країни.

Коли ми приїхали сюди вперше, стресова ситуація була викликана розлукою з близькими, а тут було безпечніше. Вдруге все було набагато

тривожнішим: у Аріни через страх від нальотів бомбардувальників почалися судоми епілептичного характеру. Медики з епілептичного центру в Одесі рекомендували нам залишити місто та повернутися до Кишинєва.

Дівчинка повернулася у вже знайому обстановку, але наслідки перенесених в Одесі страхів позначилися на її психоемоційному стані. Дякуємо діяльності всіх, хто бере активну участь у здійсненні програм. Аріна відвідує українську програму, яка здійснюється відповідно до освіти в Україні. Крім того, вона відвідує заняття з румунської мови, щоб легше адаптуватися до нових умов.

Найсприятливіший вплив зробили на неї творчі програми, що включають арт-терапію, ліплення, малювання, танці. Я вже не говорю про індивідуальний підхід до неї з боку психолога, педагогів, волонтерів, працівників бібліотеки, всіх учасників програм Центру з сприяння дітям із сімей біженців. Я сама за професією психолог і не можу не звернути увагу на особливу атмосферу, психологічний клімат Центру. Тут отримуєш відчуття вільного простору: немає авторитарності, нав'язливості, надмірної опіки, і водночас є впевненість у безпеці. Колись (і наші діти теж про те пам'ятають) у міських дворах були справжні „дворові спільноти” дітей під наглядом дорослих (особливо бабусь). Так от тутешня атмосфера нагадує ауру дитинства, що там панувала. У вашому центрі у моєї Аріни, як і в інших дітей, з'явилися нові уподобання (друзі, викладачі), що так важливо для кожної дитини.

І, безумовно, неоціненно для нас, – батьків та родичів бенефіціарів ваших програм, – то це те, що ми не випали з освітнього процесу: підготовка до школи займає важливе місце у діяльності Центру».

«Хочу стати першим» - так називалася нова програма Пізнавально-освітнього Центру для дітей, метою якої стала **інтеграція дітей українських біженців та їхніх батьків до молдавського суспільства через інформаційну, психологічну, культурну, мовну, освітню адаптацію за допомогою спільних пізнавальних та творчих програм із включенням місцевих дітей муніципія Кишинєв.**

Удосконалення програм проводилося з урахуванням:

а) емоційного благополуччя; б) психологічного розвитку; в) активної соціалізації із здобуттям необхідних навичок у актуальному життєвому просторі.

Основна проблема, яку долали та подолали у цей період – це сприйняття проекту як дошкільного навчального закладу – дитячого садка. Дитячий центр, як правило, сприймався батьками як місце, куди вони можуть «здати» своїх дітей, коли їм необхідно побути без них, а не як Центр розвитку, творчості та соціалізації.

У ході реалізації попередніх проектів, підтриманих WJR – «World Jewish Relief», було виявлено необхідність чіткого розмежування обов'язків та відповідальності між бенефіціарами проекту та Центром, а саме:

- до обов'язків батьків бенефіціарів входить турбота про здоров'я, харчування, одяг, умови проживання та забезпечення доступу до послуг центру;

- Центр, зі свого боку, зобов'язується надавати різноманітні когнітивні, креативні та соціально-психологічні програми, підтримувати необхідну методологічну та матеріально-технічну базу виховно-освітнього процесу, надавати різноманітні інформаційні та консультативні послуги, що сприяють виконанню цілей та завдань проекту АО СССЕ «Пізнавально-освітній центр для дітей „Хочу стати першим”» за участю бенефіціарів з України та муніципії Кишинів для активізації інтеграційних процесів у молдавському суспільстві на сучасному етапі.

Для поінформування про цілі та завдання подальшої роботи було здійснено наступне:

- опубліковано оголошення в батьківському чаті про основні правила діяльності програм проекту на території бібліотеки, а саме про роль батьків, де вказувалося, що діти до 6-ти років зобов'язані перебувати на території центру під наглядом одного з батьків у зв'язку з тим, що у проекті не передбачено «вихователів»;

- не менш важливою проблемою став підбір кваліфікованих педагогів, які мали б професійні вміння адаптувати освітню програму для дошкільнят;

- були проведені зустрічі з батьками, оскільки заявила про себе проблема психологічного характеру у дітей-бенефіціарів, що мають особливості у функціонуванні психіки. У разі психолог направляв підопічного до лікаря-психіатра для уточнення наявності психічної проблеми та рекомендацій для батьків. Було створено **окрему групу бенефіціарів**, які потребують особливого підходу.

Ще на початковій стадії в колишніх програмах було створено **первинну мережу однодумців з обміну досвідом**: місцеві та зарубіжні єврейські організації та, насамперед, Єврейська громада Молдови, Прімерія Кишинєва, Центральна міська бібліотека, Асоціація бібліотекарів Республіки Молдова та волонтери молодіжних та інших організацій. З другої половини 2023 року було враховано попередній досвід щодо:

- ретельного відбору бенефіціарів за критеріями відповідності цілям та завданням проекту;
- чітких вимог до дорослих членів сімей бенефіціарів щодо турботи про здоров'я, харчування, одяг, умови проживання та забезпечення доступу дітей до послуг центру;
- зміцнення методологічної бази соціально-психологічних послуг.

Все це зосередило увагу виконавців та волонтерів проекту на поглибленні та розширенні своїх професійних якостей та вдосконаленні програм у сфері комунікативних можливостей для соціалізації дітей у незвичних умовах міграції в інший географічний та етнічний простір та знаходження позитивної спільності у новому середовищі.

У другому півріччі зросла інтенсивність здійснення програм роботи з дітьми.

У графіку діяльності за друге півріччя 2023 року по місяцях вказано всі види робіт та їх кількість, що проводяться у Центрі:

Липень.

Пізнавально-креативні студії - 20 (екологічна, ІЗО, кераміка, театральна, танцювальна); **здоровий спосіб життя (ЗОЖ)** – 4; **загальні свята** – 8 (Свято сонячних зайчиків, День іграшки Йо-Йо, Міжнародний день друзів і т.д.) .); **екскурсії** – 4, **психологічні тренінги** – 12.

Серпень.

Підготовка до школи дошкільної, молодшої шкільної, передпідліткової груп:

- **тренінги з предметів** з педагогами (англійська, румунська, українська мови) – 12;
- **ЗОЖ** – 4;
- **соціально-психологічні тренінги** – 12;
- **креатив** (ІЗО, кераміка, театральна, танцювальна. шахи, екологічна студії) – 20;
- **кінозал** – 4.

Вересень.

Когнітивно-пізнавальні заняття для дошкільнят – 21;

Когнітивно-пізнавальні заняття для молодших школярів та передпідліткової групи (англійська, румунська, українська мови) – 16;

Креативні студії: ІЗО, кераміка, театральна, танцювальна, шахи, екологічна студія – 16;

Соціально-психологічні групові та індивідуальні **тренінги** з бенефіціарами проекту – 12;

Робота з дітьми з обмеженими можливостями:

- з предметів – 6;
- консультації психолога – 8.

Жовтень.

Когнітивно-пізнавальні заняття для дошкільнят – 16;

Когнітивно-пізнавальні заняття для молодших школярів та передпідліткової групи – англійська, румунська, українська мови – 16;

Креативні студії: ІЗО, кераміка, театральна, танцювальна. шахи, екологічна студії – 16;

Соціально-психологічні групові та індивідуальні **тренінги** з бенефіціарами проекту – 12;

Робота з дітьми з обмеженими можливостями:

- з предметів – 6;
- консультації психолога – 8.

Листопад.

Когнітивно-пізнавальні заняття для дошкільнят – 16;

Когнітивно-пізнавальні заняття для молодших школярів та передпідліткової групи – англійська, румунська, українська мови – 16;

Креативні студії: ІЗО, кераміка, театральна, танцювальна, шахи, екологічна студія – 6;

Соціально-психологічні групові та індивідуальні **тренінги** з бенефіціарами проекту – 12;

Робота з дітьми з обмеженими можливостями:

- з предметів – 6;
- консультації психолога – 8.

Грудень.

Когнітивно-пізнавальні заняття для дошкільнят – 16;

Когнітивно-пізнавальні заняття для молодших школярів та передпідліткової групи – англійська, румунська, українська мови – 16;

Креативні студії: ІЗО, кераміка, театральна, танцювальна, шахи, екологічна студія – 16;

Соціально-психологічні групові та індивідуальні **тренінги** з бенефіціарами проекту – 12;

Робота з дітьми з обмеженими можливостями:

- з предметів – 6;
- консультації психолога – 8.

Підготовка та проведення зимових свят.

Як видно з опису, у діяльності проекту відбувалися певні зміни з урахуванням результатів, отриманих за попередні місяці (липень, серпень, вересень): робота відповідно до певних модифікацій велася у постійних групах для **двох** вікових груп: **5-7; 8-10 років**, що складаються з бенефіціарів з України та Молдови, що сприяло міжнаціональному спілкуванню та інтеграційному адаптивному процесу.

Дещо змістилися акценти щодо основних напрямів роботи з користувачами програмних послуг, що було пов'язано як з активізацією навчального періоду, так і зі змінами складу бенефіціарів у робочих групах:

- **Когнітивно-освітній** напрямок у підготовчій дошкільній групі та групі дітей молодшого шкільного віку у цей період характеризується акцентованою підготовкою до вивчення української, румунської та англійської мов, а також математики з практикованих сучасних методик з урахуванням міжпредметних зв'язків та цифрових технологій за системами освіти, прийнятими як в РМ, так і в Україні (академічні предмети, різні конструкторсько-технічні та ІТ-напрями). Групу молодших школярів відвідувала частина дітей, які раніше брали участь у проекті та включених в подальші програми для закріплення вже отриманих навичок освоєння навчальних програм. Заняття з гуманітарних предметів та математики велися згідно зі складеним кожним педагогом розкладом.

Особливо слід зазначити появу на вимогу батьків **постійної групи з вивчення румунської мови**. У зв'язку із соціально-економічними та політичними умовами проживання біженців у Молдові Міністерством праці було констатовано, що незнання румунського перешкоджає працевлаштуванню українських біженців у Молдові.

Нагадаємо, що «з 1 березня поточного року [2023] біженці з-за збройного конфлікту в Україні можуть отримати тимчасовий захист у Республіці Молдова на строк до одного року. Особи, які отримують тимчасовий захист, мають доступ до заходів і послуг соціальної допомоги, фінансованих міжнародними організаціями, а також мають ряд прав, включаючи доступ до навчання та освіти, можливість працевлаштування без необхідності отримання тимчасового дозволу на проживання з метою роботи, доступ до первинної та екстреної медичної допомоги та інше» (<https://social.gov.md/ru/коммуникация/пресс-релизы/с-1-марта-беженцы-из-украины-могут-воспо/>; див. також: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141164&lang=ru). У проекті і раніше було заплановано освоєння румунської мови на індивідуальній основі, тобто. за бажанням бенефіціарів. Тепер же було організовано **постійну** групу дітей із цього предмета.

- **Психолого-соціальна діяльність** суттєво змінилася. Слід зазначити, що **соціально-психологічний напрямок** у постійних групах, на відміну від попередніх програм, ґрунтується на діяльності викладачів основних предметів, що мають і психологічну підготовку, з включенням

діяльності психолога (за потребою) та батьків. Педагоги визначають мотиваційну готовність дітей цільових груп для підготовки до школи та навчання у навчальному закладі, а також ведуть спостереження за динамікою стану та поведінки дітей, визначають проблеми та шляхи їх вирішення, що фіксуються в журналі роботи з дітьми.

Заслуговує на увагу приклад співпраці педагогів, психолога та батьків у постійних групах.

Коментар Діани Іванової, психолога:

«Хлопчик В., 6 років. Уродженець України, у м. Кишиневі проживає з вересня 2023 року. Психо-соціальний розвиток відбувається у межах сім'ї. На даний момент виховується мамою. До мене звернулися педагоги з постійних груп, які відзначили у дитини гіперактивну поведінку на заняттях, прагнення відвернути інших учасників групи від виконання завдання. Одночасно ними було помічено феномен страху невдач, відмову від виконання складних, на думку дошкільника, завдань. У взаєминах з однолітками спостерігалось прагнення домінування, знецінення інтересів інших, і навіть сприйняття себе як «жертви» у разі, коли не вдається реалізувати задуманої їм проти однолітків каверзи.

Спостерігаючи за нервозною поведінкою дошкільника, яка виявлялася, зокрема, під час проведення занять, можна було припустити, що дитина чинить опір навчальній та творчій діяльності. Спостереження було комбіноване мною з особистою розмовою з дитиною. І виявилось, що хлопчик вважає себе „невдахою“, і що в нього „ніколи нічого не вийде“. Стало ясно, що від страху невдач відбувалася відмова від участі у виконанні завдань, запропонованих педагогами, при збереженні мотивації до ігрових форм роботи.

Я намітила такі орієнтири:

- дослідити причини, що вплинули на таку когнітивну установку дитини;
- провести психологічну консультацію з батьками з питань виховання дитини;
- включити в програму „Розвиток особистості”;
- застосувати релаксаційні техніки та ін.

Через деякий час дитина стала прагнути самостійного виконання завдань незалежно від їх складності. Фрази „у мене нічого не вийде” змінилися фразами „зате я намагався”. Дитину почали залучати книги, і він виявив бажання покращити навички читання (особливо захопила тема морських мешканців). Завдяки старанню педагогів цей бенефіціар став ініціативнішим на уроках, піднімав руку – просив „можна щось додати” і ділився думками, що на наш погляд є значним проривом уперед.

Батьки відразу відзначили користь запропонованих мною методик роботи з дитиною у психологічній програмі „Розвиток особистості”:

- *А сьогодні розвиток особистості буде? Бо ми так поспішали, боялися пропустити.*
- *Ви знаєте, наша дитина почала більше замислюватися про стосунки між людьми. Весь час нас запитує на теми, про які раніше і розмов не було: „Мамо, а чи ти замислювалася, що таке кохання?”.*
- *Ой, наша дитина весь вечір згадувала той мультик, який ви обговорювали з розвитку особистості і просила включити, але ми не знали, що шукати.*

Можу відзначити, що і в інших дітей, які раніше виявляли негативне ставлення до однолітків, батьки стали відзначати сприятливі зміни:

- *Ви знаєте, ми були на дитячому майданчику у парку і синок сам підійшов до дітей та попросив взяти його у гру. Я була така рада: на нього це несхоже.*
- *Моя дочка мені з ранку сказала, що ми терміново маємо поїхати до Центру, туди, мабуть, уже прийшла її подруга.*

Діти навчилися ділитися один з одним і співпереживати:

– *Мене мій молодший брат постійно б'є іграшками*, – поділився своїми переживаннями один хлопчик.

– *Я буду тебе захищати!* – одразу сказав другий хлопчик.

– *Я кинула зуб на дах, а зубна фея до мене так і не прилетіла*, – заплакала одна дівчинка.

– *Напевно, наступного разу вона обов'язково прилетить*, – сказала друга.

– *Та ти не плач, у мене одного разу теж так було*, – сказав хлопчик, що сидів поруч.

Батьки відзначають значущість Центру „Будинок, що дарує тепло” для них та їхніх дітей, друзів: «Якби не ви, ваша любов та підтримка, ми не знаємо, як було б зараз!».

На відміну від попередньої спрямованості діяльності проекту, **особливу увагу було приділено групі дітей з особливостями розвитку**, формування якої завершилося наприкінці вересня, та віковий склад якої охоплює 18 дітей віком від 3 до 10 років. У діяльності професійного психолога є деякі відмінності від роботи із звичайними дітьми. Насамперед – це корекційна спрямованість, де головним пріоритетом є використання певних методик, вкладених у виправлення психологічних і поведінкових порушень з допомогою спеціальних прийомів психологічного впливу. У зв'язку з різновіковим складом було здійснено коригування всередині групи. Вона, своєю чергою, у міру освоєння цілей і завдань була поділена на 3 підгрупи залежно від віку та психо-когнітивних показань дітей.

Особливу важливість у цій сфері діяльності проекту має **залучення батьків бенефіціарів проекту** до участі у здійсненні програм, а також організації харчування за їх сприяння в рамках проекту.

Креативний напрямок набув допоміжного характеру. Однак він відігравав і відіграє особливу роль у соціалізації бенефіціарів усіх груп і підтримується на вимогу батьків, які відзначають його сприятливий вплив на когнітивний та психологічний розвиток дітей. Це включало заняття ЛФК, ІЗО, кераміки, театральні та музичні уроки та шахи.

Тестування щодо засвоєння програм з предметів проводилося з внутрішнього усного тестування кожним викладачем на початку IV кварталу (у жовтні) та на його завершення (у грудні) 2023 року.

I. Група підготовки до школи (українською мовою). Навчання групи підготовки до школи є важливим етапом у розвитку дітей, оскільки воно спрямоване на підготовку дошкільнят до майбутнього навчального процесу. Ось кілька особливих моментів, які важливі при роботі з групою підготовки до школи (вік 5-7 років) та включені до тестування на початковому етапі та наприкінці кварталу:

- а) Визначення концентрації уваги;
- б) Розвиток мови та мовних навичок: словниковий запас, здатність формулювання власної думки;
- в) Стан моторики: вміння відтворити свої думки на аркуші паперу;
- е) Розвиток когнітивних навичок;
- ж) Прояв соціальних навичок;
- з) Фізичний розвиток та навички.

До досягнутих успіхів цієї групи дітей з України слід віднести розвиток соціальних навичок (налагодження взаємодій одна з одною); фізичних навичок (розвиток моторики, координації рухів, загальної фізичної активності); підвищення показників когнітивних здібностей (розвиток мовлення та мовних навичок, ознайомлення з основами читання та письма, математичних знань). У програму навчання були включені завдання, що сприяють розвитку логічного мислення, уваги та пам'яті.

За час участі у проекті діти навчилися читати, писати, помітно виявляються математично-логічні навички, чому сприяли методи навчання, що застосовуються, з індивідуальним підходом до кожної дитини. Здійснювався комбінований тип уроків підготовки до школи, тобто. застосовувалося використання як традиційних, так і інноваційних методик: інтерактивні заняття у вигляді ігор, організація уроків з елементами групової роботи, використання сучасних технологій (програмне забезпечення навчання), включення творчих завдань, проектна робота (застосування знань на практиці, заохочення створення власних предметів тощо).

Коментар Крістіни Пастушенко,
викладача української групи, волонтера з
Одеси, 25.11.2023.

«У мене постійна група, а точніше, група із постійною кількістю дітей. Так буде правильно. Дітей було багато, але одні вибували із групи, тому що сімейні ситуації у біженців змінюються непередбачувано; нові – прибували. Вибували з різних причин, наприклад, семеро дітей повернулися до України, двоє дітей із сім'єю поїхали до інших країн; четверо пішли до першого класу в українську школу в Кишиневі, однак у групі кількість дітей була у межах 22-25 осіб.

Раніше це були дошкільнята від п'яти до семи років. Новенькі були й трохи старші. Знову прибулі з України, звичайно, були у стресі, нервові, причому по-різному: одні – замкнуті, плаксиві, інші – схвильовані, гіперактивні, аж до агресивності. Ось такий гурт. Аріна (6 років), наприклад, постійно плакала і боялася залишитись самою. Віка (5,5 років) теж пускалася у сльози від найменшої причини. Я зрозуміла, що для дітей потрібні вироблені разом із ними правила: не лаятись і не битися. Теми війни я волію не торкатися, а більше займатися тим, що стане в нагоді їм у житті вдома, на батьківщині: знати рідну мову, освоїти ази математики, прищепити вміння та навички спілкування, і ще багато іншого.

Основні предмети: читання, письмо, математика. Програма у нас на основі української. Заняття тричі на тиждень: понеділок, середа, п'ятниця. Тривалість – три години. Починали ми з „нуля”.

Наведу приклад п'ятирічної дівчинки Лери, українки. Дитина товариська, не завжди правильно формує свої думки. Дитина не має початкових навичок з письма, читання, математики. Зовсім не орієнтується в зошиті. Не розуміє поставлених завдань. Не знайома з літерами, цифрами та поняттями *рядок, клітинка*.

Моя мета – навчити дитину орієнтації на аркуші, поняттям *рядок і клітинка, право і ліво*, візуально розрізняти літери. Підвищити

посидючість, увагу, розвинути логіку та пам'ять. Правильно будувати пропозиції, складно висловлювати свої думки. Було проведено серію уроків підготовки до школи із застосуванням інтерактивних методів навчання, ігрових ситуацій, індивідуального підходу.

За час проведення занять із підготовки до школи дівчинка навчилася розрізняти, де *право* і *ліво*, познайомилася з поняттям *зошит*, навчилася орієнтуватися на *аркуші*, бачити *межу ряду* та *клітини*, розуміти, де *робочий ряд*. Ознайомилася з літерами, знає, що таке алфавіт, навчилася на слух розрізняти голосні та приголосні звуки, ділити слова на склади за допомогою вчителя. Навчилася писати прямі лінії та лінії під нахилом. Читає букви: а, о, у, е, л, м і склади з ними, будує речення, складно відповідає на запитання. Навчилася рахувати у порядку зростання до 10, виконувати легкі графічні та логічні завдання за допомогою вчителя. Розуміє, що такий час для відпочинку та для роботи. У процесі гри навчилася чути інших дітей, грати у рольові ігри.

Крім того, методологію підготовки до школи я намагаюся урізноманітнити, враховуючи не лише вікові особливості дітей, а й ситуацію, в якій опинилися їхні сім'ї. Так як їхню увагу не завжди легко утримати в залежності від теми заняття, наприклад, освоєння літер, тоді я підключаю співи – тематичні пісеньки про літери, короткі вірші, танці, відео. Дуже ефективні ігрові ситуації. Діти їх просто люблять.

Цікавим був для мене випадок із п'ятирічною Кароліною з Одеси, яка відмовлялася займатися письмом. „Я хочу тільки грати – і все!“ – кричала вона. Я знала, що їй подобається малювати. І тоді ми почали з нею (і з іншими також) обводити літери. З'явилися успіхи після місяця занять. Динаміка успіху дітей представлена у фотоінформаційному розділі.

Зараз у шкільних програмах не особливо звертають увагу на каліграфію, і марно. Не згадуватиму про те, що вона розвиває дрібну моторику, а разом з цим і розумові здібності дітей. Каліграфія, що я стверджую з практики, не лише виробляє добрий почерк, а й розвиває почуття краси, пропорційності, а також дисциплінує дітей.

І особлива увага приділяється мною привченню до книги. Молодші школярі, які встигли раніше позайматись у нас і, за словами батьків,

обганяють однокласників, приходять сюди як на додаткові заняття та допомагають тим, хто ще тільки починає читати.

І це стосується взаємин дітей у групі. Я не прихильник йти на поводу у примх дітей, які часто з'являються через надлишок опіки та співпереживання. Це часто закріплює у них невротичні стани різного походження. Тому головний наголос робиться на взаємодопомозі різного рівня: старші діти допомагають молодшим, а іноді трапляється, і навпаки».

II. Постійні групи молодших школярів.

1) По предмету **румунська мова** для виконання SMART-цілей на початковому етапі і в кінці застосовувався усний тест, що включає наступні пункти:

- а) Мотивація вивчення нерідної мови;
- б) Первинні уявлення та лексика;
- в) Відкритість до сприйняття;
- в) Специфіка артикуляції;
- г) Когнітивні особливості.

У групі освоєння **румунської мови**, що складається з 25 учасників, протягом періоду перебування у проекті намітилися значні успіхи в оволодінні румунською мовою, до яких можна віднести використання діалогу у знайомих ситуаціях спілкування, уміння описати предмети, персонажі за запропонованими орієнтирами. Діти застосовують правила вербального етикету тощо. Таким чином створені передумови для прищеплення лінгвістичних навичок усного спілкування румунською мовою. Цьому сприяли комунікативний та емоційно-смисловий методи з використанням рольових ігор, тематичних ситуацій, імпровізації, де особливу роль відіграє емоційна залученість.

Коментар Інни Володимирівни Шайтан, викладача румунської мови в Кишинівському ліцеї «Еврика», 27.10.2023.

«Почну з того, що румунська мова була включена до програми роботи бібліотеки як життєва необхідність. Це була спільна ініціатива як бібліотечних програм, так і з боку родичів українських дітей та місцевих, які не володіють ним. Зібралось 25 хлопчиків і дівчаток, і я їх навчала три рази

на тиждень з 11.00 до 12.00.

Група, з якою я займаюся з першого серпня 2023 року, це дошкільнята та молодші школярі, тобто різновікові – з 6 до 10 років. Частина дітей була вже адаптована до нових умов, але періодично в групу вливались нові. Наводили їх батьки, які перші дні перебували поруч, оскільки у дітях відчувалася відірваність від колишніх умов життя та перенесений страх. Батьки виявляли інтерес і згодом: за наявності часу приходили, слухали. Різниця у віці між дітьми невелика, але вона таки відчувається. Об'єднуючий початок – незнання румунської мови. І тут хочу наголосити на цікавому моменті: всі перебували в рівних умовах, і тому налагодилася хороша комунікація, головна риса якої – взаємодопомога. Старші діти йдуть на виручку молодшим. І у дітей є мотивація: вони хочуть знати румунську, щоб краще спілкуватися зі своїми місцевими однолітками їхньою рідною мовою. Їхня головна фраза: „Ми зможемо говорити з усіма і навіть допомагати мамі в магазині, коли вона купує продукти та різне”.

А починали ми з нуля. Діти не розрізняли в потоці промови опорні слова. Однак спостерігався підвищений інтерес до мови. І тому я зайнялася з дітьми насамперед лексикою, словниковим запасом, його накопиченням.

Для мене було завдання: дати основи розмовної мови для того, щоб згодом було над чим працювати з граматики.

Великий ефект давала робота з антонімами: рос.м. **холодно** – **тепло**, рум.м. **frig** – **cald**; із синонімами: рос. м. **падає** дождь (**падає** дощ) – **падают** каштаны (**падают** каштани), рум.м. – ploaia **pică**, castanele **cad**.

Як ми працювали:

-вивчали повсякденну мову у різних ситуаціях, починаючи з найпростіших понять та ситуативних моментів;

- я читала дитячі вірші, щоб потім діти їх вивчили напам'ять;

- слухали та заучували дитячі пісеньки;

- робили розминки (паузи) між заняттями, включаючи відео- та аудіозаписи. Навчалися елементам народних румунських танців.

Чого ми досягли:

- діти можуть представитися, вітати, відповідати на прості питання про погоду, пори року, можуть назвати добу, вони вивчили напам'ять декілька коротких віршів, знають рахунок до 15.

Скільки вони мали веселощів і радості, коли почали брати участь у простих діалогах!

Діти стали краще розуміти та засвоювати усне мовлення та вимову. Стали почуватися впевненіше. У майбутньому хотілося б попрацювати більше над фонетичними особливостями румунської мови».

2) По предмету англійська мова для виконання SMART-цілей на початковому етапі і в кінці застосовувався усний тест, що включає наступні пункти:

а) Когнітивні навички;

б) Соціальні навички;

в) Мотивація вивчення іноземної мови;

г) Первинні уявлення та лексика;

д) Відкритість до сприйняття;

е) Артикуляція.

У групі вивчення **англійської мови** в кількості 26 дітей за друге півріччя намітився очевидний прогрес у її вивченні: посилилася мотивація, розуміння сенсу усного повідомлення. Було досягнуто непоганих результатів: діти могли коротко розповісти про себе, застосувати деякі слова етикету, ввічливого звернення до оточуючих, рахувати до 20, назвати предмети у множині та інших граматичних формах, назвати членів сім'ї, 12 основних кольорів, домашніх та диких

тварин, предмети меблів, техніки, предмети сезонного одягу та ін. Цьому сприяли застосовувані методи, що ґрунтуються на живому спілкуванні, прослуховуванні аудіоматеріалів, перегляді тематичних відеотренажерів, спрямованих на вивчення нової лексики/ повторення вивченого матеріалу; на ігрових методиках, методі Пімслер і т.д.

Коментар Катерини Лук'янець,
викладача англійської мови:

«Група була різновіковою. Дітей, однак, поєднувала загальна ситуація та бажання вчитися. Мені хотілося б відзначити подолання деяких поведінкових проблем у дітей-біженців. Всі вони тією чи іншою мірою були піддані постстресового стану, який позначався в одних у зайвій збудливості, а в інших – у замкнутості. І тим і іншим були притаманні складнощі у концентрації уваги, короткочасні відключення від роботи під час занять. Формулювання своєї думки давалося важко. Багато чого з вивченого доводилося повторювати через те, що діти пропускали заняття з об'єктивних причин (періодичні від'їзди в Україну).

Слід зазначити прагнення вивчати іноземну мову майбутнього спілкування. Діти розуміли необхідність знання іншої мови у ситуації вимушеного від'їзду з рідних місць. Їм дуже хотілося швидше навчитися спілкуватися англійською. Така мотивація вимагала особливої підтримки з мого боку.

Я почала з розвитку навичок спілкування з урахуванням мовних можливостей та потреб кожної дитини: розвитку мовних, інтелектуальних та пізнавальних здібностей, формування елементарних комунікативних умінь за чотирма етапами: прослуховування, говоріння із засвоєнням особливостей вимови, читання та письмо. Все це поєднувалося з залученням дітей до нового соціального досвіду з використанням іноземної мови, розвитком інтересу до культури, звичаїв та традицій англомовних країн.

З вживаних мною прийомів поліпшення засвоюваності словникового запасу особливим успіхом користувалася методика *повторюємо та майструємо*. Дитина або група дітей складали тематичний колаж на вже вивчену тему (пройдена тема була обов'язковою умовою): *Дикі/ домашні тварини, Фрукти/ овочі, Моя сім'я, Одяг, Моя кімната* тощо. Діти працювали із заздалегідь підготовленим учителем матеріалом (вирізки з журналів на задану тему, клей, фломастери, кольорові олівці, пластилін, гудзики/ намистинки, аркуш паперу). Я називала предмет, і дитина мала відшукати його серед вирізок і наклеїти (це друга обов'язкова умова). Таким чином діти повторювали вивчену лексику, одночасно розвиваючи дрібну моторику та отримуючи естетичне задоволення від процесу роботи з колажем. Цю методику я використовувала як урок-узагальнення або повторення матеріалу.

Потрібно відзначити важливий момент: у групі були діти-інтроверти, які не любили працювати в команді. Таким дітям давалися індивідуальні завдання з урахуванням теми, що вивчається (при цьому дитина знаходиться в колективі) з подальшим залученням до колективної роботи. Наприклад, Ваня (8 років) у свій час повадився пасивно, тільки прислухався до того, що відбувалося на заняттях, але говорити, вимовляти слова англійською не наважувався. Я зрозуміла, що він боїться бути гіршим за інших, хоча самостійні роботи він робив старанно, із задоволенням. І він чекав і питав мене, коли будуть уроки *повторюємо та майструємо*. Зрушити ситуацію з місця допомогла та обставина, що він став допомагати молодшим, які мали проблеми у вимові слів.

Дітям давалися комунікативні завдання, які виконувались як індивідуально, так і у групі. Мною використовувалися тематичні картки: дикі та домашні тварини, кольори, предмети одягу, овочі, фрукти, а також об'ємні предмети: лялькові меблі, іграшки тощо. Діти називали предмет в однині і множині, характеризували його за формою, кольором та іншими ознаками. Діти також вгадували тварину за звуком та називали її (прослуховування аудіоматеріалу). Для визначення уваги було використано гру „Що пропало?": тематичні картки послідовно забиралися, коли учень заплющував очі. Завдання – назвати англійською зниклий предмет. Також на місці зниклого предмета міг бути предмет з іншого лексичного блоку. Наприклад, поряд з іграшками/ картками на тему

„Дикі тварини” могло бути домашнє, або предмет меблів, або цифра). Завдання учня – назвати, що і до якої теми належить.

Можу констатувати, що поставлені мною цілі були досягнуті, і діти стали розуміти зміст усного повідомлення, правильно тлумачити значення контексту повідомлення, називати членів сім'ї, коротко розповідати про себе, називати та застосовувати деякі слова етикету, ввічливого звернення до оточуючих, рахувати до 20, називати кольори (12 основних кольорів) та багато іншого».

ІІІ. Група по роботі з дітьми з особливостями розвитку складалася переважно з незаможних сімей з підгрупами за віковими категоріями 3-4 роки; 5-7 років; 8-10 років. Вона була укомплектована з середини серпня 2023 року в результаті звернення батьків, спостереження педагогів та психолога та показників тестування. Усього 18 дітей.

Її діяльність відрізнялася від роботи із звичайними дітьми. Це, передусім, корекційна спрямованість, де головним пріоритетом стала тактика використання методик виправлення психологічних труднощів, порушень чи поведінки з допомогою спеціального психологічного впливу.

Специфічне психологічне тестування проводилося професійним психологом регулярно з періодичністю 2 рази на місяць, що дало можливість визначити, насамперед, наявність у дітей утруднення у визначенні та вербальному описі власних емоцій та емоцій інших людей; зниження здатності до фантазії; фокусування на зовнішніх подіях на шкоду внутрішнім переживанням; схильність до конкретного, утилітарного, логічного мислення за дефіциту емоційних реакцій. Крім того, серед труднощів, що виникають, слід вказати відсутність навички прямої комунікації (у дітей з аутизмом); негативна реакція на запропоновану роботу, а також вібраційне розгойдування.

Регулярне тестування з наступними обстеженням, спостереженням, вправами, дидактичними іграми та бесідами давали можливість коригувати застосовувані методи впливу, що давало можливість посилити динаміку зміни стану дітей на краще. Парні тренінги та залучення до колективного спілкування показали свою

ефективність у частини дітей із мовними порушеннями. Мова стала більш зв'язковою та осмисленою, чому допомогло сімейне консультування, під час якого батьки відвідували індивідуальні консультації протягом двох місяців. У роботі з батьком і матір'ю проводилася корекційна робота з проживання певних конфліктів та участі в них дитини, яка має загострення симптоматики; використовувалися техніки гештальт-підходу, а також принцип сімейних розстановок Берта Хеллінгера.

У більшості дітей намітилися особистісні позитивні моменти, чому значною мірою сприяли корекційні заняття в комунікативному та соціально-побутовому аспекті.

Коментар Фріди Пізелман, психолога:

«Наведу наочний приклад із практики.

До центру звернулася мама Сибова Кирила, дитини 6 років, у якої були виявлені проблеми з промовою (односкладна чи відсутня взагалі), соціалізацією, відстороненою поведінкою у суспільстві інших дітей. Хлопчик мовчав на дитячому майданчику, іноді бив інших дітей. Для нього також було характерним стереотипування дій (у будь-якій тривожній ситуації брав іграшку подовженої форми в руки і монотонно розгойдував її перед обличчям кілька хвилин, а потім бив нею себе по голові).

За словами мами, всі ці перелічені особливості посилювалися з переїздом до Кишинєва з Одеси, коли дитина була змушена розлучитися з татом на невизначений період через воєнні дії. Вдома у хлопчика виявлялися „дива” у поведінці, але картина їх була змашена, більше нагадувала поведінку, характерну для інтроверта, або зайву скромність. Мама гнала від себе найгірший варіант розвитку подій і чекала, що все минеться. Однак у чужому місті психоемоційний стан дитини різко погіршився у бік загострення, емоційна лабільність підвищилася: хлопчик впадав в істерики, або, навпаки, у напади сміху „ні до місця”. Щойно мама запідозрила у Кирила аутизм, вона звернулася до нас у

центр. Після проведення тестування я рекомендувала індивідуальну корекційну програму, яка включала 3 індивідуальні заняття на тиждень по 50 хвилин.

На заняттях я запропонувала Кирилу різні завдання в ігровій формі: робота з діагностичними картками, робота з картками на увагу, мислення, пам'ять; робота з дидактичним матеріалом на концентрацію уваги; з музичними інструментами, з іграшками, що розвивають.

Багато уваги я приділила роботі з великою та дрібною моторикою, емоціями тощо.

Для роботи з Кирилом мною були поставлені наступні Smart-мети:

- систематизація наявних у дитини навичок спілкування, пошук балансу між пасивністю та активністю взаємодії;
- набуття нових навичок саморегуляції у важких для дитини ситуаціях;
- розвиток навички вираження позитивних емоцій через посмішку, сміх, діалог, словесну форму;
- адаптація до навколишнього світу на основі вже наявних ресурсів психіки;
- соціалізація дитини в умовах чужої країни.

На даний момент з Кирилом проведено 20 занять, спрямованих на набуття та закріплення навичок соціалізації. Найбільш корисними виявилися комплексні заняття, що включають систематичність, комплексний вплив, тривале повторення, роботу у зоні інтересів дитини, ігрову подачу матеріалу, арт-терапію тощо.

Примітно, що у кожний вид роботи у одному занятті відводилося трохи більше 10 хвилин. Це сподобалося Кирилу, потім він негайно дав позитивну динаміку. Вже до кінця третього тижня мама відзначила значне поліпшення в психоемоційному стані дитини: спалахи гніву зменшилися, зросла соціальна адаптивність, дитина спокійно їхала з мамою в громадському транспорті без істерик. Через 8 занять мама виявила, що буквально зійшли нанівець поведінкові стими, хлопчик перестав вдаватися до стереотипованих позицій у тих ситуаціях, як він це робив раніше. Через 1,5 місяці занять хлопчик освоїв нові навички саморегуляції, навчився „висиджувати” статичні завдання, із задоволенням виконував завдання на дрібну моторику, концентрацію

уваги, а також займався з психологом творчістю. Академічна успішність також помітно підвищилася, – дитина почала охоче говорити, відповідаючи на звернення до неї або задаючи необхідні питання. Я відзначила хорошу мотивацію, розумову активність на тренінгах, а також згладжування тенденції до автоагресії як одного із симптомів посттравматичного розладу. Першу динаміку відзначено після 3-4 занять. Значна динаміка – після 8-го заняття.

Зараз Кирил заходить у клас для занять зі мною самотійно, при вході вітається, називає мене на ім'я, часто обіймається і каже „як справи?“, тобто виявляє ініціативу контакту, чого не зазначалося на первинному етапі роботи. Крім того, хлопчик почав використовувати складні словосполучення та багатокомпонентні пропозиції, наприклад: „Фрідо, давай грати в картки!“, або: „Хочу грати з м'ячем“, використовуючи тактику заклик до дії. Мабуть, головним висловлюванням мого маленького клієнта, що відображає його покращений психоемоційний стан сьогодні, можна назвати фразу: „Мені подобається“, яку дитина стала активно використовувати і на заняттях, і вдома. За словами матері, хлопчик став ідентифікувати свої емоції, свою реакцію на те, що відбувається, а також брати участь у діалозі за допомогою мови.

До всього сказаного хочу додати, що індивідуальний підхід до всіх бенефіціарів грає величезну роль у їх соціалізації. Соціалізація – як важливий аспект – є перевагою роботи з дітьми, які мають проблеми з мовленням. Сюди входять діти з такими порушеннями, як: загальна затримка розвитку, аутизм, алалія (моторна, сенсорна), дислалія, дизартрія, ринолалія та ін. Таким дітям на додаток до індивідуальної корекційної програми рекомендується щотижневе проведення одного чи двох парних занять на тиждень у межах однієї вікової підгрупи.. Також з метою соціалізації в Центрі проводяться групові заняття, присвячені різним святam, або тематичні за загальноосвітнім принципом: День Книги, День Олівця, День Знань, Зимовий ранок, День Мами і т.д. Цей тип занять проводиться щомісяця, де збираються діти та батьки усіх вікових груп, чи окремо. Участь дітей активна: разом із педагогом чи батьками дітки співають, танцюють, створюють творчі

вироби, беруть участь у змаганнях. Провокуються ініціативність, сміливість, взаємодія, емоції».

IV. Лікувальна фізкультура (ЛФК) відіграє велику роль для бенефіціарів проекту.

Кількість дітей у групі коливалася від 15 до 22 осіб. Вік дітей – від 5 до 10 років. Кількість тренувань – 3 рази на тиждень. Завданням тестування до початку та після тренувань було визначення рівня фізичної підготовленості, виявлення проблем у моториці та визначення індивідуальних потреб дитини. Тест з ЛФК включав:

- а) базову оцінку фізичної активності;
- б) оцінку загальної фізичної підготовленості;
- в) оцінку постави;
- г) мотивацію;
- д) особливості психологічного розвитку (увага та концентрація).

Цільова установка передбачала розвиток моторики: покращення координації рухів, розвиток гнучкості та рухливості суглобів; зміцнення м'язів та кісток: покращення сили та витривалості м'язів, профілактика захворювань опорно-рухової системи; розвиток та зміцнення серцево-судинної системи; регуляцію дихальної функції. Важливими для розвитку дітей були корекція постави, психомоторний стан та профілактика травматизму. Соціальній адаптації та розвитку комунікативних навичок сприяли групові вправи, що потребують взаємодії та співробітництва.

В результаті проведення тренувань ЛФК у дітей віком від 5 до 10 років за півріччя було відзначено різнобічні успіхи:

- поліпшилися координація рухів; зміцнення м'язів, покращення гнучкості та збільшення витривалості сприяли загальному поліпшенню фізичної форми;
- робота над м'язами спини, живота та ніг сприяли підтримці правильної постави та профілактиці проблем з опорно-руховим апаратом, плоскостопістю та іншими деформаціями стоп.

Успіхи у фізичних досягненнях позитивно вплинули на самооцінку та впевненість дитини у своїх силах (діти на заняттях виступають як

помічники тренера, проводять деякі елементи розминки та комплекси вправ).

Коментар Олени Сергіївни Салагор,
педагога з лікувальної фізкультури (ЛФК):

«Уявляю мою історію успіху.

Дитина: дівчинка Маша Касаткіна, 6 років.

Проблеми: зайва вага, високий ріст, головний біль, диспластична нестабільність шийного відділу, набуте порушення постави, слабкість м'язів спини, малорухливий спосіб життя, слабка витривалість м'язів, нерозвинена координація рухів, неухважність, швидка стомлюваність, страхи перед чимось новим, негативне ставлення до спорту.

З розмови з батьками я дізналася, що Маша – пізня дитина, довгоочікувана і дуже опікувана. Батьки переживають за кожен рух, тому що у дитини дуже слабо розвинений м'язовий корсет, були проблеми з шийним відділом, також Маша замкнута, складно йде на знайомство з іншими дітьми, легко збудлива, важко сприймає невдачі у нових починаннях.

На перших заняттях дитина відмовлялася виконувати найпростіші вправи, пояснюючи це тим, у неї нічого не вийде (слова дитини „це неможливо для мене”).

Після першого групового заняття я провела з Машею невелике індивідуальне заняття, на якому ми спробували зробити прості вправи (повороти голови вправо-вліво, рух рук вгору-вниз, підйом на напівпальці з перекатом на п'яти, нахили тулуба і т.д.). Я оцінила її старання як „дуже добре” і попросила вдома повторити всі вправи разом із батьками. З батьками ми домовилися, що вони будуть вдома приділяти увагу цим вправам разом, щоб у дитини зник страх виконувати їх в присутності інших людей.

На наступних тренуваннях Маша потроху почала виконувати вправи з рештою дітей. Приблизно до 7-го тренування страхи і сором

пройшли, і дитина почала брати активну участь у заняттях. Після кожного тренування я уточнювала, чи їй зрозуміло, чи були якісь складнощі у виконанні вправ. Якщо Маша говорила, що були складнощі – ми разом ще раз розбирали та виконували цю вправу.

Результати Маші зараз: Маша бере активну участь у заняттях, завжди з радістю йде на тренування, може допомогти іншим дітям, якщо їм складно у виконанні вправ, любить спорт і дуже хоче піти на гімнастику.

Фізичні результати: Розвиток координації рухів та балансу тіла (може стояти на одній нозі до 18 секунд, первинний показник 2 секунди), розвинена гнучкість тіла (досягнуто з'єднання рук у замок за спиною), виконання комплексів вправ без відмови та страхів, збільшення витривалості (на перших тренуваннях Маша скаржилася, що втомилася після 2-3 вправ, зараз спокійно витримує все тренування), розвиток уважності та зосередженості на тренуванні.

Батьки відзначають, що Маша стала спокійнішою, краще спить, пройшла замкнутість, зменшилася вага без зміни харчування, пройшли головні болі, любить розповідати про тренування, підвищилася самооцінка, більше не боїться, що щось не вийде, з радістю пробує щось нове, перестала скаржитися на болі в ногах та руках, із задоволенням спілкується з іншими дітьми».

Динаміка здійснення програм.

Для цього здійснювались:

- постійний моніторинг та експертиза реалізації проекту;
- актуалізація напрямків діяльності з використання різних інформаційно-технічних інновацій;
- підвищення кваліфікації працівників та волонтерів зі створенням необхідних робочих місць.

Моніторинг та оцінка ефективності покращення загального розвитку дітей

	Результат	Досягнення мети у % (% учасників)	Кількість учасників	Методи збору даних
1	Діти, у яких покращився когнітивний розвиток (концентрація уваги, пам'ять, логічне/ критичне мислення тощо)	95% 171 чол.	180 чол.	Моніторинг даних: - ведення загального журналу відвідувань; - щотижневі звіти щодо постійних груп за когнітивними параметрами – розвиток пам'яті, уваги, логічного/ критичного мислення тощо; - індивідуальне тестування.
2	Діти, які покращили свою успішність	100%	180 чол.	- II -
3	Діти, які покращили свою поведінку/ соціальні зв'язки	90% 162 чол.	180 чол.	- II -
4	Діти, у яких покращилось психоемоційне самопочуття	90% 162 чол.	180 чол.	Тестування за 3 параметрами: - емоційне благополуччя; - психологічний розвиток; - соціалізація (психологічні навички).

Слід зазначити, що моніторинг враховував усі сторони діяльності програм та проектів з огляду на ризики їх здійснення. Було складено таблицю:

Передбачувані ризики та плановані способи їхньої нейтралізації

Чинник ризику	Способи нейтралізації
Соціально-політичні заворушення: протести, мітинги, страйки, проблеми з рухом міського транспорту, відключення електроенергії, води тощо.	Постійний моніторинг інформації, що надається ЗМІ, різними міськими службами, що забезпечує швидке реагування в тій чи іншій ситуації: перекриття входів та виходів у приміщення центру, відеоспостереження за прилеглою територією, необхідний запас питної та технічної води, зміни у графіку роботи та своєчасне оповіщення бенефіціарів про майбутні зміни.
Нестабільність валютного обміну; коливання валют.	До обов'язку бухгалтера проекту входить моніторинг ситуації на валютному ринку та своєчасне реагування на зміни курсу валют.
Сплески епідемії грипу, кору, ковіда.	Обов'язковий щоденний контроль стану здоров'я бенефіціарів: вимірювання температури, обробка приміщення, робочих місць антисептичними реагентами, дотримання карантинного режиму у разі оголошення такого.

ПІДСУМКИ

Керівництво проекту здійснювало свою роботу з урахуванням того, що вирішенням таких проблем зайняті Державна служба з міграції; профільні урядові та неурядові організації; Єврейська громада РМ за програмою «Гуманітарна допомога». Усунення існуючих прогалин та дублювання, доповнення інших ініціатив проект здійснював постійним моніторингом та налагодженням взаємодії з відповідними службами за допомогою участі у заходах, а також на власних зустрічах з представниками профільних та неурядових організацій.

У проектах і програмах переважно брали участь діти, які отримали психологічні травми різного ступеня у регіонах бойових дій; з неповних сімей, тому що батьки перебувають у військовій службі. Загальна кількість учасників – 1842. У роботі Денного центру брали участь і місцеві діти, які потребували соціально-психологічної підтримки, тому що вплив зовнішніх чинників всебічно позначається в Молдові.

Відбір учасників відбувався на основі інформування громадян через розміщення оголошень, публікацій у друкованих та електронних ЗМІ Бібліотеки «Іцик Мангер» та інших інформаційних засобів: державних ТБ та РВ, у соціальних мережах; під час передачі відомостей про діяльність Центру з ланцюжка між бенефіціарами.

Слід виділити загальні критерії відбору учасників проекту, до яких належать:

а) підтвердження статусу біженця у бенефіціарів з України; б) вік дітей-бенефіціарів; в) ступінь підготовки до школи; г) стан здоров'я; д) матеріальне становище.

Для участі у програмах проекту застосовувалися внутрішні (специфічні) критерії. Наприклад, при наборі групи дітей з особливостями розвитку, крім вікового критерію основним критерієм відбору ставала наявність будь-яких особливостей психічного розвитку.

Не менш важливим був запит батьків на тестування дитини та визначення причин виявленої ними невідповідності віковим чи іншим рамкам поведінки, загальному розвитку, а також реакціям на соціалізацію та взаємодію. Таким чином, склалася покрокова інструкція

включення дитини до цільової групи, яка, залежно від симптоматики, поділяється на підгрупи.

Динаміка здійснення програм зі створення безпечного простору для матері та дитини довели ефективність використання методів неформальної освіти у підході до процесу інтеграції національних меншин до сучасного молдавського суспільства в умовах постійно змінних економічних та політичних умов.

Деякі зміни у статусі переміщених осіб з України з травня 2023 року поставили перед проектом завдання більш оперативної та цілеспрямованої підготовки дітей-бенефіціарів із постійних груп як до підготовки до школи, так і до засвоєння програм початкових класів загальноосвітніх установ.

Великий наголос робився на гуманітарні предмети (вивчення української, румунської та англійської мов), а також математику.

Психологічні аспекти адаптації дітей до умов їх проживання в Молдові враховувалися у роботі педагогів з предметів з використанням методів колективної діяльності дітей у групах із встановленням на застосування отриманих знань, умінь та навичок у рідній країні, а також в умовах держави перебування.

Створення групи дітей із особливостями розвитку під керівництвом професійного психолога демонструє ефективність цієї інновації у роботі Денного центру.

Особливо відчувалася допоміжна роль креативних програм у соціалізації бенефіціарів усіх груп.

Слід зазначити роль державних та муніципальних служб, які займаються проблемами біженців та правами дітей муніципію. З їхньої подачі склалися нові програми, про які в рамках Центру наперед повідомлялися місцеві жителі.

Строго дотримувалася безпека проекту – один із найважливіших концептів діяльності програм АО СССЕ. Усі працівники та волонтери Проекту були ознайомлені з Міжнародним законодавством та законодавством Республіки Молдова – ***Про гарантії захисту прав дитини.***

Всі вжиті заходи дозволили за два роки досягти основних цілей та завдань:

- соціалізації та соціальної інтеграції бенефіціарів;
- надання можливостей когнітивного та творчого розвитку для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Кожне заняття було розроблено з урахуванням вікових особливостей груп таким чином, щоб програма була легко засвоєна дитиною.

Діти-бенефіціари до завершення проектів та програм оволоділи знаннями та навичками читання, письма, логічного мислення, творчості, вміння працювати самостійно та у групі. Крім того, завдяки колективній діяльності у групах при спільних іграх, а також у ситуаціях співпереживання, підтримки, спільної радості бенефіціари розвинули соціальні навички.

Велику роль у здійсненні всіх програм та проектів відігравали волонтери Єврейської Громади Республіки Молдова, волонтери Республіканського молодіжного центру, програми Бібліотеки «Іцик Мангер» з наданням інформаційних послуг – блогів, сайтів, власних видань, студії кераміки, ЛФК, ІЗО тощо.

Загальна цифра зафіксованих письмових відгуків від сімей бенефіціарів проекту складає понад 130 без урахування усних подяк.

Бажаємо читачам посібника «Платформа підтримки» миру та благополуччя. Нехай ця книга буде лише нагадуванням про трагічні події та заклик до вирішення гострих соціально-економічних та політичних проблем дипломатичним шляхом.

БАЦМАНОВА Анна, директор Культурного Центру – Бібліотеки «Іцик Мангер» з 1991 року. Закінчила факультет бібліотекознавства та бібліографії Державного Університету Молдови. Бібліотечний стаж – 52 років. У Муніципальній бібліотечній системі міста пройшла шлях від бібліотекаря до директора Міської юнацької бібліотеки.

Автор проектів: «Музей єврейської історії», «Єврейська бібліотека – центр духовного життя євреїв Молдови», «Створення бібліотек у єврейських громадських центрах Молдови», «Волонтери та бібліотека», «Видавнича діяльність бібліотеки», «Творчі студії для дітей», «Дитячий журнал „Райдуга”», «Театр у бібліотеці», «Творчий табір у бібліотеці», «Бібліотека та діти з особливими потребами», «Оцифрувати та зберегти», «Відділ науки у бібліотеці. Видання журналу „Архіваріус”», «Безпечний простір для дітей біженців з України» та ін.

Є автором та співавтором понад 40 статей та книг – таких як: *Точка притяження – Бібліотека ім. Іцика Мангера. 30 лет со дня основания (Точка тяжіння – Бібліотека ім. Іцика Мангера. 30 років від дня заснування, 2021)*, *Платформа підтримки: З досвіду роботи Культурного центру – Бібліотеки «Іцик Мангер» із сім'ями біженців в умовах воєнних дій в Україні (2024)*. Розробка нових проектів, фандрайзинг, робота з архівами бібліотеки та музею, проведення екскурсій та ін.

Лауреат премії «Іон Мадан» у галузі бібліотекознавства та бібліографії. Кавалер Ордену «Gloria Muncii» (Трудової Слави).

МЕТЛЯЄВА Мирослава. Закінчила Державний Університет Молдови (спеціальність – російська мова та література), вищі курси працівників радіо, кіно та телебачення (спеціалізація – редактор ТБ). Доктор філології, співр. Інституту Румунської Філології ім. Б.П.-Хашдеу, магістр психології. Поет, прозаїк, перекладач, член Спілок письменників Республіки Молдова та Румунії, член Міжнародного ПЕН-клубу. Під егідою Інституту філології Академії наук Молдови вийшли дві капітальні роботи – «Література Молдови на стику століть» (2014) та «Поема М. Емінеску «Лучафер» у російському просторі» (2019). Є автором та співавтором літературознавчих статей та низки монографій. Сфера наукових інтересів – штучний інтелект та перекладознавство. З 2019 року заввідділом науки, архівістики та зовнішніх зв'язків Бібліотеки «Іцик Мангер».

Бере участь у програмах Муніципальної бібліотеки ім. Б.П. Хашдеу та Єврейської громади Республіки Молдова.

Нагороджена численними дипломами та преміями в Республіці Молдова та за кордоном, державною нагородою – Медаллю «Михай Емінеску» (2010).

Itzik Manger” Library

A ATMA O A M M TL A A

SUPPORT PLATFORM

T

M

" L

U

CHIȘINĂU 2024

027.63(478-25)=135.1=111=161.2

B 37

Authors: Anna Batmanova, Miroslava Metleaeva

Translation from Russian into English by Anastasiya Romanova

The publication was realised with the support of BEARR Trust the Municipal Library "B. P. Hasdeu" and Public Association "Cultural Centre of the Jewish Community."

Annotation. The present guidebook "Support Platform" gives extensive information about the various activities of the "I. Manger" Cultural Centre – Jewish Library during recent social emergencies. During the 2 years of providing temporary protection through various programmes and projects for children from families fleeing the war in Ukraine - including preschool and primary school children from low-income local families in Chişinău since February 2022 - a unique experience has been accumulated, of the library's work in crisis circumstance. We believe that familiarisation with the activities of the Cultural Centre – Jewish Library could help other organisations to support people affected by social, environmental and military crises.

O T T S

Information about the "Itzik Manger" Library	138
INTRODUCTION. A brief overview of the history of the refugees' support Platform in Moldova?	142
FIRST PHASE of project implementation (March 2022 – December 2022). Conceptual framework of the project "Safe Space for Mother and Child. A House that gives warmth"	144
Period from March to June 2022	146
Period from July to December 2022.....	160
DISCUSSION for parents of children, who were beneficiaries of the project	165
SECOND PHASE. Modifications to the Refugee Support Platform (January 2023 – December 2023). Period from January to June 2023	166
Period from July to December 2023.....	169
CONCLUSIONS	197
PHOTOGRAPHIC RESOURCES	201

FORMAT O A OUT T T MA R" L RAR

The opening of "Itzik Manger" Jewish Library was a project of great social and cultural value. From the very beginning, the library was meant as a "Community Centre". This was in accordance with the library's main goal – to affirm, strengthen and develop the sense of national identity of the Jewish community of Chişinău. The library achieves these goals by means of intergenerational cultural dialogue, reaching out to the entire socio-demographic and age range of the Jewish community, from preschoolers to the elderly. The library researches the history and contribution of Bessarabian Jews to universal science and culture.

By combining the traditional lending of books with classes in the reading room and public events, the library staff succeed in providing modern, well-structured services orientated towards different groups of users. The first priority of the library is to identify those people who need special services, determine their interests and offer special forms of services. This was facilitated by the Public Association "Cultural Centre of the Jewish Community" (Asociația Obștească „Centrul Cultural al Comunității Evreiești” – AO CCCE), founded on 27 July 1999 to assist the library. Since then the library has been working more intensively on projects and programmes with the staff studying both in Moldova and abroad.

Since 2000, „Itzik Manger” Jewish Library, working within the framework of *Jewish Library in the Day Centre* programme, has been providing library and information services to the Centre's visitors –especially to people with various musculoskeletal disorders (would you rather just say impairment or special educational needs?) They can listen to lectures, bibliographic literature reviews, participate in discussions on various topics, computer literacy training, etc.

The Book and Library in the Spiritual Inclusion of Disabled Children project provides library and bibliographic services to children in

rehabilitation centres and boarding schools, and library services to consumers with special needs. The aim of this project is to help children with social and physical disabilities to overcome impairments, through books and the library, and to promote their rehabilitation by involving them in various creative activities. The library staff carries out this work on a voluntary basis. With this project, they approached the Centre for Active Rehabilitation of Children and the Association "Motivation", offering them their help as volunteers in working with children.

Since then, children diagnosed with cerebral palsy (CP) and other locomotor system disorders (mobility issues) – many of them using a wheelchair or walker – have been visiting the Centre. Some of them are developmentally delayed, many of them have speech difficulties, and so they are unable to communicate effectively and often have poor reading and retelling? communication skills.

Our work with children is based on the *learning through playing* methodology. Using cognitive games, "Story Hour" or "Fairy Tale Hour", commented reading, discussions on the books read, librarians organise classes so that the children become active participants. The biggest achievement in working with these children was writing a fairy tale. It was not as easy as it might seem at first glance! Only a few sentences a week were written at each session. Sometimes the plot of the story was accompanied by drawings by children who showed artistic abilities. Consequently, a book entitled "**Fairy Lessons**" was created. The fairy tale was translated into Romanian and English, and thanks to the sponsors, it was published in three languages.

The implementation of the project "Book and Library in the Spiritual Inclusion of Children with Disabilities" and other projects and programmes demonstrated the importance of the public library for these people in their life activities.

The library has developed materials for trainings and workshops. The "Story Hour" program at the library became a real performance: children,

getting into details, developing their creative abilities, became active participants of the performance. The library staff developed a methodological guide for similar events in other cultural institutions, not only in Moldova.

„Itzik Manger” Library was the first branch in the "B.P. Hasdeu" Municipal Library network to use volunteers to promote scholarly and educational benefits from the available archives of famous personalities (past times and contemporary) through bibliographic research.

The library organises traditional Jewish Book Festivals, Library Days, family holidays, game programmes, quests, carnivals, exhibitions, etc. The library also holds a number of events.

It is a true creative laboratory where learning and experience have priority, and where volunteers matter, regardless of ethnicity.

Socially oriented programmes for children, adolescents and youth have been particularly developed.

In 2008, a project on legal education for adolescents, "The Law for You", was launched to disseminate legal knowledge and increase the legal culture and confidence in the legislative system among adolescents and their parents.

Collaboration was established with the Ministry of Internal Affairs of the Republic, resulting in an *Action Plan*, based on which a legal lecture club was created, and then an Information Centre on legal issues was opened for children and adolescents and their parents, and a Psychological Support Service for children and adolescents in difficult psychological situations (volunteers – ULIM students).

Summer creative camp is a project that has been operating since 1994.

Since the summer of 2009 the creative camps became field camps - the camp participants make trips within the framework of the programme **"Territory of Eternal Values"**.

The project **"I am in the World"** is based on the development of children's creative abilities in learning about the world around them.

All the programmes are still popular.

A puppet theatre "Teremok of fairy tales" for children was created in the library. The aim of this project was to broaden children's vision, enrich their spiritual world by means of theatre performance, attract children to active reading of fairy tales, and develop their imagination, memory and their creative taste.

The children's **ceramics** studio, music and dance studios help children develop their creative abilities and spend their free time efficiently. New educational programmes and master classes for children and teenagers are being opened.

The efforts and talent of its staff and active volunteers create everything the library has today. A set of resources for adults and children was used to make everyone feel comfortable, to make the library "alive", to make every hour of dialogue in the territory of reading a discovery.

For more than 33 years, there have been many events in the life of the library. We believe that libraries have a public duty to disseminate vast knowledge to all, and this is especially evident in difficult times.

The experience gained proved the foundation for a temporary protection project for children from refugee families fleeing the war in Ukraine, with the inclusion of preschool and primary school children from poor local families, in 2022.

Familiarisation with the activities of a given organisation in an emergency situation with demonstration of situational awareness, heightened readiness, effective response and action during an influx of refugees can help, if necessary, other cultural centres and NGOs in providing the necessary support to displaced people affected by social, environmental and military crises.

TRO U T O . A R F O R O F T R F U S SUPPORT PLATFORM

The military invasion of Ukraine has caused the largest refugee crisis in Europe since World War II , the first of its kind in Europe since the Yugoslav wars of the 1990s, and the largest migration crisis in the world in the 21st century. The vast majority of Ukrainian refugees were women and children. According to UNICEF, by 24 March 2022, more than half of all children in Ukraine (approximately 7.5 million) had been forced to leave their homes, of whom approximately 1.8 million had become refugees to other countries.

For the first time in its history, the European Union implemented the Temporary Protection Directive, which was approved by the European Council on 4 March 2022 – a decision to grant temporary protection to persons fleeing the war in Ukraine. The Solidarity Platform was launched to enforce the provisions of the Temporary Protection Directive. By means of the Solidarity Platform, the European Commission regularly interacts with both public authorities and civil society organisations.

Like other countries neighboring Ukraine, Moldova accepted the first refugees in the very first days of the war. A Crisis Management Centre was established in the country to coordinate migrant flows, organize accommodation and social assistance. As of 9 March 2022, some 250,000 Ukrainian migrants had entered Moldova, although more than 60% of them soon migrated to other countries. Most refugee families went to Romania, Poland and other European countries. According to the UN, as of 23 August 2022, 584,614 Ukrainian refugees had crossed the border with Moldova. Of these, almost 100,000 (90,785) remain in the country until today. As one of the poorest countries in the European region, Moldova has the biggest number of Ukrainians per capita.

The Centre for Jewish Culture – "Itzik Manger" Library in Chişinău started its activities from the first days of military operations in Ukraine and

the influx of refugees in Moldova in February – March 2022. The joint work of the Centre's volunteers with the state and public structures of the country provided the necessary assistance to the refugees united people in an emergency social situation. All library staff and members of the "Cultural Centre of the Jewish Community" together with volunteers of the city helped out at the MoldExpo (exhibition complex) – a large centre in Chişinău for refugees - as well as in the centres on Creanga street, "Codru" Library and others. Some people gave shelter to refugees in their homes. Everyone, as far as possible, was involved in humanitarian support: the needs of the refugees were assessed on the spot, distribution of basic necessities, organisation of fundraising, clothes, food, hygiene items, etc. A certain number of refugees remained on the territory of Moldova for a long period based on the state identification number (IDNP) obtained when crossing the Moldovan-Ukrainian border. Among them, the majority are women with children. **This particular category drew the close attention of the AO CCCE and the Cultural Centre – "I. Manger" Library, as the most vulnerable. Moreover,** adults needed time to go through the bureaucratic processes to find employment, while their children needed a safe space. The joint work of the Centre's volunteers with state and public structures, the WJR Foundation and the library in providing the necessary assistance to refugees made it possible to develop the project "Safe Space for Mother and Child. A House that gives warmth", a project to **create a safe space for** children and their relatives.

The aim of the project "Safe Space for Mother and Child. House that gives warmth" was to organise the daily life of children with social and psychological problems resulting from the war in Ukraine and their adaptation to unfamiliar living conditions by involving them in various types of educational and creative activities at the "Safe Space for Mother and Child" Day Centre for refugees from Ukraine.

FIRST PHASE OF PROJECT IMPLEMENTATION

MARCH 2022 – MAY 2022 .

OBJECTUAL AS OF THE PROJECT SAFETY SPACE FOR MOTIVATIONAL
AND OUTREACH ACTIVITIES

The project started with the preparation of the premises (renovation of part of the library, purchase of books and games in Ukrainian, necessary furniture. However, it should be noted that the activities to assist refugees have been carried out by the AO CCCE since the first days of military operations in this region of Eastern Europe.

A programme of work with the children, their mothers, relatives and friends was drawn up as soon as possible. At the end of February and the beginning of March, the Centre's staff met with representatives of the WJR Foundation, which supported the project. The project was developed and implemented in four areas:

- *analytical*, with surveys;
- *organisational*, with the preparation of space for the implementation of planned activities;
- *staffing*, involving professionals and volunteers to work with children from refugee and low-income local families;
- *practical*, with selection of beneficiary groups, planning and implementation of activity programmes.

Humanitarian standards have been taken into account:

a) **with the help of the WJR Foundation and BEARR Trust, more than 100 square meters of library space for the Day Centre were renovated for refugees from Ukraine;**

- the necessary furniture has been purchased;

- all programmes of the "Safe Space for Mother and Child" project were equipped with the necessary props.

b) **project security** was carried out by a special project sector whose scope of activities included:

- instructing employees in all areas of safety;
- installation of security cameras indoors and outdoors, from the street;
- installation of roller shutters on windows to protect the premises;
- inspection of the premises after the end of work in the evening and before work starts in the morning;
- pre-tour briefing;
- monitoring the health status of project staff and beneficiaries

c) The selection for the project was based on professional qualities, including education and work experience.

All previous work experience has enabled the project to be organized at an appropriate level.

The project was implemented with the support of the Municipality, WJR, Jewish Community of Republic of Moldova, volunteers of the Republican Youth Centre, programmes of „Itzik Manger” Library, with the provision of information services – blogs, websites, own publications, and in ceramics studio, fitness, art, etc.

P R O F R O M M A R T O U 2022

The objectives of the project were a) to identify the range of people who needed special services, b) to determine their intellectual and other needs and interests and c) to propose special forms of services.

A large publicity campaign was carried out to identify the range of people who needed specialized services:

- notices, posters, flyers were distributed in urban refugee centres, hotels, hostels, as well as in social networks;

- information was placed on the blogs: Ebraika, Ajutor ucrainenii în Moldova / SOS Українці Moldova, Moldova Ucraina HELP / Moldova Україна HELP, Friends of the "Itzik Manger" Library, "B.P. Hasdeu" Municipal Library, Active interaction with the Jewish Community of Moldova, etc. Two issues of the electronic newspaper "Dimineața capitalei/ Утро столицы (Morning of the Capital)" about working with refugees were published. No. 2 contains the article "Solidarity. We cannot stand aside", which included the schedule of workshops and of creative studios, as well as an advertisement of services for refugees from Ukraine. No. 3 contained the article "Project Creating a Safe Space", which told the readers about the Project "Home, that gives warmth", about cooperation with WJR, about the opening of the Day Centre for children and adults from Ukraine and a description of the project's activities;

- the beneficiaries themselves shared information about the Centre's assistance in providing services to refugees.

Testimonies from project beneficiaries helped a lot in socialisation.

Story by Elena Beldyagina, a refugee from Odessa since spring 2022:

"The bombing of the city kept the family in a constant fear for life. After another raid destroyed a nearby dormitory building, we hid in a bomb shelter in the basement of the house with our two children: Sofia (7 years old) and eight-month-old Vanya. Now the girl is 9 years old and the boy is 2 years and three months old. Sofia was under stress: she was crying all the time, afraid that she would never see her grandmother, grandfather and father again. My

cousin called me to visit her in Chişinău, Moldova. I decided to leave everything and get out of Odessa, as I was afraid for my children.

In Chişinău, being with my sister in the centre of the city, near the Manger Library, we saw a notice at the entrance and went in. We asked if we could sign up for programmes for children from Ukraine. The classes for preschoolers attracted us, which were taught in Ukrainian, as well as English and other subjects, painting, modelling, and other interesting activities. My daughter gradually adapted to the new conditions. By the time she came here, she was afraid to communicate with strangers and had problems with sleeping. Visiting the group for working with refugee children from Ukraine was a great support for us. The girl quickly returned to normal life. When I came to pick her up from classes, she would pull my hand to show me her mentors with the words: 'Here is my favorite teacher, and this is my favorite teacher, and this one...!'. Everyone is her favorite. Sonia asks to take her grandmother to live here.

It is more difficult with the boy: he is still very little and seems to have been affected by the bombings. He is very anxious, naughty, often cries, and wakes up screaming at night. I thought of seeking help from a psychologist who helps refugees through the work programme of the project here. Besides, the conditions we are living in now are not the best: we live in a small room in a hotel nearby ('Zaria'), but in the centre. We were offered a room in another part of the city. However, here we are close to the library, my girl can receive training in the Ukrainian language, play in children's theatre, draw... She also received general preparation for school here. Now she is studying remotely in a Ukrainian school. I hope that we will be able to move closer to you. I wish the war would end sooner. I believe in our victory and that we will soon return home. We will always remember with gratitude your help to our family".

Story by Olga Goidenko, Odessa, 10.29.2023:

"From the very beginning of the military invasion, we realized that it was dangerous to stay in Odessa for a long time. On 5 March 2022, my four-year-old daughter Nastya and I (now she is just over 6 years old) went to Moldova, to Chişinău, to my husband's distant relatives, who offered us decent

accommodation with their acquaintances. They supported us: we pay only for utilities. The owners are also involved in some kind of refugee program.

I got in touch with a self-help group on Viber, where I got a good feedback about the work of 'I. Manger' Library and a recommendation to go there, so I called it.

It was the right decision. The library helped to prepare preschoolers for school, and there is psychological support available for children in post-stress situations. My daughter was very anxious. She was more worried about me than she was. My fear and my nervousness was transmitted to her. I told her that there was a war going on and we should wait here until it was over. She was very worried about her father. She did not go to kindergarten as she was very attached to me. She was always worried about what would happen to her if I were ill.

It took about six months for her to accommodate. She did not want to play with the children, and she did not make contacts. The teachers working in the project and Dasha, a young psychologist, played a huge role in the positive changes, helping her to get involved in general classes, as well as in creative programmes such as dancing and drawing. Nastya gradually adapted, and day-by-day communication grew stronger. I cannot believe that now, when I come to pick her up, she is surprised: 'Is it already time to go home, so soon?'".

Story by Victoria Karagan, Yuzhny, Odessa region, 10.25.2023:

"We have been in Chişinău since the 8th of March 2022. For us, everything that was happening was a shock. Frequent air alarms forced us to run for shelter, whether it was day or night. Our Manechka was four and a half years old at the time. The shelter was packed with many people, many children. This unpredictability of bombings, this crowding in the basement and the whole atmosphere of anxiety and fear could not but affect the child. This considerably affected her psychological status. She was crying all the time. We were in despair. Distant relatives helped. First, we ended up in Belgorod-Dnestrovsk, and from there we went to Moldova, to Chişinău. They helped us rent a flat, and we paid from our savings. At home, in Ukraine, I worked as a sea forwarder and earned good money. Already in Chişinău, since

spring 2022, we went to kindergarten, almost a whole year. I was known about your Centre from my relatives. We decided to go only here, and our choice was the right one: after all, there was preparation for school in the Ukrainian language. Now Manea is six years old. We cannot say that everything was easy with her. She went to the kindergarten reluctantly. The first days she had a hard time getting used to the project, but then, with each day she began to adapt more easily. Counselling psychologist Diana helped a lot in her socialisation. The Ukrainian language teacher Kristina Vitalievna had a special influence on the girl. She is interested in reading lessons, mathematics. However, learning to write letters is more difficult. However, the teacher found an approach to her, so I hope everything will be in order for school. Dancing and drawing are her favorite activities. I don't regret at all that I brought my Manechka here".

433 people have enrolled since the Centre began operating daily (except Saturdays) from 10:00 to 18:00 from April to June: 271 – children and 162 – adults; the total number of visits amounted to 16,893 people.

A detailed plan of proposed activities was developed, which was adjusted based on changes in the composition of beneficiaries, associated with:

- a) an increase in their number;
- b) their further relocation to other regions.

The number of project beneficiaries and the number of total visits varied according to changing military circumstances.

Teachers, doctors, pre-school teachers, etc. from among the adult refugees - parents and relatives of children from Ukraine - were involved in the Centre's activities alongside with local teachers, educators, librarians, volunteers. For them it was one of the important psychological factors in overcoming stress and adapting to the new reality.

Many people experienced depression and sleep disorders. Social adaptation was difficult, there was an unstable psychological state, uncertainty about the future, fear for the future of children. **Specialized psychological support** was provided to help children and their parents adapt to everyday life, psychological and social rehabilitation in new conditions.

For people in need of special services, **assessment** was carried out to identify their needs, requirements and interests and the best ways of providing the service. Thus, the project activities included a **psychosocial direction** with the participation of a psychologist and a speech therapist.

As a result, work began to be conducted in **three main directions of activity**, each with its own specific tasks:

a) The **cognitive-educational area** included a variety of programmes:

- learning foreign languages (English, German);
- cognitive talks;
- story hours;
- fairy tale hours;
- quizzes, intellectual games;
- virtual and traditional tours.

The great number of traditional excursions took place in June:

- Historical Museum;
- Manuc Bay Castle;
- "Hristo Botev" Library + The lower part of the city (Old Chişinău);
- Old Orhei and Orhei Land;
- "B.P. Hasdeu" Municipal Library and Selfie Museum;
- Zoo;
- SPARTA (Equestrian Sports School).

WORKING SCHEDULE OF COURSES AND CREATIVE STUDIOS

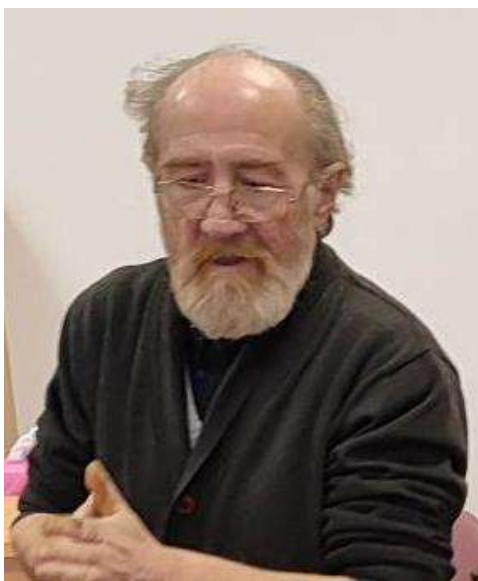
MONDAY			
10.00 – 17.00	Computer, free access	14.00 – 16.00	Drawing
10.00 – 17.00	Cinema hall in the library	15.00 – 15.30	Sports and recreational activities
11.30 – 12.30	Story hour	THURSDAY	
11.00 – 13.00	Cognitive discussions	09.00 – 18.00	Computer, free access
14.00 – 15.00	Foreign language lessons: English, German	10.00 – 18.00	Cinema hall in the library
14.00 – 16.00	Drawing	11.00 – 14.00	Fairytale hour
TUESDAY		11.00 – 13.00	Cognitive discussions
10.00 – 17.00	Computer, free access	14.00 – 15.00	Foreign language lessons: English, German
10.00 – 17.00	Cinema hall in the library	FRIDAY	
11.00 – 14.00	Fairytale hour	09.00 – 18.00	Computer, free access
11.00 – 12.00	Clay crafting	10.00 – 18.00	Cinema hall in the library
(even day)		15.00 – 15.30	Sports and recreational activities
11.00 – 13.00	Cognitive discussions	SUNDAY	
14.00 – 15.00	Foreign language lessons: English, German	09.00 – 18.00	Computer, free access
WEDNESDAY		10.00 – 18.00	Cinema hall in the library
10.00 – 17.00	Computer, free access	10.00 – 11.00	Psychological training
10.00 – 17.00	Cinema hall in the library	10.00 – 12.00	Drawing
11.00 – 12.00	Modeling	10.00 – 12.00	Creative workshop
(odd day)		11.00 – 14.00	Modeling
11.00 – 13.00	Cognitive discussions	11.30 – 15.30	Video presentation
11.30 – 12.30	Story hour	12.00 – 12.30	Dancing
11.30 – 15.30	Video presentation	12.30 – 13.30	Chess
14.00 – 15.00	Foreign language lessons: English, German	14.00 – 15.00	Foreign language lessons: English, German

English and German classes were included at the request of parents due to anticipated and specific plans for families travelling to EU countries.

Since May 2022, the Centre has participated in the international project "Citim Împreună Fără Frontiere" (Reading Together without Borders), organized by the Romanian Progress Association. The project included reading aloud books to children. 7 sessions were organized, attended by 96 preschool children.

This included sports and games programmes including chess, drafts, outdoor sports and movement sessions.

b) The **cultural-creative direction** had a significant art-therapeutic impact on the intellectual and psychological state of the project beneficiaries. It included different forms of activities: film screenings, creative workshops such as ceramic workshop, painting workshop, modelling, dancing and animation.

Commentary by Jacob Picker, a folk master of ceramics and clay:

"The classes are going on at the moment. You have seen how the children behave. All of them attend school preparing group. It is a mixed group: there are children from Ukraine, from refugee families, and our local children from low-income families. Children are always children. Sometimes they make noise. However, noise can be different. We have productive noise. I am teaching them the

basics of working with clay. Their hands are still with poorly developed fine motor skills. In addition, working with clay, with modelling clay, – these are the exercises that cannot be replaced by anything. Besides the fact that children develop muscles of fingers and hands, they also develop spatial vision, and with it thinking, and the sense of beauty and the ability to convey this beauty through their own works.

If we compare the children who arrived from Ukraine with our own, then, of course, at first most of them were tense, shocked, I would say. In what way did this manifest itself? Well, firstly, some of them seemed a bit stiff, while others appeared twitchy. They flared up like matches if any of the children annoyed them. If aggression was pronounced, our psychologist would work with them. In case of difficulties, I recommended parents to apply to a specialized medical institution. However, there were only a few of them. Most of it all went away in a couple of weeks: joint work and an individual approach to everyone did their job. Everyone was fascinated by the work, by the opportunity to turn their fantasy or my assignment into a thing that they could touch with their hands and show to their parents and friends.

Secondly – and this clearly distinguished children from the war zone from ours – their concentration on the theme of war, especially boys. At the first free-theme classes, they modelled various weapons: shells, tanks, soldiers, and airplanes. Everything, of course, at the most primitive level, but with what emotions! Fascinated, they played war with themselves, without noticing the others. I gradually, without inhibitions, removed this theme, emphasizing the

ability to convey details of objects that surround children, gradually complicating the task of depicting animals, plants, humans, expanding children's ideas about the world.

You may have noticed that parents are sometimes present in my classes and are also involved in the work. The information children receive from mobile phones, tablets and television plays a big role in the growth of anxiety. Everything depends on an uncontrolled environment, often acting negatively on children. And the role of parents here should be special: the world of childhood must be protected from the irresponsibility of adults. This is my motto. It is necessary to fight evil taking into account the age. The method of trial and error is not appropriate here.

Number of activities by month:

programs	April	May	June	total of this type
educational	43	57	63	163
creative	27	39	42	108
sports	10	14	16	40

c) **Psychological and social direction** included consultations with a psychologist, a speech therapist for further project work with beneficiaries and improving communication between children and adults in changed circumstances at the same time with the organisation of psychological trainings for parents, sports, health and recreational programmes. Special attention was paid to bibliotherapeutic organisation of leisure activities.

Data on counselling and psychological trainings:

	April		May		June	
Medical professionals	number of consultations	number of persons	number of consultations	number of persons	number of consultations	Number of persons
psychologist	28	73	32	62	37	106
speech therapist	25	11	9	7	18	12

Three months total:

- number of consultations and psychological trainings – **97**;
- number of beneficiaries – **241**.

The story of each beneficiary of the project deserves attention, as war intervened in his or her lives unexpectedly and severely. The most typical cases of the impact of military actions on the civilian population, displacement from their native places to foreign regions and related stressful conditions were noted among the beneficiaries who applied for psychological assistance. It should be noted that not all those who applied to the psychologist and speech therapist-defectologist objected to giving facts related to their families, but asked not to give their real names.

Examples from Simone Teschler, a psychologist with over 30 years of experience:

"Example No. 1. The family came from Odessa, fleeing the war. It included ten-year-old boy L.: his mother and his two-year-old sister, two grandmothers (from mum's and dad's side), and an aunt with a cousin. Dad stayed in Ukraine, being enrolled in the Army. My acquaintance with L. began after his aunt came to me and asked me to examine her nephew, who had changed a lot as a result of the events that had happened and his forced departure from his hometown. He had become very excitable and almost uncontrollable. I saw a child on the threshold of adolescence. From talking to him, I understood that he missed his father very much and that he had become irritated by his mother's and grandmother's admonitions and arguments between them about his behavior. From talking to his mother and mother-in-law, who had always been gentle with the children, I could see that there were contradictions between them, as the mother had decided to be stricter with her son under the new circumstances and started to shout at him.

This made the boy, who was going back and forth between the relatives, angry: he tore his clothes (this is common at a transitional age). Still childishly gullible, he immediately told me everything about how he missed his father, about domestic disputes, from which he wanted to run away somewhere. His chin trembled and his hands twitched. I realized that I would have to work with the entire refugee family, whose mental state had been affected by the war situation and the change of routine.

My work was carried out in several ways:

- Classes with the boy to improve his self-esteem. It was necessary to convince him that he was the only man in the house and should be patient with 'weak women'. Fortunately, he quickly perceived everything good, was not jealous of his little sister, and they together helped his mother.

- His mother had to be spoken to for a few conversations and brief stress management exercises (the auto-training sessions she needed, which require more time, were not yet available).

- The maternal grandmother was interviewed and taught how to normalize her breathing. The results did not take long to show: she even physically felt better, which was noted by those close to her.

- Then there were two meetings with the boy's paternal grandmother. She, too, needed sensitive attention. She, who had lived a difficult life, benefited more from a heart-to-heart conversation and understanding.

There has been a noticeable positive change in the large family, which has had a positive effect on the boy's state.

He was also helped by the interesting activities of male staff of the Centre, which to some extent compensated for the absence of the father, as well as the fact that, relieving the family, part of the care of the time and feeding the children was taken over by the Day Centre staff".

"Example No. 2: An incomplete family from Mykolaiv (the father, a liable for a military service, remained in Ukraine), consisting of a young mother and her five-year-old daughter, was also typical for the current times. The mother asked to examine the impact of the bombings they had

experienced on the girl. A conversation with the girl and a drawing test showed no negative attitudes or memories. The mother was surprised that the little girl had no aversion to moving from her home here to Chişinău, as she liked many things here too.

When we talked further, it became clear that the girl's mother herself was in a state of stupor: with a stiff face, she could hardly answer questions, was afraid to remember anything, and was afraid of the help offered. After I persuaded her to speak out about what was troubling her and advised her how to free herself from it, she listened to me and it was as if she had shed the shadow of her fears. A couple of days later she came to the second session with the desire to free herself from the experience completely. This freed her soul for real existence in the new environment and normal communication with her daughter”.

"Example No. 3. The case of 9-year-old S. from Odessa is interesting. Finding himself in an unfamiliar environment, he tried to draw attention to himself by conflicting with other boys in the Centre, at the same time not reacting to the tutors' remarks. It was they who asked me to pay attention to him. He was very surprised when I instructed him to make sure that no one offended the younger ones, as he was smart and strong. And that actually started to change his behavior. And in one blitz competition between boys and girls, I appointed him as a judge and consulted with him. The boy was obviously happy, became friendlier to others, and even added points to the contestants.

Thus, psychological traumas inflicted by fear of bombing, separation from relatives and all the usual way of life are borne by children with different degrees of severity, according to their age, individual characteristics and relations in the family.

Depending on the specific situation, different types of psychological assistance were applied to children and younger adolescents, as well as to adult members of their families”.

Story by Elena Danilova, a speech therapist-defectologist (is there another term that is more up to date?!) with 14 years of total experience in the specialty:

"During the period from 18.04.2022 to 30.06.2022 I carried out diverse speech therapy activities with refugee children from Ukraine (Odessa, Vinnitsa, Kiev, and Kharkiv):

- speech initiation in non-speaking children
- 5 normotypical persons from 2 to 4 years old; 3 persons with autism spectrum disorder: two boys of 3 and 4 years old, one boy of 6 years old;
- dysgraphia correction – 1 person (girl, 11 years old);
- correction of pronunciation – 2 persons (boys aged 5 and 7);
- speech launching in intellectual deficit – 1 person (a boy of 8 years old);
- one-time counselling without follow-up work – 9 persons (age of children from 3 to 9 years).

Some of the children attended speech therapy classes in their home country before the invasion of Ukraine by Russian troops. The interruption of classes with them could not but affect the effectiveness of the process. With other children, however, the work on eliminating speech defects had to be started from scratch.

A positive moment was the opportunity to take advantage of consultations and diagnostics of speech disorders in children, as well as correction of their elimination in the conditions of the Day Centre 'Safe Space for Mother and Child' for refugees from Ukraine".

During the project period from April to June, **monitoring, assessment and evaluation** was carried out for **all project programmes**. A 3-member project monitoring team was formed. Its responsibilities included: recording and registering project participants; reviewing and monitoring project implementation on site; checking completion of group and individual work logs; collecting photo and video materials; recording feedback from children

and parents; preparing operational data for planned weekly analytical meetings of project staff, as well as monthly reports.

Volunteer assistance played a significant role in the implementation of the project's goals and objectives, covering a wide range of planned programmes. Permanently, along with the project staff, the staff of the library "Itzik Manger", the Volunteer Centre of Chişinău was active, as well as volunteers-specialists from Ukraine. These were teachers, doctors, pre-school teachers, etc. They became a good support in all areas of the project activities. And for them it became one of the important psychological moments in their adaptation to the new reality. The Jewish Community of Moldova, the Municipality, "B.P. Hasdeu" Library, Association of Librarians of Republic of Moldova, the UNICEF etc. actively helped. The composition of volunteers periodically changed depending on specific circumstances such as changes in the number of beneficiaries, which were due to:

- the departure of the previous participants;
- the inclusion of new faces;
- the need for new services;
- reduced need for previous services, etc.

The project took into account all feedback from beneficiaries and visitors on the project programmes. A **Book of Feedback and Suggestions** was released where everyone could make comments, suggestions and express their gratitude.

At the end of each week, the project staff team discussed project activities. All aspects of program implementation were discussed with a view to improving and adjusting them in response to various circumstances, the dominant one being the conditions related to the war in Ukraine. Among other things, attention was paid to the entries in the Book of Feedback and Suggestions as well as to verbal comments. In general, all minor misunderstandings were resolved in a routine manner. In more complicated cases, the assistance of a psychologist was needed.

It should be noted that JCI Chişinău and The BEARR Trust helped from the very beginning in the work of the Day Centre "Safe Space for Mother and Child" for refugees from Ukraine, created thanks to the WJR Foundation. The

centre attracted the attention of local non-governmental organisations, the international organisation IsraAID, the General Department of Culture and Cultural Heritage of the Chişinău Municipal Council, etc. At the beginning of June we were visited by representatives of the charity organisation HIAS together with the directors of the Jewish Community of Moldova. For many years, HIAS has been providing assistance to refugees from different countries. Since June, the Jewish Community started to help the Centre. They paid transport expenses for excursions to Moldova, to the zoo, brought juice and biscuits, hygiene items.

At the end of three months of project activities:

- program effectiveness analyses and beneficiary testing were carried out, allowing appropriate adjustments to work plans to create the right conditions to meet targets.

- the project goal was achieved – to organize the everyday life of children with social and psychological problems caused by the military actions in Ukraine and to facilitate the adaptation of the beneficiaries to unfamiliar conditions.

- various types of educational and creative activities were successfully tested at the "Safe Space for Mother and Child" Day Centre for refugees from Ukraine.

From July to August, the main focus of the centre's work was on leisure and entertainment activities, creative and partly educational programmes. During this period, the Centre organized expositions, city tours, concerts for parents, talent contests, weekly quizzes, and theatre performances. From March to June 2022, the project's services were used by 790 people.

The work carried out caused the interest not only among the project participants, but also among the public and representatives of the city administration. This created grounds for the idea of improving the project and expanding the number of participants by involving local children from socially vulnerable groups, which would promote positive inter-ethnic communication.

P R O F O R M U L A T O R 2022

From July until the end of 2022, the work was aimed at organizing and intensifying the work of groups in order to assist the educational process for children who are unable to attend kindergarten, as well as additional educational, sports, recreational and creative activities for the development of pre-school, primary school and adolescent children. In total, in the period July to December 2022, 131 people participated.

In general, the next phase of the AO CCCE activities basically followed the same work schedule as in the previous months, with the difference that some of the activities took place during the longer period of summer holidays with the dominance of sports and recreational programmes in July and August. The composition of beneficiaries changed slightly due to the departure of some participants from Moldova and the inclusion of new beneficiaries in the programmes, both from Ukraine and locals, i.e. the selection criteria were extended to a wider range of participants:

- a significant part **(130)** of the Centre's beneficiaries were refugees from the territory of Ukraine, a smaller part **(36)** – local residents from socially vulnerable groups. However, the age scale of beneficiaries decreased. The main beneficiaries of the project were children aged 5-7 and 8-12.

There have been some difficulties associated with:

- looking for volunteers, teachers;
- to attract new participants;
- lack of didactic and visual materials;
- all beneficiaries – both children and parents – needed psychological support and assistance.

The following actions were taken to overcome the difficulties encountered:

- advertisements looking for volunteers for the library were posted on the notice board at the Centre and on social media;
- applied for the help of their parents;
- addressed the Jewish community for support;
- since July, a second psychologist was invited to provide timely and quality assistance to the beneficiaries of the Centre.

As an **example of success** in the field of providing psychological services, we can describe a case typical for the children – participants of the project, given by the new psychologist **Daria Barinova**:

"The family consists of 3 people: mum, dad and daughter, five-year-old Lena's. They are refugees from Ukraine, from Odessa. Father Sergey worked in Ukraine as a truck driver, often being on trips. Mum Anna is a housewife. Now the family lives in Chişinău. In Ukraine the girl attended kindergarten, at the moment there is no possibility for her to

attend pre-school. She attends educational programmes of the Centre.

The parents applied for the help for the following reasons:

- difficulties in child adapting to new conditions;
- jealousy on the part of the child towards the father. According to the father, the daughter is jealous of her mother, shows aggression towards her mother, beats her. It is particularly difficult for her to experience the absence of the father around. She wants to sleep together with her father in the same bed;

- lack of motivation in learning. She refuses to attend school preparation classes held at the Centre. She bursts into tears when the teacher invites her to the classes: 'I want to play, only to play'.

- emotional instability, increased tearfulness.

At the same time, the following difficulties were identified in the mother during the initial interview:

- high levels of anxiety;
- panic attacks;
- survivor's guilt;
- adjustment difficulties.

After an initial consultation with the parents, the primary goals for correction and the number of appointments were determined for the daughter.

When working with the girl, we used projective techniques to assess the child's state ('My Family'), techniques to assess the level of academic motivation.

After assessment, a plan for further work with the child was developed. Two goals of work were set: to reduce jealousy and to increase motivation.

When working with jealousy we used art-therapeutic methods of work, fairy-tale therapy.

During the examining learning motivation, it was revealed that the tasks were difficult for the girl because of her lower level of knowledge for her age, which made her afraid to be worse than other children and refuse to work. Recommendations for parents and teacher were developed. A neuro-correctional program was also developed, taking into account the child's strengths and weaknesses.

After developing recommendations for the teacher and parents, as well as neuro-correctional sessions, the girl began to enjoy going to school preparing classes. She became interested in learning. After art therapy sessions, the parents noticed that the level of aggression decreased. The girl began to spend more time with her mum and easier to say goodbye to her dad. A month and a half later, as a result of the work done, the child's anxiety level decreased, tantrums stopped, the girl became more smiling and cheerful. She easily makes contact. According to the parents, the daughter has become calmer. According to the mother, 'Now you can talk to her; she began to hug me like before, instead of pushing me away and hitting me. She smiles more often and wants to socialize with other children'".

At the end of October, we surveyed parents, with whom individual and group meetings are systematically held, about ways of improving the work of the Centre.

During this period of the Day Centre's activity, the organisational criteria of work to assist refugees from Ukraine, as well as local project participants in difficult social status, changed somewhat.

The determining criterion was the age of the beneficiaries:

- **preschool children of 5-7 years of age** who, for special reasons, were unable to attend pre-school educational institutions. This category of children was in a vulnerable social situation due to their inability to attend pre-school educational institutions;

- **younger schoolchildren and pre-adolescent children: 7/8 – 11/12 years old.** This group included children attending educational institutions, and in need of additional help and support.

It should be noted that the emphasis was now placed on children's **continuous attendance of** planned classes in science and humanities subjects (mathematics, writing, reading), while the other subjects - drawing, modelling and music - were carefully motivated as necessary, with examples of their influence on the dynamics of positive development. And the dynamics was taken into account, i.e. visual examples were taken into account: how it was and how it became.

All the participants were divided into 2 categories: **a) permanent beneficiaries** and **b) those coming for leisure** activities depending on the situation and the wishes of children and parents (they could be as many as they wished, and children from the first group could additionally participate in these activities if they wished).

By the end of 2022, the following educational and creative groups had been formed:

- preparation for school (Ukrainian language, mathematics, writing for a group of refugees);
- chess school;
- therapeutic physical training;
- painting;
- musical development;
- English;
- ceramics;
- story hour.

Psychological assistance became more systematic and successful. This was due to the joint efforts of teachers and psychologists of the project to reduce anxiety and develop necessary social skills. For this purpose, children requiring special attention got regular meetings with a child psychologist and parents were consulted about ways to support and correct their behavior.

Meetings were held twice a week for a month. The methods used to solve the difficulties were: art therapy, sand therapy, fairy tale therapy, social skills development.

Social skills development was aimed at complex social actions such as: initiating and maintaining a conversation, asking for and offering help, refusing and responding to rejection, conflict resolution, and more.

Recommendations were developed for parents to support the initiative of social contacts outside the Centre, as well as recommendations to reduce anxiety, such as: playing different situations at home with toys, sensory box with toys to relieve anxiety, sleep hygiene, etc.

The number of children in the permanent groups increased significantly, for which another specialist with experience in psycho-pedagogy was invited, based on the criteria of work with children in community organisations and, above all, on socialisation of children in a post-stress situation and preparing them for the learning process. The dynamics of the impact of the project activities on the condition of more than 50 children were analyzed and the results of the work over 2 months were demonstrated.

In addition, each teacher analyzed his/ her own results in the tough subjects, demonstrating the dynamics of the pedagogical process with concrete examples.

As a result of the work carried out, the level of anxiety among children requiring special attention and other beneficiaries significantly decreased, so they became more proactive in communicating with groupmates. They learnt the rules of conversation and how to conduct it. With the help of the "Fairy Tale Hour" program, different scenarios were played, which helped to reduce anxiety and strengthen self-esteem.

Social skills development classes helped to develop basic social skills, such as how to greet another person correctly, introduce oneself and introduce people to each other.

To assess the effectiveness of the work being done, a small test was elaborated.

S USS O

for parents of children - beneficiaries of the project

1. Child's name, age.
2. Full name of the child's mother/ father.
3. Brief information about the family: complete/ incomplete; place of residence: permanent/ temporary; financial situation: low/ medium/ high; living conditions: own living space/ rented flat (underline required).
4. What made you to enroll your child in mathematics, English, drawing, chess, modelling, dancing (underline required) classes within the framework of the project? To select from: Preparing the child for school, developing willingness to learn, speech development, developing attention, discipline, rules of communication, development of creative abilities (underline required).
5. Was the child's choice taken into account?
6. First impressions of the initial classes:
 - the child's interest in attending classes,
 - learning new things,
 - willingness to attend
 - socializing with other children,
7. Have your expectations been met, fully/ partially? In what way? Did your child come close to what you expected from him/ her? What is the advantage of such preparation of children in comparison with other types of preparation, namely: in the family, with the help of a tutor, in private preparatory institutions? Do you think that this approach promotes intellectual, physical, mental development of the child, learning the rules of behavior, communication, ability to work independently and in a group, development of creative abilities (underline required)?
9. Was the financial factor important?
10. How do you evaluate the success of your child and the project as a whole?
11. Would you like your child to participate in such projects in the future?

All parents noted that they have more free time, as now their children do not need their constant help and support. **Book of Feedback and Suggestions** of the "Safe Space for Mother and Child" project, which was released earlier, was filled with 54 acknowledgements from July to the end of the year, and no complaints were recorded.

S O P AS MO F AT O ST O T R FU

SUPPORT PLATFORM

A UAR 202 – M R 202 .

P R O FROM A UAR TO U 202

Starting from the first quarter of 2023 (January – February – March) the activities of the "Safe Space for Mother and Child" Project entitled "A House that gives warmth" were implemented taking into consideration its general goals and objectives based on an analytical approach to the previous results. Keeping in mind all the socio-economic changes taking place in the country, the project implementers worked with beneficiaries using the experience gained and new tasks aimed at harmonious development of pre-school and primary school age children in compliance with age norms and personal characteristics in a more complex socio-economic environment. As before, children from local low-income families participated in the project. In the period January to June 2023, the number of beneficiaries reached 590 people.

The focus was on children's sustainable adaptation to the existing conditions with a positive outlook towards learning and teamwork. In their programmes, teachers and educators strived to develop children's interest, supporting each child's competitive abilities in acquiring necessary life skills, knowledge and skills.

Activities were carried in the following directions:

- cognitive and educational;
- social-psychological;
- cultural and creative.

Preparation for school and primary school, including group classes, also included Sunday School classes for children with special needs. All groups were taught using special methods, including interactive activities, interdisciplinary approach, and modern digital technologies. Specialists in the field of preschool

and school education from among refugees from Ukraine were involved in the work.

Cultural and creative activities in various groups – pottery, dance, drawing, music, chess, theatre and reading aloud – played a great supporting role in the implementation of the goals and objectives, in the intellectual and physical development of children and in the development of fine motor skills. Joint activities of teachers and psychologists in solving socio-psychological problems have been strengthened.

The psychologist, in turn, determined the motivational readiness of children in the two target groups to prepare for school and study in an educational institution using modern methods, as well as observing the dynamics of mood and behavior of children with special needs, identifying problems and ways of solving them. Individual psychological testing of children and their parents/ relatives; individual counselling for children and adults; group counselling by a psychologist, training sessions for children with special needs (autism, visually impaired) were conducted.

Work schedule of the "A House giving warmth" Centre (1st quarter 2023)

Monday	Tuesday	Wednesday	Thursday	Friday	Sunday
"Arlekino" Theatre Studio	Classes in the "Special Children" group	"Arlekino" Theatre Studio	Classes in the "Special Children" group	"Arlekino" Theatre Studio	Sunday School
Psychologic al counselling	Psychological counselling	Psychologica l counselling	Psychological counselling	Review of children's literature	Psychologic al counselling
Review of children's literature	Review of children's literature	Review of children's literature	Review of children's literature	Preparing for school in Ukrainian	Music Hour

Preparing for school in Ukrainian	Clay modelling	Preparing for school in Ukrainian	Music Hour	Meeting in creative workshops	German
German	German	German	German	Crafting workshop	English (7-11 years old)
Painting Studio	English (5-7)	Cinema room (cognitive videofilms)	English (5-7 years)		Clay modelling
	Story Hour		Crafting workshop		Chess school
	Therapeutic physical training		Story Hour		Painting Studio
	Classes in the "Special Children" group		Therapeutic physical training		Therapeutic physical training
			Classes in the "Special Children" group		

It should be noted that, at the request of parents, individual lessons in Romanian language were organized in order to better adapt the beneficiaries of the project to the situation.

P R O J E C T FROM JULY TO DECEMBER 2023

As of July 2023, the AO CCCE has updated the concept of assisting children in socio-political emergencies.

The second part of the implemented project "**Cognitive and Educational Centre for Children from Refugee Families with the Inclusion of Local Children 'I Want to Become the First'**" – was implemented as before in **three directions, but the focus was on cognitive-educational and psychological-social programmes**. Some changes in the status of persons, who left Ukraine as a result of military actions, starting from May 2023, set the project the task of more rapid and targeted preparation of beneficiary children from permanent groups for school and mastering the programmes of primary grades of general education institutions. More emphasis was placed on humanitarian subjects (learning Ukrainian, Romanian and English), as well as on mathematics. Psychological aspects of children's adaptation to the conditions of their current residence in Moldova were taken into account in the work of subject teachers, using methods of collective activity of children in groups with the aim of applying the acquired knowledge, skills and abilities in their native country, as well as in the conditions of the host country. The creation of a group of children with special needs under the guidance of a professional psychologist demonstrated the effectiveness of this innovation in the work of the project.

The supporting role of **creative programmes** in the socialisation of beneficiaries of all groups was particularly important.

The experience gained showed the necessity of inter-ethnic contacts in the psycho-emotional socialisation of pre-school and primary school children and pre-adolescents. During the period July to December 2023, 231 beneficiaries participated.

Thus, the aim of the "I Want to Become First" program for children was to integrate children from Ukraine, along with local preschoolers and primary school children from the Chişinău municipality, into the current conditions of the Republic of Moldova for further adaptation and socialisation in the short term, given the previous and new economic and socio-political circumstances.

The children's condition continued to be adversely affected:

a) the impact of the Covid-19 pandemic and military action in Ukraine;

b) online education during a pandemic;

c) prioritising gadgets over the book, the so-called **screen – book** conflict.

In addition, the conditions of refugees' stay in the Republic of Moldova have changed: since 15 May 2023, citizens of Ukraine who have not received legal status – temporary protection, residence permit or refugee status – have in Moldova in the status of a tourist. In this regard, the main direction of the project has also changed, as temporary protection for displaced persons from Ukraine was introduced in the Republic of Moldova for a period of 1 year.

At the same time, the new status guaranteed basic rights of those who did not come back to the country of origin – Ukraine. They got rights to housing, social, health and educational services, as well as protection from abuse, exploitation and discrimination.

Certificate of Arina Osipova, Odessa, 09.18.2023:

"I am a grandmother of two children: 6-year-old granddaughter Arina (she was called after me) and one-and-a-half-year-old Dani. He was born five days after we arrived in Chişinău. And we ended up here on 24 February 2022, right after the war started. I told my children's parents that I would not wait for the bombing and that we had to save our grandchildren. From the day your Centre opened until June, we visited it regularly. And we left home, to Odessa, because it seemed to us that everything seemed to have become calmer there. Nevertheless, it was an illusion. We returned to Moldova, to Chişinău, with the beginning of intensive shelling and bombing in Odessa. Therefore, we came back here, to the Centre, to continue participating in its programmes. The way you treat newcomers, the support you provide to refugee families, really attract people in exile.

When we came here the first time, the stressful situation was caused by separation from loved ones, and it was safer here. The second time, things were much more serious: Arina started having epileptic crises due to the fear of bombing. The doctors from the epilepsy centre in Odessa recommended that we leave the city and return to Chişinău.

The girl returned to a familiar environment, but the consequences of the fears she had suffered in Odessa affected her psycho-emotional status. We are thankful to everyone involved in the programmes activities. Arina attends the Ukrainian program, which is elaborated in accordance with education system in Ukraine. She also attends Romanian language classes in order to adapt more easily to the new environment.

Creative programmes including art therapy, modelling, drawing, dancing had the most beneficial effect on her. I also would like to mention the individual approach to her by the psychologist, teachers, volunteers, library staff, and all participants of the Centre's programmes for children from refugee families.

Being a professional psychologist, and pay attention to the special atmosphere, the psychological climate of the Centre. Here you get a feeling of free space: there is no authoritarianism, intrusiveness, excessive tutelage, and, at the same time, there is confidence in safety. Once upon a time (many people, and our children too, remember) in city yards there were real 'yard communities' of children under special supervision of adults (especially grandmothers). So the atmosphere here reminds me of the childhood aura that prevailed there. In your Centre, my Arina, as well as other children, have new contacts (friends, teachers), which is so important for every child.

And, of course, what is invaluable for us – parents and relatives of the beneficiaries of your programmes – is that they continue the educational process: preparation for school takes an important place in the Centre's activities".

"I Want to Become the First" was the name of the new program initiated by the Cognitive-Educational Centre for Children. It aimed to **integrate Ukrainian refugee children and their parents into Moldovan society through informational, psychological, cultural, linguistic, and educational adaptation. This was achieved through joint cognitive and creative programmes, which also involved local children from the Chişinău municipality. The programmes were modified taking into account:**

a) emotional well-being; b) psychological development; c) active socialisation with the acquisition of necessary skills in the actual life space.

The main problem during this period was the perception of the project as a pre-school educational institution – a kindergarten. In most cases, parents perceived the children's Centre as a place where they can "hand over" their children when they need to be without them, rather than as a Centre for development, creativity and socialisation.

During the implementation of previous projects supported by WJR – "World Jewish Relief", the need for a clear differentiation of duties and responsibilities between the project beneficiaries and the Centre was identified, namely:

- it is the responsibility of the parents of the beneficiaries to take care of their health, food, clothing, living conditions and access to the centre's services;

- the Centre commits to offering diverse cognitive, creative, and socio-psychological programmes, supporting the required methodological and material-technical infrastructure of the educational process, and providing various informational and advisory services. These efforts aim to achieve the goals and objectives of the AO CCCE project "Cognitive-Educational Centre for Children 'I Want to Become the First,'" involving beneficiaries from Ukraine and the Chişinău municipality. This is intended to enhance integration processes within Moldovan society.

The following measures were taken to disseminate the aims and objectives of future work:

- posts in the parent chat about the basic rules of the project programmes' activities on the library premises, namely the role of parents, stating that children under 6 years old are required to be supervised by a parent on the premises of the Centre due to the fact that the project does not provide "caretakers";

- an equally important problem was the selection of qualified teachers who would have the professional skills to adapt the educational program for preschool children;

- meetings with parents were held, as the psychological problem of beneficiary children with peculiarities in mental functioning became apparent. In such cases, the psychologist recommended to address the psychiatrist to identify the mental problem and get recommendations for parents. A **separate group of beneficiaries** requiring a special approach was created.

Even at the initial stage in the previous programmes, a primary **network of like-minded people to share experiences** was established: local and foreign Jewish organisations and, mostly, the Jewish Community of Moldova, Chişinău City Council, the Central Library, the Association of Librarians of the Republic of Moldova and volunteers from youth and other organisations. From the second half of 2023, previous experiences were taken into account:

- careful selection of beneficiaries according to the criteria of compliance with the project goals and objectives;
- clear requirements for adult family members of beneficiaries to take care of health, nutrition, clothing, living conditions and ensuring children's access to the Centre's services;
- strengthening the methodological basis of psychosocial services.

All this focused the attention of the project implementers and volunteers on developing their professional skills and improving programmes in the field of communication opportunities for socialisation of children in unusual conditions of migration to a different geographical and ethnic space and finding a positive community in a new environment.

A considerable increase in the intensity of the children's work programmes took place in the second half of the year.

The schedule of activities for the second half of 2023 shows all the activities and their number carried out at the Centre:

Comment – the formatting of this is not very attractive. Can you tidy it up?

July.

Cognitive-creative studios – 20 (ecological, art, ceramics, theatre, dance); **healthy lifestyle** – 4; **General holidays** – 8 (Sun Bunny Festival, Yo-Yo Toy Day, International Friends Day, etc.); **excursions** – 4; **psychological trainings** – 12.

August.

Preparation for school in preschool, junior school, pre-adolescent groups:

- **subject trainings** with teachers (English, Romanian, Ukrainian) – 12;
- **healthy lifestyle** – 4;
- **socio-psychological trainings** – 12;
- **creativity** (art, ceramics, theatre, dance, chess, ecological studios) – 20;
- **cinema room** – 4.

September.

Cognitive development activities for preschoolers – 21;

Cognitive development classes for younger pupils and pre-adolescent group: English, Romanian, Ukrainian – 16;

Creative studios: art, ceramics, theatre, dance, chess, ecological studios – 16;

Social-psychological group and individual **trainings** with project beneficiaries – 12;

Working with children with disabilities:

- school subjects – 6;
- psychological counselling – 8.

October.

Cognitive development activities for preschoolers – 16;

Cognitive development classes for younger pupils and pre-adolescent group: English, Romanian, Ukrainian – 16;

Creative studios: art, ceramics, theatre, dance, chess, ecological studios – 16;

Social-psychological group and individual **trainings** with project beneficiaries – 12;

Working with children with disabilities:

- school subjects – 6;
- psychological counselling – 8.

November.

Cognitive development activities for preschoolers - 16;

Cognitive development classes for younger pupils and pre-adolescent **group:** English, Romanian, Ukrainian – 16;

Creative studios: art, ceramics, theatre, dance, chess, ecological studios – 16;

Social-psychological group and individual **trainings** with project beneficiaries – 12;

Working with children with disabilities:

- school subjects – 6;
- psychological counselling – 8.

December.

Cognitive development activities for preschoolers – 16;

Cognitive development classes for younger pupils and pre-adolescent **group:** English, Romanian, Ukrainian – 16;

Creative studios: art, ceramics, theatre, dance, chess, ecological studios – 16;

Social-psychological group and individual **trainings** with project beneficiaries – 12;

Working with children with disabilities:

- school subjects – 6;
- psychological counselling – 8.

Getting ready for and celebrating winter holidays.

As can be seen from the description, the project activities were modified taking into account the results obtained during the previous months (July, August, September): the work according to certain modifications was carried out in permanent groups for **two** ages: **5-7; 8-10 years old**, consisting of beneficiaries from Ukraine and Moldova, which promoted interethnic communication and integration adaptive process.

The focus on the main areas of program has slightly shifted towards the intensification of the educational process and changes in the composition of beneficiaries in the working groups:

- During this period, the **cognitive-educational direction** in the preparatory preschool group and the primary school children's group is characterized by intensive preparation for the study of Ukrainian, Romanian, and English languages, as well as mathematics. Modern methods are employed, incorporating an interdisciplinary approach and digital technologies in alignment with education systems adopted in both the Republic of Moldova and Ukraine. This includes academic subjects and various design, technical, and IT directions. The classes were attended by some children who had previously participated in the project and were included in further programmes to consolidate the skills they had already acquired in mastering the curricula. Classes in humanities and mathematics were conducted according to the timetable prepared by each teacher.

Crucial place took, at the parents' request, forming a **permanent group for learning Romanian**. In connection with the socio-economic and political conditions of refugees' residence in Moldova, the Ministry of Labor stated that lack of knowledge of Romanian prevents Ukrainian refugees from finding employment in Moldova.

Reminder that "as of March 1 of the current year [2023], refugees from the armed conflict in Ukraine can obtain temporary protection in the Republic of Moldova for up to one year. Individuals receiving temporary protection have access to social assistance measures and services financed by international organisations, as well as a range of rights, including access to education, employment opportunities without the need for temporary residence permits for work purposes, access to primary and emergency medical care, among others"

(<https://social.gov.md/ru/коммуникация/пресс-релизы/с-1-марта-беженцы-из-украины-могут-воспо/>; see also:

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141164&lang=ru). In the project, it was previously planned to learn the Romanian language on an individual basis, i.e., upon the beneficiaries' request. Now, a **permanent** group of children for this subject has been organized.

- **Psychological and social activities** have changed significantly. It should be noted that the **socio-psychological direction** in permanent groups, unlike in previous programmes, is based on the activities of teachers of basic subjects who also have psychological training, with the inclusion of the activities of a psychologist (if necessary) and parents. Teachers determine the motivational readiness of children in the target groups to prepare them for school and study in an educational institution, as well as observe the dynamics of the children's condition and behavior; identify problems and ways of solving them.

The example of cooperation between teachers, psychologist and parents in permanent groups is here.

Commentary by Diana Ivanova, psychologist:

"Boy V., 6 years old. He was born in Ukraine and has been living in Chişinău since September 2023. Psychosocial development takes place within the family. Now he is brought up by his mother. Teachers from the permanent groups approached me, noting that the child exhibits hyperactive behavior during lessons and tends to distract other group members from their tasks. At the same time, they noticed the phenomenon of fear of failure, refusal to perform tasks that were difficult. In relationships with peers, there was a desire for dominance, devaluation of the interests of others, as well as the perception of oneself as a 'victim' in case when it was not possible to implement the tricks he had planned against his peers.

Observing the preschooler's nervous behavior, especially during lessons, it was possible to assume that the child opposes learning and creative activities. The observation was confirmed during a personal conversation with the child. And it was discovered that the boy considers himself a 'loser' and that he 'will never succeed'. It became clear that the fear of failure was the reason for refusal to participate in the performance of tasks offered by teachers, while maintaining motivation for playful forms of work.

I have set the following goals:

- to investigate the reasons that influenced this cognitive attitude of the child;
- to conduct psychological counselling with parents on child-rearing issues;
- to be included in the 'Personality Development' program;
- to apply relaxation techniques, etc.

After a while, the child began to strive for independent fulfilment of tasks regardless of their complexity. The phrases 'I can't do it' were replaced by 'but I tried'. The child became interested in books and expressed a desire to improve his reading skills, showing a particular interest in the topic of sea creatures. Thanks to the teachers' efforts, the beneficiary became more proactive in lessons, raised his hand to ask, 'Can I add something' and shared his thoughts, which in our opinion is a significant breakthrough.

Parents immediately noted the usefulness of my proposed methods of working with the child in the psychological program 'Personality Development'. They used to ask:

- Will there be 'Personality Development' class today? Because we were in such a hurry, we were afraid we would miss it.*
- You know, our child has started to think more about relationships between people. He asks us all the time about topics that we had never talked about before 'Mum, have you ever thought about what love is?'.*
- Oops, our kid has been remembering that cartoon you discussed on personality development all evening and asking to turn it on, but we didn't know what to look for.*

I can note that in other children who had previously shown negative attitudes towards groupmates, parents began to notice favorable changes:

- You know, we were at the playground in the park and my son came up to the kids on his own and asked to take him to play. I was so happy: it is not like him.*
- My daughter told me this morning that we had to go to the Centre urgently, her friend must have arrived there by now.*

The children learnt to share and empathize with each other:

– *My little brother hits me with toys all the time*, one boy shared his worries.

– *I'll protect you!* – the second boy said immediately.

– *I threw my tooth on the roof, and the tooth fairy never came to me*, cried one girl.

– *I guess she will come next time*, said another girl.

– *Don't cry, I had the same thing once*, said a boy sitting next to her.

Parents note the importance of the 'A House Giving Warmth' Centre for them and their children and friends: 'If it were not for you, your love and support, we do not know how it would be now!'"

In contrast to the previous focus of the project, **special attention was paid to the group of children with special needs**, the formation of which was completed at the end of September and whose age composition includes 18 children from 3 to 10 years old. The work of a professional psychologist differs from work with ordinary children. First of all, it is a correctional orientation, where the main priority is the use of certain techniques aimed at correcting psychological and behavioral disorders with the help of special methods of psychological influence. Due to the different-age composition, adjustments were made within the group. The group, in its turn, was divided into 3 subgroups depending on the age and psycho-cognitive indications of the children.

Of particular importance in this area of the project's activities is the involvement of **parents of project beneficiaries in the** implementation of programmes, as well as in the provision of meals with their assistance within the project.

- **The creative activity** has acquired an auxiliary character. However, it played and still plays a special role in the socialisation of beneficiaries of all groups and is supported at the insistence of parents, who note its beneficial effect on children's cognitive and psychological development. This includes

therapeutic physical training, Fine Arts, ceramics, theatre and music classes and chess.

Testing on the assimilation of subjects' programmes was conducted through internal oral testing by each teacher at the beginning of the fourth quarter (in October) and at its conclusion (in December) of 2023.

I. School Preparing Group (in Ukrainian). School Preparing Group is an important stage in children's development, as it is aimed at preparing preschoolers for the future learning process. Here are a few specific points that are important when working in School Preparing Group (ages 5-7). They are addressed during the testing at the initial stage and at the end of the quarter:

- a) determination of attention concentration;
- b) development of speech and language skills: vocabulary, ability to formulate one's own thoughts;
- c) fine motor skills: the ability to reproduce their thoughts on a piece of paper;
- d) development of cognitive skills;
- e) manifestation of social skills;
- f) physical development and skills.

The achievements of this group of children from Ukraine include the development of social skills (establishing interactions with each other); physical skills (development of motor skills, coordination of movements, general physical activity); and improved cognitive skills (development of speech and language skills, introduction to the basics of reading and writing, and mathematical knowledge). The training program included tasks promoting the development of logical thinking, attention and memory.

During participation in the project, children have learnt to read and write, and their mathematical and logical skills have become noticeable, which was facilitated by the teaching methods used with an individual approach to each child. A combined type of school readiness lessons was implemented, i.e. the use of both traditional and innovative methods was applied: interactive

lessons in the form of games, organisation of lessons with elements of group work, use of modern technologies (educational software), inclusion of creative tasks, project work (application of knowledge in practice, encouragement to create their own objects, etc.).

Commentary by Christina Pastushenko, Ukrainian group teacher, volunteer from Odessa, 11.25.2023:

"I have a constant group, or rather a group with a constant number of children. It is the right thing to do. There were a lot of children, but some were leaving the group, as refugees' family situations change unpredictably; newcomers were arriving. They left for different reasons, for example, seven children returned to Ukraine, two children with their families went to other countries; four went to the first grade in a Ukrainian school in Chişinău, but the number of children in the group was between 22 and 25.

The core of the group were children from five to seven years old. The newcomers were a little older. The newcomers from Ukraine, of course, were stressed, nervous, and in different ways: some were stiff and tearful; others were excited, hyperactive and even aggressive. Arina (6 years old), for example, cried all the time and was afraid to be left on her own. Vika (5.5 years old) also started crying for any insignificant reason. I realized that children need rules that they can work out together: no swearing and no fighting. I prefer not to touch on the topic of war, but rather focus on what will be useful for them in their lives at home: to know their native language, to learn the basics of mathematics, to instill communication skills, and much more.

The main subjects are reading, writing and mathematics. Our program is based on the one adopted in Ukraine. Classes are three times a week: Monday, Wednesday and Friday. The duration is three hours. We started from scratch. Here is an example:

A five-year-old Ukrainian girl named Lera. The child is sociable, does not always form his/ her thoughts correctly. The child does not have basic skills in writing, reading, and mathematics. Does not orientate in a notebook. Does not understand the tasks set. Not familiar with letters, numbers and the concepts of *line, cell*.

My goal is to teach the child to orient itself on a sheet of paper, understand the concepts of *lines* and *rows*, distinguish between *right* and *left*, and visually recognize *letters*. To increase perseverance, attention, develop logic and memory. To construct sentences correctly, to express their thoughts coherently. A series of school readiness lessons were conducted with the use of interactive teaching methods, game situations and an individual approach.

During the school readiness classes, the girl learned to distinguish between *right* and *left*, became familiar with the concept of a *notebook*, learned to orient herself on a *sheet of paper*, to see the *boundary of a row* and a *cell*, and to understand where the *working line* is located.

She learned letters, now she knows what the alphabet is, learned to distinguish vowel and consonant sound, to divide words into syllables with the help of the teacher. She has learnt to write straight lines and slanted lines. Reads the letters a, o, u, e, l, m and syllables with them, builds sentences and coherently answers questions. Learns to count in ascending order up to 10, performs easy graphic and logical tasks with the help of the teacher. Understands what time is for rest and for work. In the process of playing, she has learnt to hear other children, to play role-playing games.

In addition, I try to diversify the methodology of school preparation, taking into account not only the age characteristics of the children, but also the situation of their families. Since it is not always easy to keep their attention depending on the topic of the lesson, for example, mastering letters, then I include singing – thematic songs about letters, short poems, dances, videos. Play situations are very effective. Children just love them.

Quite illustrative is the case of five-year-old Karolina from Odessa, who refused to write. 'I only want to play – that's all!' – she shouted. I knew that she liked drawing. And then we started to circle letters with her (and with others too). Success came after a month of lessons. The dynamics of success are presented in the photo information section.

Unfortunately, nowadays school programmes do not pay much attention to calligraphy. Calligraphy develops fine motor skills and the mental abilities of children. Calligraphy, as I see from my practice, not only develops good handwriting, but also develops a sense of beauty, proportionality and discipline in children.

And I pay special attention to teaching them to read. Younger pupils, who have had the opportunity to study with us before and, according to their parents, outperform their classmates, come here for extra classes and help those who are just starting to read.

And that is true about the relationships of the kids in the group. I am not in favor of going along with the whims of children, which often arise because of excessive tutelage and empathy. This often perpetuates neurotic states of various origins in them. That is why the main emphasis is on mutual assistance of different levels: older children help younger ones, and sometimes it happens the other way round”.

II. Permanent groups of junior high school pupils.

1) At Romanian language classes, to fulfil the SMART objectives, an oral test including the following items was done at the initial stage and at the end:

- a) motivation for learning a non-native language;
- b) primary representations and vocabulary;
- c) openness to perception;
- d) specificity of articulation;
- e) cognitive features.

In the **Romanian language** acquisition group, consisting of 25 participants, significant progress has been noted in mastering the Romanian language during their time in the project. This progress includes the ability to engage in dialogue in familiar communication situations and describe objects and characters based on provided guidelines. Children apply the rules of verbal etiquette, etc. So, the favorable conditions for getting linguistic skills of oral communication in Romanian were created. This was facilitated by communicative and emotional-meaningful methods with the use of role-

playing games, thematic situations, improvisation, where emotional involvement plays a special role.

Commentary by Inna Shaitan,
Romanian language teacher at the Chişinău
Lyceum "Evrika", 10.27.2023:

"Let me start by saying that the Romanian language was included in the library's program of work as a vital necessity. It was a common initiative of both the library programmes and from relatives of Ukrainian children and local children who did not speak it. Twenty-five boys and girls gathered and I taught them three times a week from 11.00 to 12.00.

The group with which I have been working since August 1, 2023 is preschoolers and younger schoolchildren, i.e. of different ages – from 6 to 10 years old. Some of the children were already adapted to the new conditions, but from time to time newcomers joined the group. They were brought by their parents, who were around for the first few days, as the children felt detachment from their previous living conditions and fear. Parents showed interest even later: if they had time, they came and listened. The age difference between the children is small, but it can still be felt. The main factor is the lack of knowledge of the Romanian language. And here I would like to note an interesting point: everyone was in equal conditions, and therefore a good communication was established, the main feature of which is mutual help. Older children help the younger ones. And the children are motivated: they want to know Romanian in order to communicate better with their local friends in their own language. Their main phrase: 'We will be able to talk to everyone and even help mum in the shop when she buys groceries and different things'.

And we started from scratch. The children did not distinguish the reference words in the stream of speech. However, there was an increased

interest in the language. And so I started to work with the children, first of all, on vocabulary, vocabulary accumulation. My task was to give the basics of the spoken language so that later there would be something to work on in grammar.

The work with antonyms had a great effect: Russian холодно (cold) – тепло (warm), Romanian frig – cald; with synonyms: Russian падает дождь (rain falls) – падают каштаны (chestnuts fall), Romanian ploaia pică, castanele cad.

How we worked:

- studied everyday language in different situations, starting with the simplest concepts and situational moments;
- I used to recite nursery rhymes for the kids to learn by heart;
- listening to and memorizing children's songs;
- did warm-ups (pauses) between classes, including video and audio recordings. We learnt elements of Romanian folk dances.

What we have achieved:

- children can introduce themselves, greet, answer simple questions about the weather, seasons, can name the time of day, they have learnt a few short poems by heart, they know how to count to 15.

How much fun and joy they had when they began to engage in simple dialogues!

They began to understand oral speech and pronunciation better. They feel more confident. In the future, I would like to work more on the phonetic features of the Romanian language.

2) At English classes, an oral test including the following items was used to fulfil the SMART objectives at the initial stage and at the end:

- a) cognitive skills;
- b) social skills;
- c) motivation for learning a foreign language;
- d) primary representations and vocabulary;
- e) openness to perception;
- f) articulation.

In the **English language**-learning group of 26 children in the second half of the year, there was obvious progress in learning English: motivation to learn the language and understanding of the meaning of oral communication increased. Good results were achieved: children could briefly tell about themselves, apply some words of etiquette, polite address to others, count to 20, name objects in plural and other grammatical forms, name family members, 12 basic colors, domestic and wild animals, furniture, equipment, items of seasonal clothing, etc. This was facilitated by the methods used, based on live communication, listening to audio materials, watching thematic video simulators aimed at learning new vocabulary/ repeating the learnt material; game methods, the Pimsleur method, etc.

Commentary by Ekaterina Lukyanets,

English teacher:

"The group was different-aged. The children, however, were united by their common situation and desire to learn. I would like to note the overcoming of some behavioral problems in the refugee children. All of them were exposed to varying degrees of post-stress state, which manifested itself in over-excitability in some of them, and in others in behavior problems. Both of them had difficulties in concentration, short-term disconnections from work during classes. Formulating their own thoughts was difficult. Many of the things learnt had to be repeated again because children missed classes, being absent for objective reasons (periodic trips to Ukraine). At the same time, it is worth noting the desire to learn a foreign language for future communication. Children understood the necessity of knowing another language in the situation of forced departure from their native places. They were eager to learn to communicate in English as soon as possible. This motivation required special support from my side.

I focused on the development of communication skills, taking into account the speech abilities and needs of each child: the development of

speech, intellectual and cognitive abilities, the formation of elementary communicative skills in four stages: listening, speaking with the assimilation of pronunciation features, reading and writing. All this was combined with introducing children to new social experience using a foreign language, developing interest in the culture, customs and traditions of English-speaking countries.

Among the techniques, I used to improve vocabulary acquisition, the **repeat and make** method was a particular success. A child or a group of children made a thematic collage on a topic they had already learnt (the topic learnt was a prerequisite): *Wild/ domestic animals, Fruits/ vegetables, My family, Clothes, My room*, etc. The children worked with materials prepared in advance by the teacher (magazine clippings on a given topic, glue, felt-tip pens, colored pencils, plasticine, buttons/ beads, a piece of paper). I named an object and the child had to find it among the clippings and glue it on (this is the second prerequisite). In this way, the children repeated the learnt vocabulary, while developing their fine motor skills and getting aesthetic pleasure from the process of working with the collage. I used this method as a lesson of generalization or repetition of the material.

It is important to note an essential point: there were introverted children in the group who do not like to work in a team. Such children were given individual tasks taking into account the topic under study (with the child being in a team) with further introduction to teamwork. For example, Vanya (8 years old) at one time behaved passively, only listened to what was happening at the lessons, but he did not dare to speak or pronounce words in English. I realized that he was afraid of being worse than others are, although he did his independent work diligently and with pleasure. And he waited and asked me when he would **repeat and make** lessons. The fact that he started to help the younger ones who had problems in pronouncing words helped to shift the situation.

Children were given communicative tasks, which were carried out both individually and in a group. I used thematic cards: wild and domestic animals, colors, articles of clothing, vegetables, fruits, as well as three-dimensional objects: doll furniture, toys, etc. Children named the object in singular and plural, characterized it by shape, color and other features. Children also guessed an

animal by sound and named it (listening to audio material). The game 'What's Missing?' was used to determine attention: thematic cards were sequentially removed when the pupil closed his/her eyes. The task was to name the missing object in English. The missing item could also be replaced by an item from another vocabulary block. For example, in the row of toys/ cards on the theme 'Wild animals' there could be a domestic animal or a piece of furniture or a number). The pupil's task is to name what it is and to what topic it belongs.

I can state that the goals I set have been achieved, and the children have begun to understand the meaning of oral messages, interpret the context of the message correctly, name family members, briefly talk about themselves, use some words of etiquette and polite addressing, count up to 20, name colors (12 basic colors), and much more”.

III. The group for working with children with special needs consisted mainly of children from low-income families with subgroups in the age categories 3-4 years; 5-7 years; 8-10 years. It was staffed from mid-August 2023 as a result of parental requests, observation by teachers and psychologist, and test scores. There are 18 children in total.

Its activity differed from work with ordinary children. This is, first of all, a corrective orientation, where the main priority was the tactic of using methods aimed at correcting psychological difficulties or disorders with the help of special psychological techniques.

Specific psychological testing was conducted by a professional psychologist regularly, twice a month, which allowed us to determine, first of all, the presence of alexithymia in children, i.e., difficulties in identifying and verbally describing their own emotions and the emotions of others; a decrease in the ability to fantasize; a focus on external events at the expense of internal experiences; a tendency toward concrete, utilitarian, logical thinking with a deficit in emotional reactions. In addition, among the difficulties encountered are a lack of direct communication skills (in children with autism), negative reactions to work offered, and vibrational sway.

Regular testing followed by examination, observation, exercises, didactic games and conversations made it possible to adjust the methods of influence used, which made it possible to increase the dynamics of change in the children's

condition for the better. Paired trainings and involvement in collective communication proved to be effective for some children with speech disorders. Speech became more coherent and meaningful, which was helped by family counselling, during which parents attended individual counselling sessions for two months. In work with the father and mother, correctional work was carried out on living through certain conflicts and participation in them by the child who had an exacerbation of symptoms, using techniques of the Gestalt approach, as well as the principle of family formations according to Bert Hellinger.

The majority of children demonstrated positive personal improvements, which were promoted by special classes focused on the communicative and social aspects.

Commentary by Frieda Pieselman,
psychologist:

"Let me give an illustrative example from practice. The mother of Kirill Sibov, a 6-year-old child, who had been diagnosed with problems with speech (one-syllable or absent at all), socialisation, and aloof behavior in the society of other children, addressed our Centre. The boy was silent in the playground, sometimes hitting other children. His behavior was pattern - based (in any situation of danger, he took an elongated toy in his hand and monotonously swung it in front of his face for several minutes, and then hit himself on the head with it).

According to the mother, all these problems were aggravated when she moved to Chişinău from Odessa, when the child was forced to leave his father for an indefinite period due to the war. At home, the boy showed 'oddities' in his behavior, but the picture of them was blurred, more reminiscent of the behavior typical of an introvert or excessive modesty. Mum chased away the worst case scenario and waited for everything to pass. However, in a foreign city the psycho-emotional state of the child sharply deteriorated towards aggravation, emotional lability increased: the boy fell into hysterics, or, on the contrary, into fits of laughter 'out of place'. As soon as his mother suspected

that Kirill had autism, she came to us at the Centre. After testing, I recommended an individual correcting program, which included 3 individual sessions per week for 50 minutes.

During the lessons, I offered Kirill various tasks in a game form: work with diagnostic cards, work with cards for attention, thinking, memory; work with didactic material for concentration of attention; with musical instruments, with developing toys.

I paid a lot of attention to working with large and fine motor skills, emotions, etc.

I have set the following Smart goals to work with Kirill:

- systematizing the child's existing communication skills, finding a balance between passive and active interaction;
- acquiring new skills of self-regulation in difficult situations for the child;
- developing the skill of expressing positive emotions through smiling, laughter, dialogue, and verbal form;
- adaptation to the surrounding world on the basis of already available mental resources;
- socialisation of the child in a foreign country.

So far, Kirill has had 20 sessions aimed at acquiring and consolidating socialisation skills. The most useful sessions have proved to be comprehensive sessions, which include systematic, complex influence, long repetition, work in the child's area of interest, playful presentation of material, art therapy, etc.

It is noteworthy that no more than 10 minutes were given for each type of activity in one session. Kirill liked this and immediately gave positive feedback. By the end of the 3rd week, the mother noted a significant improvement in the psycho-emotional state of the child: outbursts of anger decreased, social adaptability increased, the child calmly travelled with his mother in public transport without tantrums. After 8 sessions, the mother found that behavioral stymies had disappeared, the boy stopped acting according to patterns, as he had done before. After 1.5 months of sessions, the boy learnt new skills of self-regulation, learned to carry out static tasks, perform tasks on motor skills, concentrate attention with pleasure, and also

engaged in creative work with the psychologist. Academic performance also improved noticeably – the child began to speak willingly, answering when addressed or asking necessary questions. I noted good motivation, mental activity at the trainings, as well as smoothing of the tendency to auto-aggression as one of the symptoms of post-traumatic disorder. The first dynamics was noted after 3-4 sessions. Significant dynamics – after the 8th session.

At this stage, Kirill enters the classroom to study with me on his own, greets me when entering, calls me by name, often hugs me and says 'how are you?', i.e. he shows initiative of contact, which was not observed at the initial stage of work. In addition, the boy began to use complex word combinations and multi-component sentences such as: 'Frida, let us play cards!', or: 'I want to play with the ball', using the tactics of a call to action. Perhaps the main statement of my little client, reflecting his improved psycho-emotional state today, is the phrase: 'I like it', which the child began to use actively both in class and at home. According to his mother, the boy has begun to identify his emotions, his reaction to what is happening, and to participate in dialogue through speech.

To all this I would like to add that an individual approach to all beneficiaries plays a huge role in their socialisation. Socialisation is also crucial when working with children who have speech problems. This includes children with disorders such as: general developmental delay, autism, alalia (motor, sensory), dyslalia, dysarthria, rhinolalia, and others. In addition to the individual correction program, it is recommended for these children to receive one or two weekly-paired sessions within the same age subgroup. Also for the purpose of socialisation, the Centre holds group classes dedicated to various holidays or thematic classes according to the general educational principle: Book Day, Pencil Day, Knowledge Day, Winter Matinee, Mother's Day, etc. This type of classes is held once a month, where children and parents of all age groups gather. Children's participation is active: together with the teacher or parents, children sing, dance, create creative crafts, and participate in competitions. Initiative, courage, co-operation and positive emotions are provoked.

IV. Therapeutic physical training plays a major role for the project beneficiaries.

The number of children in the group ranged from 15 to 22. The age of children – from 5 to 10 years old. Number of training sessions – 3 times a week. The task of testing before and after training was to determine the level of physical fitness, to identify problems in motor skills and to determine the individual needs of the child. The test included:

- a) general assessment of physical activity;
- b) assessment of general physical status;
- c) posture assessment;
- d) motivation;
- e) peculiarities of psychological development (attention and concentration).

The goal was to develop motor skills: improvement of movement coordination, development of flexibility and joint mobility; strengthening of muscles and bones: improvement of muscle strength and endurance, prevention of musculoskeletal system diseases; development and strengthening of the cardiovascular system, regulation of respiratory function. Correction of posture, psychomotor condition and prevention of traumatism were important for children's development. Group exercises requiring interaction and co-operation contributed to social adaptation and development of communicative skills.

As a result of the therapeutic fitness classes, children aged 5 to 10 years had varied successes over the half term:

- movement coordination improved; muscle strengthening, improved flexibility and increased endurance contributed to an overall improvement in physical fitness;
- working on the muscles of the back, abdomen, and legs helped maintain proper posture and prevent problems with the musculoskeletal system, flat feet, and other foot deformities.

Success in physical achievements had a positive impact on the child's self-esteem and self-confidence (children in the classes act, as assistant coaches, conduct some elements of warm-up and exercise complexes).

Commentary by Elena Salagor,
therapeutic physical training teacher:

"Introducing my **success story**.

Child: girl Masha Kasatkina, 6 years old.

Problems: overweight, headaches, cervical dysplastic instability, posture disorder, weak back muscles, sedentary lifestyle, poor muscular endurance, poor coordination, inattention, rapid fatigue, fear of new things, negative attitude towards sports.

From the conversation with the parents, I learnt that Masha is a late child, long awaited and very much cared for. Parents are worried about every movement, as the child has a very underdeveloped muscular corset, had problems with the cervical spine, Masha is also withdrawn, difficult to get acquainted with other children, easily excitable, hard to perceive failures in new endeavors.

At the first lessons, the child refused to do the simplest exercises, explaining that he/she would not be able to do anything (the child's opinion was 'it is impossible for me').

After the first group session, I had a small individual session with Masha where we tried simple exercises together (turning the head to the left and right, moving the arms up and down, climbing up on half toes with rolling over on the heels, bending the body, etc.). I rated her efforts as 'very good' and asked her to repeat all the exercises at home with her parents. We agreed with the parents that they would pay attention to these exercises together at home, so that the child would no longer be afraid to do them in front of other people.

At the next training sessions, Masha gradually started doing exercises with the rest of the group of children. By about the seventh training session, her fears and shyness disappeared and she began to actively participate in the exercises. After each class, I asked her if she understood everything, if she had any difficulties in doing the exercises. If Masha said that there were difficulties, we would go over the exercise together and do it again.

Masha's results now: Masha actively participates in classes, is always happy to go to training, can help other children if they find it difficult to do exercises, loves sports and is very keen to go to gymnastics.

Physical achievements: development of coordination of movements and body balance (stands on one leg for up to 18 seconds, primary indicator 2 seconds); developed flexibility of the body (achieved locking hands behind the back); performing complex exercises without refusal and fears; increased endurance (at the first training Masha complained, that she was tired after 2-3 exercises, now she calmly endures the whole training); development of attention and concentration on training.

Parents note that Masha has become calmer, sleeps better, is no longer self-isolated, her weight has decreased without changing her diet, her headaches have disappeared, she likes to talk about her training, her self-esteem has improved, she is no longer afraid that something will not work, she is happy to try something new, she has stopped complaining about pain in her legs and arms, and she enjoys socializing with other children".

Program monitoring.

For this purpose, the following measures were implemented:

- continuous monitoring and expertise of the project implementation;
- actualization of activity areas using various information technology innovations;
- improving the qualifications of staff and volunteers with the creation of necessary workspaces.

Monitoring and assessing the effectiveness of improving children's general development

	Result	Goals achievement in % (% of participants)	Number of participants	Data collection methods
1	Children with improved cognitive skills (concentration, memory, logical/ critical thinking, etc.)	95% 171 people	180 people	Data monitoring: - Maintaining attendance; - Weekly reports on permanent groups on cognitive parameters – development of memory, attention, logical/ critical thinking, etc.; -individual testing.
2	Children who have improved their academic performance	100%	180 people	- II -
3	Children who have improved their behavior/ social relationships	90% 162 people	180 people	- II -
4	Children with improved psycho-emotional well-being	90% 162 people	180 people	Testing on 3 parameters: - emotional well-being; - psychological development; - socialization (psychological skills.

It should be noted that monitoring took into account all aspects of program and project performance, taking into account the risks of implementation. A table has been drawn up:

Forecasted risks and ways to manage them

Risk factor	Methods of neutralization
Socio-political riots: protests, rallies, strikes, problems with urban transport, power and water cuts, etc.	Constant monitoring of information provided by mass media and City Council, which ensures a quick response in any emergency: blocking of entrances and exits to the premises of the Center, video surveillance of the adjacent territory, necessary stock of drinking and technical water, changes in the work schedule and timely notification of beneficiaries about upcoming changes.
Foreign exchange volatility, currency fluctuations.	It is the responsibility of the project accountant to monitor the situation on the foreign exchange market and respond to exchange rate changes in a timely manner.
Outbreaks of influenza, measles, covid epidemics.	Mandatory daily control of beneficiaries' health status: temperature measurement, treatment of premises, workplaces with antiseptic reagents and observance of quarantine regime in case it is declared.

O L U S O S

The project was carried out taking into account the fact that the State Migration Service, relevant governmental and non-governmental organisations, the Jewish Community of Republic of Moldova within the framework of "Humanitarian Aid" program are engaged in solving similar problems. The project addressed existing gaps, complemented other initiatives and avoided duplication of other initiatives through constant monitoring and interaction with the relevant services by means of participation in their events, as well as by meetings with representatives of relevant and non-governmental organisations.

The projects and programmes were mainly attended by children with various degrees of psychological trauma from the regions of military operations, from single-parent families, as fathers are in military service.

We must emphasize that, during the period 2022-2023, 11980 temporary participants took part in the project, of which 1842 formed permanent groups based on the programs. Local children in need of socio-psychological support also participated in the work of the Day Centre, as the influence of external factors is affecting Moldova in a comprehensive way.

The selection of participants was based on informing citizens by means of announcements, publications in the printed and electronic media of the „Itzik Manger” Library and other mass media: state TV and Radio, social networks; by “words-of mouth” – the transfer of information about the Centre's activities between the beneficiaries.

General criteria for selecting project participants are the following

a) confirmation of refugee status of beneficiaries from Ukraine; b) age of beneficiary children, c) degree of preparation for school; d) state of health; e) financial situation.

Internal (specific) criteria were applied for participation in the project programmes. For example, when recruiting children with special needs to the group, in **addition to the age criterion**, the main selection criterion was the presence of any peculiarities of the child's mental development.

Equally important was the parents' request for testing their child and determining the reasons for the behavior, developmental discrepancies, reactions to socialisation, and interaction identified by them, in relation to age or other frameworks. Thus, a step-by-step instruction for including a child in the target group, which, depending on the symptomatology, is divided into subgroups, was formed.

The dynamics of the implementation of programmes to create a safe space for mothers and children proved the effectiveness of the use of non-formal education methods in the approach to the process of integration of national minorities into modern Moldovan society in the context of constantly changing economic and political conditions.

Some changes in the status of refugees from Ukraine since May 2023 have made it necessary for the project to prepare beneficiary children from the permanent groups more quickly and in a targeted manner both for school readiness and for mastering primary school curricular.

Great emphasis was placed on humanities subjects (learning Ukrainian, Romanian and English), as well as mathematics.

Psychological aspects of children's adaptation to the conditions of their residence in Moldova were taken into account in the work of academic disciplines teachers, using methods of collective activities of children in groups with the attitude to apply the acquired knowledge, skills and abilities in their native country, as well as in the conditions of the host country.

The creation of a group of children with special needs under the guidance of a professional psychologist demonstrates the effectiveness of this innovation in the work of the Day Centre.

The supporting role of creative programmes in the socialisation of beneficiaries of all groups was particularly important.

The important role of state and municipal bodies dealing with refugees and children's rights in the municipality should be noted. New programmes were developed at their request and local residents were informed about them in advance at the Centre.

The safety of the project was strictly observed – one of the most important concepts of the activities of the AO CCCE programmes. The project staff and volunteers were familiarized with the International legislation and

the legislation of the Republic of Moldova – ***Guarantees of protection of children's rights.***

All measures taken over the past two years have allowed us to achieve the main goals and objectives:

- socialisation and social inclusion of beneficiaries;
- providing opportunities for cognitive and creative development for preschool and primary school-age children. Each session was designed taking into account the age characteristics of the groups in such a way that the program could be easily assimilated by the child.

By the end of the projects and programmes, the beneficiary children have acquired knowledge and skills of reading, writing, logical thinking, creativity, ability to work independently and in a group. The beneficiaries have also developed social skills by performing group activities in joint games, as well as in situations of empathy, support, shared joy.

A big role in the implementation of all programmes and projects was played by volunteers of the Jewish community of Republic of Moldova, volunteers of the Republican Youth Centre, programmes of “Itzik Manger” Library and its information platforms – blogs, websites, own publications, as well as in ceramics studio, physical therapy, painting studio, etc.

The total number of recorded written feedback from project beneficiary families is over 130, excluding verbal thanks.

We wish the readers of the "Support Platform" guide peace and prosperity. Let this book be only a reminder of the tragic events and a call to solve serious socio-economic and political problems by means of diplomacy.

BATMANOVA Anna, director of the "Itzik Manger" Cultural Centre – Library since 1991. Graduated from the Faculty of Library Science and Bibliography of the Moldova State University. Library work experience is 52 years. She started as a librarian and got the position of the director of the City Youth Library in the city's municipal library system.

Author of the projects: "Museum of Jewish History", "Jewish Library – the Centre of the Spiritual Life of the Jews of Moldova", "Creation of Libraries in Jewish Community Centres of Moldova", "Volunteers and the Library", "Publishing Activities of the Library", "Creative Studios for Children", "Children's magazine 'Rainbow'", "Theater in the library", "Creative camp in the library", "Library and children with special needs", "Digitize and save", "Science department in the library. Publication of the magazine 'Archivarius'", "Safe space for refugee children from Ukraine", etc.

She is the author and co-author of more than 40 articles and books – such as *Точка притяжения – Библиотека им. Ицика Мангера. 30 лет со дня основания* (*Point of Attraction – Library "Itzik Manger". 30 years since its foundation*, 2021), *Support platform: To share the experience gained by the "Itzik Manger" Library working with refugee families from Ukraine* (2024). Development of new projects, fundraising, work with library and museum archives, guided tours, etc. Participation in national, international and scientific library conferences, professional studios, in projects and programmes of the Jewish Community of Republic of Moldova.

Laureate of the Ion Madan Prize in the field of library science and bibliography. Knight of the Order of "Gloria Muncii" (Labor Glory).

METLEAEVA Miroslava. He graduated from Moldova State University (specialty – Russian Language and Literature), higher courses for radio, film and television workers (specialty – TV Editor). Doctor of philology, scientific collaborator of the "B.P.-Hasdeu" Institute of Romanian Philology, Master in Psychology. Poet, prose writer, translator, member of the Union of Writers from the Republic of Moldova and Romania, member of the International PEN Club. Under the auspices of the Institute of Philology of the Academy of Sciences of Moldova, two major works were published – *Литература Молдовы на стыке веков* (*Literature of Moldova at the turn of the centuries*, 2014) and *Поэма М. Эминеску «Лучафэр» в русском пространстве* (*M. Eminescu's poem "Luchafer" in the Russian space*, 2019). He is the author and co-author of some literary articles and a number of monographs. Field of scientific interests: artificial intelligence and translation. Since 2019, the head of the science, archival and external relations sector of the "Itzik Manger" Library.

Participates in the programmes of the "B.P. Hasdeu" Municipal Library and of the Jewish Community of the Republic of Moldova.

She was awarded numerous diplomas and prizes in the Republic of Moldova and abroad, as well as the "Mihai Eminescu" state medal (2010).

T RAR FOTO INFORMAȚIONAL PRO TUL
„SPAȚIU SIGUR PENTRU MAMĂ ȘI COPIL ASA AR OF RĂ CĂLDURĂ”

ФОТО ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОГЛЯД ЗА ПРОЕКТОМ
БЕЗПЕЧНИЙ ПРОСТІР ДЛЯ МАТЕРІ ТА ДИТИНИ. БУДИНОК ЩО ДАРУЄ ТЕПЛО

P FOTO FORMAT O R A OR TOT PRO T
“SAFE SPACE FOR MOTHER AND CHILD. A OUS ARMT

I. STUDIEREA LIMBII NATIVE (UCRAINEANĂ)

ВИВЧЕННЯ РІДНОЇ (УКРАЇНСЬКОЇ) МОВИ

STUDYING THE NATIVE (UKRAINIAN) LANGUAGE

I.1. Învățarea scrisului

Вчимось писати

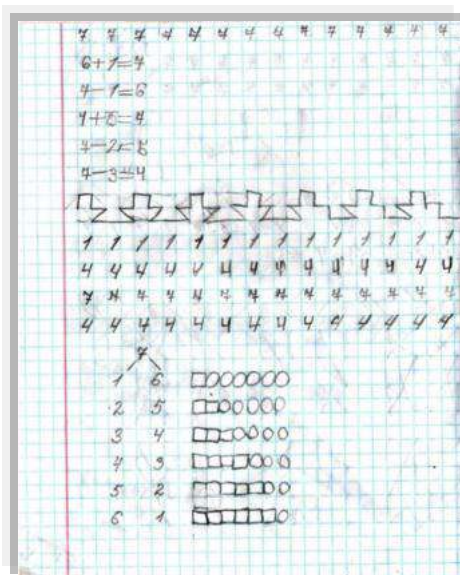
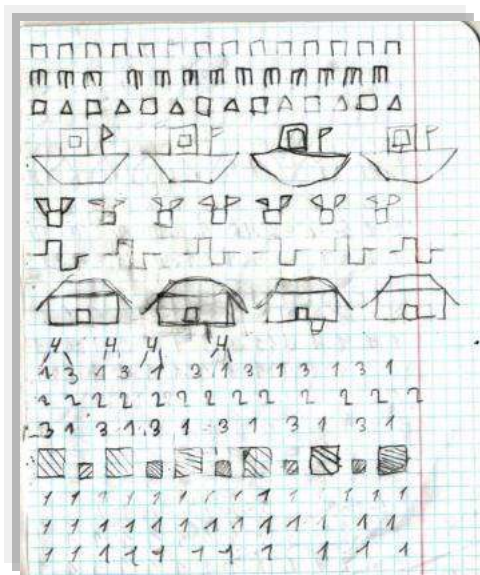
Teaching writing

I.2. Dinamica dobândirii abilităților de scriere

Динаміка освоєння письма

Dynamics of writing development

Dinamica reușitei Carolinei Gonsales (6 ani)
Динаміка успіху Кароліни Гонсалес (6 років)
The dynamics of Carolina Gonsales' success (6 years old)

I.3. Lecția de citire

Урок читання

Reading lesson

I.4. Învățăm să numărăm
Вчимося рахувати
Learning to count

I.5. Pauza
Перемінка
During the break

II. STUDIUL LIMBII ENGLEZE ВІВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ STUDYING ENGLISH

III. STUDIUL LIMBII ROMÂNE ВІВЧЕННЯ РУМУНСЬКОЇ МОВИ STUDYING ROMANIAN

IV. CONVERSAȚII COGNITIVE ПІЗНАВАЛЬНІ БЕСІДИ COGNITIVE TALKS

V. ORA POVESTIRILOR ЧАС ОПОВІДАННЯ STORY HOURS

VI. ORA POVEȘTIOR ЧАС КАЗКИ FAIRY TALE HOURS

VII. QUIZURI, JOCURI INTELECTUALE ВІКТОРИНИ, ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ІГРИ QUIZES, INTELLECTUAL GAMES

VIII. EXCURSII ЕКСКУРСІЇ GUIDED TOURS

VIII.1. Muzeul de Istorie Історичний музей Historical Museum

VIII.2. Castelul Manuc Bey
Замок Манук Бей
Manuc Bay Castle

VIII.3. Biblioteca „Hristo Botev”
Бібліотека Х. Ботева
"Hristo Botev" Library

VIII.4.
Monument al trecutului tragic
Пам'ятник трагічного
минулого
Monument to the tragic past

VIII.5.
Fântână arteziană în
centrul orașului
Фонтан у центрі міста
Fountain in the city
center

VIII.6. Orheiul Vechi
Старий Орґеєв
Old Orhei

VIII.7. Biblioteca Municipală „Bogdan Petriceicu Hasdeu” și Selfie Muzeum
Муниципальна бібліотека ім. Б.П. Хашдеу та Selfie Museum
"B.P. Hasdeu" Municipal Library and Selfie Museum

VIII.8. Grădina Zoologică

Зоопарк

Zoo

VIII.9. SPARTA (Clubul sportiv de hipism)
СПАРТА (Кінно-спортивна школа)
SPARTA (Equestrian Sports School)

IX. PROGRAME SPORTIVE ȘI DE JOC
СПОРТИВНІ ТА ІГРОВІ ПРОГРАМИ
SPORTS AND GAME PROGRAMS

IX.1. Șah
Шахи
Chess

IX.2. Gimnastică sportivă

Спортивна гімнастика

Gymnastics

X. CERCURI ȘI ATELIERE CREATIVE ТВОРЧІ КРУЖКИ ТА МАЙСТЕРНІ CREATIVE STUDIOS AND WORKSHOPS

X.1. Atelier de modelare Студія ліпки Clay modelling studio

X.2. Ora de desen Урок малювання Drawing class

X.3. Atelier de aplicații
Заняття аплікацією
Application classes

X.4. Studio de dans Студія танців Dance studio

X.5. Cerc dramatic
Театральний гурток
Theater club

X.6. Sală de cinema
Кінозал
Cinema club

X.7. Evenimente festive

Святкові заходи

Holiday events

XI. TRAININGURI PSIHOLOGICE ПСИХОЛОГІЧНІ ТРЕНІНГИ PSYCHOLOGICAL TRAININGS

**XII. SESIUNE CU LOGOPEDUL
ЗАНЯТТЯ З ЛОГОПЕДОМ
AT THE SPEECH THERAPIST**

**XIII. LUCRU ÎN GRUPUL PENTRU COPII CU NEVOI SPECIALE
РОБОТА У ГРУПІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВОСТЯМИ РОЗВИТКУ
WORKING IN A GROUP OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS**

XIV. CONDICĂ DE PĂRERI ȘI SUGESTII КНИГА ВІДГУКІВ І ПРОПОЗИЦІЙ BOOK OF FEEDBACKS AND SUGGESTIONS

[illegible]

Спасибо Вам за то, что Вы есть,
с любовью, из Агата

Наши друзья, журналисты, сотрудники, руководители всех из-
давательств мира, которые в 20-е годы были первыми
нашими друзьями, пережившие с нами эти трудные дни, как
иногда за меня, так и за моему брату Гейнц. Решения
от нас были, еще по тем старым документам, которые
составились. Нам, журналистам, писателям, поэтам

[illegible]

родной земли и работников просить

Наташа и Полина

Спасибо огромное организаторам и
спонсорам. Это очень важное и нужное
дело. Все началось вниманием
и
в общем - любовью к себе,
к своей семье.
Спасибо
15.05.20

Chemine. 15.05.2022.

Оказавшись ввиду известных событий в другой стране, мы с детьми наши тёплый привет в вашей деятельности. Давайте скажем слова благодарности за участие, внимание и поддержку, оказанные нам. Желаем благополучия и процветания, здоровья и мира всему человечеству!

15.05.2022г. Нина,
Одесса

Аранное всем вам Спасибо, за
такий приём и душевное внимание!
В этот памятный для вас день так
приятно и весело провести время вместе.
Не зря говорят, это время жизни!
Со счастливым праздником всем душевно!
Всегда с вами Дмитрий.

15.05.2022 г. Матрена
Греша!

Le dorim cititorilor ghidului „Platforma de sprijin” pace și prosperitate. Această carte să fie doar o amintire a evenimentelor tragice și un apel la soluționarea problemelor acute sociale, economice și politice prin căi diplomatice.

Бажаємо читачам посібника «Платформа підтримки» миру та благополуччя. Нехай ця книга буде лише нагадуванням про трагічні події та заклик до вирішення гострих соціально-економічних та політичних проблем дипломатичним шляхом.

We wish the readers of the "Platform of Support" guide peace and prosperity. Let this book be only a reminder of the tragic events and a call to solve serious socio-economic and political problems by means of diplomacy.

Executat la F.P.C. Primex-Com S.R.L.
sub comanda nr. 53536.

Bd. Grigore Vieru, nr. 26
Chişinău, MD-2005, Republica Moldova
Tel.: +373 22 27-53-05, +373 22 22-66-82
E-mail: primex@dnt.md

Anna BAȚMANOVA

Anna BAȚMANOVA a absolvit Facultatea de Biblioteconomie și Bibliografie a Universității de Stat din Moldova. Experiență în domeniul biblioteconomic – 52 de ani. În cadrul Sistemului de biblioteci municipale ale orașului a parcurs calea de la bibliotecar la director al Bibliotecii Municipale pentru Tineret.

Din 1991, este directorul Centrului Cultural – Biblioteca „Ițic Mangher”.

Autor al proiectelor: „Muzeul de Istorie Evreiască”, „Biblioteca Evreiască – centrul vieții spirituale a evreilor din Moldova”, „Crearea bibliotecilor în centrele comunitare evreiești din Moldova”, „Voluntarii și biblioteca”, „Activitatea editorială a bibliotecii”, „Ateliere de creație pentru copii”, „Revista pentru copii «Curcubeu»”, „Tabăra de creație în bibliotecă”, „Biblioteca și copiii cu nevoi speciale”, „Digitalizare și conservare”, „Departamentul de știință în bibliotecă. Publicarea revistei «Arhivarius»”, „Spațiu sigur pentru copiii refugiați din Ucraina” și altele.

Este autor și coautor al peste 40 de articole și cărți, cum ar fi: «Точка притяжения – Библиотека им. Ицика Мангера. 30 лет со дня основания» (Punctul de atracție – Biblioteca „Ițic Mangher”. 30 de ani de la fondare, (2021), „Platforma de sprijin: Experiența Centrului Cultural – Biblioteca „Ițic Mangher” activității cu familiile de refugiați în condițiile conflictului armat din Ucraina” (2024). Dezvoltarea de noi proiecte, fundraising, lucrul cu arhivele bibliotecii și muzeului, organizarea excursiilor etc. Participă la conferințe naționale, internaționale și științifice-biblioteclare, ateliere profesionale, în proiecte și programe ale Comunității Evreiești din Republica Moldova.

Laureat al Premiului „Ion Madan” în domeniul biblioteconomiei și bibliografiei. Cavaler al ordinului „Gloria Muncii” (Ordinul Gloria Muncii).

Miroslava METLEAEVA

Miroslava METLEAEVA a absolvit Universitatea de Stat din Moldova (specialitatea – Limba și literatura rusă), cursurile superioare pentru lucrătorii de radio, film și televiziune (specialitatea – Editor TV). Doctor în filologie, colaborator științific al Institutului de Filologie Română „B.P. Hasdeu”, Magistru în Psihologie. Poet, prozator, traducător, membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova și România, membru al PEN-Clubului Internațional. Sub egida Institutului de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei au fost publicate două lucrări majore – *Литература Молдовы на стыке веков* (Literatura Moldovei la răscrucea secolelor, 2014) și *Поэма М. Эминеску «Лучафэр» в русском пространстве* (Poemul „Luceafărul” de M. Eminescu în spațiul rusesc, 2019). Este autor și coautor al unor articole literare și monografii. Domeniul de interese științifice: inteligență artificială și traducerea. Din 2019, este șeful Sectorului de știință, arhivistică și relații externe a Bibliotecii „I. Mangher”.

Participă la programele Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” și ale Comunității Evreiești din Republica Moldova.

A fost distinsă cu numeroase diplome și premii în Republica Moldova și peste hotare, inclusiv cu medalia de stat „Mihai Eminescu” (2010).